

ЧЫЕ ВЫ, ХЛОПЦЫ, БУДЗЕЦЕ?..

Васіль ЯКАВЕНКА:
“На душы ўсё-ткі ляжыць
задавальненне: у цяжкіх
сацыяльна-эканамічных умовах,
якія склаліся, ды псіхалагічным
дыскамфорце, створаным
для нас, бадай, штучна,
пісьменнікі не аджураліся свайго
прафесійнага занятку”.

5

“Я ТРЫВОГАЙ ЖЫВУ, Я ЛЮБЛЮ...”

Штрыхі да творчага партрэта
Васіля ЖУКОВІЧА

7

ЗОРНАЕ ЗЕРНЕ

Вершы Васіля ЗУЁНКА

8

НАЧНЫЯ ЎСПАМІНЫ

Івана ШАМЯКІНА

9, 14—15

“АКЦЁР — ПРАФЕСІЯ ІНТЭЛІГЕНТНАЯ”

Аляксандр МАЛЧАНАЎ:
“Некаторыя дзяўчаты ідуць
у актрысы, каб падабацца
публіцы. Але маладыя людзі
выбіраюць гэту прафесію, я лічу,
з іншай прычыны. Хочацца, каб
гледачы цябе зразумелі”.

10—11

“МАЛАДЗЕЧНА, МАЛАДЗЕЧНА!..”

Таццяна ЯКУШАВА —
пра Нацыянальны фестываль
беларускай паэзіі і песні

16

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Пачалася падпіска
на “ЛіМ” на другое паўгоддзе 2001 года.
Падпіску можна аформіць у любым паш-
товым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай
падпіскі на адзін месяц — 690 рублёў, на
тры — 2070 рублёў, на паўгода — 4140
рублёў. Кошт ведамаснай падпіскі на адзін
месяц — 1800 рублёў, на тры — 5400
рублёў, на паўгода — 10800 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.
Ведамасны індэкс — 63857.

Сталінскі ампір: фасады і двары

Галоўная магістраль Мінска — праспект Францішка Скарыны заўжды даспадобы гасцям сталіцы, а самі мінчукі сваім праспектам адкрыта і ўпотаі ганарацца. Дакладней, аб’ектам турысцкай цікаўнасці і нашага гонару з’яўляецца цэнтральная частка праспекта — ад плошчы Незалежнасці да плошчы Якуба Коласа, у асноўным збудаваная напрыканцы 40-х — першай палове 50-х гадоў. Кажуць, што архітэктары, будуючы наш праспект, бралі за ўзор Неўскі праспект Ленінграда, толькі вуліцу рабілі ўтрая шырэйшай, а дамы ўдвай вышэйшымі. Так было ці інакш, але атрымалася ўтульна і гарманічна.

Стыль савецкай архітэктуры першых пасляваенных дзесяцігоддзяў звычайна называюць “сталінскім ампірам”. Па аналогіі з “ампірам” напалеонаўскай Францыі і “ампірам” Расіі Мікалая I. Гэта слова вельмі дакладна характарызуе сталінскую эпоху, бо “ампір” у перакладзе з французскай — “імперыя”. Будавалі

праспект з імперскім размахам, а яшчэ “з запасам”, на перспектыву. Першыя дзесяцігоддзі праспект здаваўся пустэльным: ні людзей, ні машын. Толькі ў 70-я гады шырыня праезджай часткі ў шэсць палосаў стала адпавядаць наяўнаму транспартнаму патоку, а тратуар — колькасці пешаходаў.

А вось помнік Сталіну на Сталінскім праспекце (так ён напачатку называўся) не прыжыўся. Знеслі ў часе “адлігі”. Называўся праспект і Ленінскім...

А Скарына — гэта сур’ёзна. Дарэчы, і помнік хутка будзе. Перад Акадэміяй навукаў.

Такая вось гісторыя: будавалі ў гонар Сталіна, а аказалася — у гонар Скарыны. Галоўная вуліца, фасады — у “імперскім” стылі, а за фасадамі — звычайныя двары, звычайнае жыццё. Яшчэ адзін парадокс “ампіру”.

П. В.
Фота М. ПРУПАСА.

КОЛА ДЗЁН

"Памалу, са скрыпам, але ж беларусізацыя пасоўваецца ўперад. У прыватнасці, актывізацыя падрыхтоўка і выданне слоўніка розных тыпаў. Распрацоўка і спарадкаванне тэрміналогіі — адна з неабходных умоў пераводу на беларускую мову адукацыі і навукі, справядлівасці і дзяржаўнага кіравання, эканомікі і культуры..."

Гэта пісалася на старонках "Полымя" ў снежні 1993 года.

Памалу, са скрыпам (а не гвалтоўна, не сілком, не сямімільнымі крокамі) пасоўвалася (а не ішла, не насаджалася рашуча і паўсюдна) беларусізацыя. Паступова, цывілізавана, без уціску чыіх-небудзь праваў ажыццяўляўся ў незалежнай Беларусі прыняты яшчэ за савецкім часам, у 1990 годзе, памяркоўны, мяккі, цывілізаваны (варта паўтарыць гэтыя слова) Закон аб мовах.

Усё было абарвана ў 1995 рэфэрэндумным годзе. І не проста абарвана, а — з адкатам назад, да горшых савецкіх часін, калі ў сталіцы краіны і абласных цэнтрах не засталася аніводнай беларускай школы. Гэты адкат, на жаль, за шэсць апошніх гадоў быў не толькі не запынены, але нават і не затарможаны, і сёння згаданыя палітычныя радкі гучаць амаль непраўдападобна: няўжо такое было магчыма, няўжо тое рабілася сапраўды?

Калі ж скончыцца адкат? Калі кола нашае беларускае фартуны пакоціцца ў другі бок? Яно ж безумоўна пакоціцца ў рэшце рэшт! Народ не можа, не павінен анімаць. Не тое, як гаворыцца, тысячагоддзе на двары.

ДЗЕНЬ ТЫДНЯ

Гэта, безумоўна, дзень сённяшні — 22 чэрвеня. Памятны, незабыўны для нашага народа дзень — дзень пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Сёлета мінула з тае пары 60 гадоў. Сумны, горкі юбілей. І дзень сённяшні — гэта, сапраўды, усёго толькі дзень памяці і смутку. Для ўсіх нас: ад нямногіх ужо ветэранаў, франтавікоў, партызанаў і падпольшчыкаў, да іхніх блізкіх і далёкіх ужо нашчадкаў — сыноў, унукаў, праўнукаў. Памаячым у гэты дзень, паўспамінаем, падумаем, пасмуткуем...

НАПАМІН ТЫДНЯ

Паводле звестак Міністэрства аналізу і статыстыкі, у краіне налічваецца 3 мільёны 855 тысяч гаспадарак — асобных грамадзян або сем'яў, якія жывуць у адным месцы і вядуць агульны бюджэт. З іх каля 2,5 мільёна ў гарадах і каля 1,3 мільёна — у вёсках. Самі па сабе гэтыя лічбы мала што гавораць. А вось колькасць склад так званых гаспадарак трывожыць. Справа ў тым, што больш чым мільён з іх складаецца з аднаго чалавек, прыкладна столькі ж — з двух чалавек, 857,4 тысячы — з трох, 717,8 тысячы — з чатырох, 183,3 тысячы — з пяці, 54,2 тысячы — з шасці, 15,8 тысячы — з сямі, 5,3 тысячы — з васьмі чалавек, 1,8 тысячы — з дзевяці, 1,4 тысячы — з дзесяці і больш чалавек. Як бачна, больш паловы гаспадарак — гэта гаспадаркі з аднаго і двух чалавек. А яшчэ ж зусім нядаўна карціна на Беларусі была зусім іншая, паўсюдна ў сем'ях было па пяцёра, шасцёра і больш дзяцей. Ці не таму і выміраем, спадарове?

ВЯРТАННЕ ТЫДНЯ

Кінематаграфісты мяркуюць неўзабаве пачаць працу над выпускам кіначасопіса, прысвечанага прыродзе, гісторыі і культуры Беларусі. Кіначасопіс, па даўняй савецкай традыцыі, будзе дэманстравацца ў кінатэатрах перад кінасеансамі. Напэўна, сапраўды, не ўсё забытае — благое. І гэты намер кінематаграфістаў варта толькі вітаць. Вяртанне ў кінатэатры кіначасопіса кштальту "Навіны дня" — справа, безумоўна, карысная.

ВЫПУСК ТЫДНЯ

Адбыўся 45-ы выпуск выхаванцаў Мінскага савураўскага вучылішча. 76 юнакоў пакінулі сцены гэтай адмысловай навучальнай установы. Парознаму можа скласціся іхні лёс, але заўжды з імі будзе дзвіг, народжаны ў вучэльні: "Жыццё Радзіме — гонар нікому". У добры шлях, будучыя афіцэры! А як слаўна было б, калі б альма-матэр ваша насіла іншае — нашае, роднае, не прышпіленае за савецкім часам — імя, якіх, дзякаваць Богу, у беларускай гісторыі нямала...

КАМІТЭТ ТЫДНЯ

Пастановай Савета Міністраў краіны Камітэт па рэстаўрацыі і кансервацыі помнікаў пры Міністэрстве культуры і Камітэт па ахове гісторыка-культурнай спадчыны пры гэтым жа міністэрстве аб'яднаны ў адзін — Камітэт па ахове гісторыка-культурнай спадчыны. Напэўна разумнае рашэнне: чым менш чыноўнікаў, тым больш карысці справе...

ПАЧЫН ТЫДНЯ

Жыхары Мядзельшчыны першымі адгукнуліся на прапанову Дзіцячага фонду прыняць у свае сем'і ў часе летніх канікулаў дзяцей з забурджаных раёнаў Гомельшчыны. Неўзабаве сто школьнікаў з Калінкавіцкага раёна змогуць тут, у найпрыгажэйшым кутку Беларусі, адпачыць і паправіць сваё здароўе. І зусім неабавязкова пасылаць нашых дзяцей дзеля гэтага адно за мяжу ды за мяжу...

ЭКСПАРЦЁР ТЫДНЯ

Зрэшты, калі папраўдзе, дык — не тыдня, а экспарцёр года, прытым — лепшы экспарцёр. Гэтак Беларускае гандлёва-прамысловае палата назвала палацкае "Шкловалакно". За апошні год вытворчае аб'яднанне павялічыла на трэць колькасць экспарцёраў сваёй прадукцыі: раней шкловалакно з Палацка куплялі 25 краін, зараз — 33. За студзень — май сёлета года аб'яднанне павялічыла выпуск сваёй прадукцыі ў параўнанні з тым жа перыядам мінулага года на 34 працэнты. Так і хочацца, як і калісьці, сказаць палачанам: малайцы, гэтак трымаць!

"АДКРЫЦЦЕ" ТЫДНЯ

Газета "Рэспубліка" за 19 чэрвеня г. г. змясціла цікавую інфармацыю аб залежнасці характару чалавек ад таго, што ён есць. Амерыканскія псіхологі дзеля гэтага апыталі амаль дзве тысячы чалавек і прыйшлі да нечаканых высноў. Скажам, суп з гародніны любяць дамаседы, курыны булён — ахвотнікі наведваць царкву і аматары жывёлін, суп з лапшой — хто хоча быць прыгожым і ў добраай спартыўнай форме... А калі амерыканскую "методу" прымяніць да нас, беларусаў? Мо сапраўды, як піша газета, нашы традыцыйныя драпікі, зацірка ды бульбяны суп сфармавалі ў нас ментальную "памяркоўнасць"?

ПРЭЗЕНТАЦЫЯ ТЫДНЯ

У рамках Міжнароднай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі "22 чэрвеня 1941 года: напамін гісторыі", якая прайшла ў Мінску і была наладжана педуніверсітэтам імя М. Танка, БДУ, лінгвістычным універсітэтам, Інстытутам гісторыі НАН, цэнтрам "Памяць" Дзяржкамдруку, музеем Вялікай Айчыннай вайны і Інстытутам Гётэ, адбылася прэзентацыя кнігі берлінскага гісторыка Х. Герлага "Скальчуляваныя забойствы: нямецкая эканамічная палітыка і палітыка вынішчэння ў Беларусі 1941—1944", выдана ў Гамбургу ў 1999 годзе. Знаёмства з гэтай працай і яе вывучэнне ў Беларусі толькі пачынаецца. А яна варта самай пільнай увагі нашых даследчыкаў. Малады нямецкі даследчык першым радком сваёй фундаментальнай працы пацвердзіў гэта: "Наўрад ці якую іншую краіну другая сусветная вайна закрнула гэтак моцна, як Беларусь". Дзіўна, але мы самі, здаецца, быццам саромеемся, ці бянтакжымся гаварыць пра гэта...

ПАДЗЕІ

Сустрэчы на крымскай зямлі

Яшчэ параўнаўча не так даўно надвычай прыгожы, унікальны кутчак прыроды на ўзбярэжжы Чорнага мора з адметнай назвай Кактэбель — адзін з самых цудоўных кутчочкаў зямлі, як некалі вызначыла яго Марына Цвятаяева, штогод шчодра дарыў пісьменнікам не толькі добры адпачынак, але і ўзорныя ўмовы для творчай працы.

Гэта — было і, на вялікі жаль, знікла, як кажуць, па незалежачых ад нас прычынах. І вось зноў з'явілася надзея для пісьменнікаў краін СНД вярнуцца на гасцінную крымскую зямлю, у тыя самыя дамы творчасці, якія пакінулі дарагія ўспаміны аб незабыўных сустрэчах з калегамі па працы з розных рэспублік былога Савецкага Саюза, аб сонечных днях сваёй маладосці.

Усё гэта гаворыцца не дзеля прыгожых слоў, настальгіі па мінулым, але з пэўным усведамленнем значнасці і падзеі, якая адбылася ў Кактэбелі ў сярэдзіне гэтага месяца. Па запрашэнні Міністэрства культуры пад непасрэдным патрапам Вярхоўнай Рады Аўтаномнай Рэспублікі Крым тут прайшла другая сустрэча ўкраінскіх, рускіх і беларускіх пісьменнікаў, якія на працягу некалькіх дзён абмяркоўвалі пытанне "Развіццё нацыянальных літаратур у кантэксце новых рэалій", знаёмлілі са знакамітымі мясцінамі Крыма, а потым, урачыста, у Лівадзійскім Палацы, падпісалі пагадненне аб стварэнні адпаведнай арганізацыі: "Міжнароднай садружнасці пісьменнікаў — Расіі, Украіны, Беларусі і іншых краін СНД".

Ідэя такой міжнароднай арганізацыі нарадзілася менавіта ў сонечным Крыме, і ўзначаліў арганізацыйны камітэт па яе стварэнні Стар-

шыня Вярхоўнай Рады Аўтаномнай Рэспублікі Крым Леанід Іванавіч Грач, вядомы грамадскі і палітычны дзеяч Украіны. Лагічна, што сама арганізацыя, яе статут будуць зарэгістраваны ў Крыме, тут жа будзе знаходзіцца і штаб-кватэра садружнасці.

Як адзначалася на сустрэчы, надыйшоў час аднаўлення страчаных творчых сувязей паміж пісьменнікамі розных краін, арганізацыі выдавецкай справы, узаемных перакладаў і выдання кніг на постсавецкай прасторы, каб знаёміць шматлікую чытацкую аўдыторыю з лепшымі ўзорамі нацыянальных літаратур.

Характэрна, што на крымскай сустрэчы пісьменнікаў прынялі і папярэдні план сумесных мерапрыемстваў, накіраваны на ўмацаванне творчых сувязей паміж пісьменнікамі Расіі, Украіны і Беларусі. У ліку іх такія цікавыя задумы, як стварэнне творчага перасоўнага клуба "Пушкін—Шаўчэнка—Скарына", падрыхтоўка сустрэчы маладых пісьменнікаў Украіны, Беларусі і Расіі ў Чарнігаве, Гомелі і Бранску, аднаўленне прэміі "Баян" за лепшы творы, прысвечаныя брацтву славянскіх народаў, арганізацыя пазычнага фестывалю "Волга—Днепр" (Днепрапетраўск—Віцебск—Валгаград).

Па прапанове дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў, у якую ўваходзілі Уладзімір Глушакоў, Анатоль Зэкаў, Яўген Каршукоў, Генадзь Пашкоў і Уладзімір Саламаха, было прынята рашэнне ажыццявіць даўнюю ідэю стварэння ў Ялце музея Максіма Багдановіча.

Адным са стварэнняў будучай арганізацыі, якая ні ў якой меры не

змахваецца на членства пісьменнікаў у сваіх творчых саюзах, стаў Уладзімір Глушакоў, які і расправёў пра прынятыя там рашэнні:

"Вось якія асноўныя пункты прынятага намі рашэння:

1. Стварыць грамадскую арганізацыю Міжнароднай садружнасці пісьменнікаў Расіі, Украіны, Беларусі, краін СНД.

2. Лічыць другую крымскую сустрэчу пісьменнікаў Расіі, Украіны і Беларусі ўстаноўчай сустрэчай названай садружнасцю.

3. Вызначыць членства садружнасці, як індывідуальнае і добраахвотнае.

4. Зацвердзіць цалкам Статут (Палажэнне) садружнасці, даручыць упунаважаным прадстаўнікам сустрэчы прывесці яго ў адпаведнасць з патрабаваннямі Міністэрства юстыцыі Аўтаномнай Рэспублікі Крым і зарэгістраваць у адпаведнасці з дзеючым яе заканадаўствам.

5. Пастаянным месцам знаходжання штаб-кватэры садружнасці вызначыць г. Ялта з пастаяннымі прадстаўніцтвамі ў гарадах Маскве, Кіеве, Мінску.

6. Абраць кіраўніцтва садружнасці ў наступным складзе — сустаршыні:

Патапава Ала Вячаславаўна
Ганічаў Валерыя Мікалаевіч
Глушакоў Уладзімір Сцяпанавіч
Дамброўскі Анатоль Іванавіч

Даручыць абранаму кіраўніцтву ажыццяўленне мерапрыемстваў па падрыхтоўцы і правядзенні трэцяй крымскай сустрэчы пісьменнікаў Расіі, Украіны, Беларусі, краін—членаў СНД у чэрвені 2002 года.

Так што сяброўства братніх літаратур умацоўваецца".

Я. ІВАНОЎ

ІМПРЭЗЫ

На радзіме Цютчава

Сёлетнія мерапрыемствы пачаліся ў Бранскім драмтэатры. Пранікнёнае слова пра Ф. Цютчава сказаў член Савета Федэрацыі, губернатар вобласці пісьменнік Юрый Лодкін. Пасля адбыўся святочны канцэрт.

На другі дзень госці свята паехалі ў Оўстуг, дзе ўсклалі кветкі да помніка Цютчаву, пабывалі ў доме, дзе ён нарадзіўся і правёў не адзін год свайго жыцця, пахадзілі па тых сцэжках, па якіх хадзіў некалі вялікі паэт Расіі.

Да ўсіх, хто сабраўся ў той дзень

у Оўстугу, звярнуўся вядомы пісьменнік Пётр Паскурын. А потым гучала паэзія. Вершы чыталі Віктар Дронікаў і Генадзь Папоў (Арол), Станіслаў Рэп'ях (Чарнігаў), Таіса Мельчанка (Гомель), Аляксандр Тарасава (Смаленск), бранскія паэты Мікалай Пасноў, Уладзімір Селязнёў, Сцяпан Кузьмін, Уладзімір Сарочкін, Клаўдзія Асеева, Аляксандр Міхедаў, Юрый Краўцоў, Аляксей Карнеў, Ніна Афоніна, Аляксандр Бурачэнка, маладыя мясцовыя аўтары.

Васіль ТКАЧОЎ

ВЫСТАВЫ

Беларускае мастацтва ў Швецыі

і паці графікаў — Сяргея Пчалінцава, Ларысы Журавовіч, Уладзіміра Лукашыка, Валерыя Славука і Алега Назарэнкі, якія прадставілі на выставе графічныя лісты, выкананыя ў тэхніцы афорта і літаграфіі.

Прыемна адзначыць, што беларускае мастацтва глыбока закранае жыхароў горада. Яны адзначаюць высокае майстэрства беларусаў, іх цікавае адрозненні ў творчасці шведскіх і беларускіх мастакоў.

Выстава арганізавана Ларсам-Іоранам Малмгвістам (мастаком-фотографам) у рамках яго праекта культурнага ўзаемаабмену паміж Швецыяй і Беларуссю, пры фінансавай падтрымцы стакгольмскага Свенск інстытута.

Жыхары беларускай сталіцы змогуць убачыць работы шведскіх майстроў г. Стрэнгнэс у жніўні.

Галіна ЕЎДАКІМЧЫКАВА

ПРЭМ'ЕРЫ

Прыгажуня прачнулася...

З вялікім поспехам прайшлі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі першыя паказы новай пастаноўкі "Спячай прыгажуні" П. Чайкоўскага. Мастацкі кіраўнік тэатра народны артыст СССР Валянцін Елізар'еў з ашчадлівасцю рэстаўраваў і творчым натхненнем увасобіў класічнае лібрэта ды харэаграфію Марыуса Пеціпа. Казачна прыгожыя дэкарацыі і касцюмы стварыў вядучы піцёрскі сцэнограф Вячаслаў Окунеў. Прэм'ернымі спектаклямі дырыжыраваў Мікалай Калядка. У гэтым творы багата персанажаў, якіх увасабляюць г.эраважна маладыя артысты балета і нават навучэнцы Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа.

На здымку: Вольга Гайко — у партыі прыцэсы Аўроры.
Фота В. МАЙСЯЁНКА

Першы вучань — лепшы

Днямі ў Маскве завяршыўся IX Міжнародны конкурс артыстаў балета, да назвы якога сёлета ўпершыню далучылася: "і харэографу". Мы даведліся, што гэтым разам прадстаўнікоў нашай краіны на ім не будзе. Але якое ж радаснае здзіўленне перажылі беларускія прыхільнікі Тэрпсіхоры, калі ў конкурсным дзёніку на расійскім тэлеканале "Культура" прагучала знаёмае імя Радэ Паклітару, ды яшчэ з удакладненнем: "з Беларусі!"

Апошнім часам гэтае імя ярка вызначылася ў айчыннай харэаграфічным мастацтве. Радэ Паклітару, ураджэнец Малдовы, які навучаўся ў Мінску, стаў першым выхаванцам-пераемнікам беларускага майстра харэаграфіі, народнага артыста СССР Валянціна Елізар'ева. Малады балетмайстар, выдатна засвоі-

шы ўрокі свайго знамага настаўніка, выявіў уласную творчую індывідуальнасць у шэрагу самастойных работ, найбольш вядомая з якіх — пастаноўка спектакля "Пацалунак феі" на музыку І.Стравінскага ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі.

Пры канцы мая на сустрэчы з мінскімі журналістамі маэстра В. Елізар'еў, між іншым, падзяліўся навіной: Радэ Паклітару, яго першы вучань, пакідае Мінск, атрымаўшы салідную прапанову — узначаліць балетную трупу Вялікага тэатра Малдовы. На пытанне, ці зможа пры гэтым Р.Паклітару спадзявацца на працяг творчых стасункаў з Нацыянальным акадэмічным тэатрам балета Беларусі, яго мастацкі кіраўнік адказаў: "Безумоўна! Дзверы заўсёды адчынены. Я не для таго га-

дую вучняў, каб замыкаць за імі дзверы на родную сцэну".

Пэўна, Р.Паклітару і сапраўды здарніўся з гэтым тэатрам, з нашай краінай і таму ўдзельнічаў у нядаўнім Міжнародным конкурсе артыстаў балета як харэограф з Беларусі.

Журы на чале з легендарным Ю.Грыгаровічам сёлета не было шчодрое ні на прызы, ні на ўхвальныя словы, нават не знайшоўся сярод маладых балерын і танцоўшчыкаў кандыдата на Гран-пры. Не вызначыла яно сенсацыйных з'яў і ў новай конкурснай намінацыі — у працы харэографу. Але заўважылі цікавыя і таленавітыя пошукі. І менавіта пастаноўка Р.Паклітару "Тры грузінскія песні" была ганаравана першай прэміяй. Што ні кажыце, а прыемна...

С.Б.

Выпускнікі — выпускнікам

На зыходзе навучальнага года настаўнікі сярэдняй школы № 4 горада Пружаны зрабілі падарунак сваім выхаванцам — творчую сустрэчу з колішнімі выпускнікамі: паэтамі Антанінай Хатэнкай, Андрэем Мазько, дацэнтам Мінскага радыётэхнічнага ўніверсітэта Алесем Разанкам. Госці падзяліліся ўспамінамі пра гады вучобы. Паэты чыталі вершы, а А. Разанка цікава распавёў пра сваё захапленне складаннем шашачных кампазіцый (ён, дарчы, быў чэмпіёнам Беларусі і экс-чэмпіёнам СССР). Гаспадары не былі простымі слухачамі. Цёпла гаварыла пра сваіх былых выхаванцаў настаўніца Эльвіра Васільеўна Зелянкевіч — ініцыятар гэтай сустрэчы. Вучні, а таксама пружанскі народны ансамбль "Вербніца" спявалі народныя і аўтарскія песні. На творчай сустрэчы выступілі яшчэ два паэты — Мікола Антанойскі і Мікола Купрэў, якія жывуць у Пружанах.

Новым кігам — быць

З дапамогай абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў летас у Брэсце выйшла адзінаццаць кніг літаратуры-землякоў. Не менш — і ў плане сёлета года. Зусім нядаўна ў выдавецтве С. Лаўрова з'явіўся зборнік вершаў Алеся Паллаўскага "Незваротнасць". У новай (другой па ліку)

кніжцы берасцейскі паэт паглыбляе свой роздум над жыццём, узбагачае мастацкі вобраз, але захоўвае ранейшую шчырасць пачуцця. Неўзабаве адбудзецца сустрэчы аўтара з чытачамі, і першая — у абласным Цэнтры маладзёжнай творчасці.

Сымон АКСЕНІН

ВІЦЕБШЧЫНА...

Семінар для школьнікаў

У Гарадоцкім раёне працуе семінар для школьнікаў "Асновы літаратурнай творчасці". Па ініцыятыве дырэктара Вайханскай базавай школы Леаніда Гаравога нядаўна перад юнымі аматарамі прыгожага пісьменства выступіў празаік Франц Сіўко. Удзельнікі семінара ўшанавалі памяць Канстанціна Веранічына — свайго земляка і найбольш верагоднага аўтара славутага "Тараса на Парнасе".

Успамінаючы Аляксея Сапунова

Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (першы дзяржаўны архіў на Беларусі) сумесна з абласным аб'яднаннем па арганізацыі пазашкольнай работы з дзецьмі і падлеткамі, Беларускай НДІ дакументазнаўства і архіўнай справы і Нацыянальным навукова-асветніцкім цэнтрам імя Скарыны правёў навуковы чытанні, прысвечаныя 150-годдзю з дня нараджэння славутага земляка, гісторыка, краязнаўцы Аляксея Сапунова. На працягу свайго жыцця прафесар Сапу-

ноў выступаў у абарону самавызначэння беларусаў, чытаў лекцыі для студэнтаў па курсе беларусказнаўства.

У архіўных чытаннях прынялі ўдзел гісторыкі, настаўнікі, краязнаўцы як з вобласці, так і са сталіцы. Адбылася прэзентацыя кнігі дырэктара Віцебскага музея Марка Шагала Людмілы Хмяльніцкай "Гісторык з Віцебска", якая расказвае пра Аляксея Сапунова як аўтара выдатнай кнігі "Віцебская даўніна".

Святлана ГУК

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Казачны пленэр

У абласным цэнтры адкрыўся рэспубліканскі пленэр скульптураў, у якім прымаюць удзел вядомыя майстры разьбы па дрэве з Мінска, Гомеля, Магілёва, іншых гарадоў Беларусі. Пленэр праходзіць пад назовам "Персанажы казак". Яго арганізавалі Гомельскі гарвыканкам і абласная арганізацыя Саюза мастакоў. Работы пленэрыстаў будуць устаноўлены ў скверах абласнога цэнтра.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Ансамбль стане народным

На атрыманне звання "народнага" вылучаны танцавальны калектыў "Сувенір" Магілёўскага Дома культуры "Хімікаў". Гэты ансамбль, добра знаёмы гараджанам, з поспе-

хам выконвае беларускія, рускія, украінскія, яўрэйскія і цыганскія народныя танцы. Кіруе маладым самадзейным калектывам харэограф Георгій Квасціані.

Адзначана творчая смеласць

З дыпламамі міжнароднага фестывалю тэатральнага мастацтва "Класіка сёння", які праходзіў у Днепрадзяржынску, вярнуліся ў Бабруйск галоўны рэжысёр абласнога тэатра драмы і камедыі імя Дуніна-Марцінкевіча Валеры Ласоўскі і дырэктар тэатра Яўген Байко. Дыпламы ўручаны за пастаноўку драмы Г. Ібсена "Прывід". Работа бабруйскага рэжысёра была адзначана і ў намінацыі "за творчую смеласць".

Гран-пры — у эканамістаў

У Магілёўскім Палацы піянераў праходзіў заключны канцэрт агляду-конкурсу калектываў мастацкай самадзейнасці сістэмы прафтэхадукцыі вобласці. У больш чым тры-

цаці канцэртных праграмах удзельнічала амаль тры тысячы самадзейных артыстаў. Гран-пры атрымаў Магілёўскі эканамічны прафесійна-тэхнічны каледж.

Малююць дзеці

У выставачнай зале музея Бялыніцкага-Бірулі ў гэтыя дні праходзіць традыцыйная выстава дзіцячай творчасці, на якой прадстаўлена 75 нацюрмортаў, створаных навучэнцамі Магілёўскай гарадской дзіцячай мастацкай школы.

Алесь ПЯТРОВІЧ

МІНШЧЫНА...

Хто паедзе на фэст?

21—22 чэрвеня ў сталічным клубе "Тунель" праходзіць адборачны тур маладых гуртоў за права паехаць на фэст "Басовішча-2001". У ім прымаюць удзел "Імпэт", "Галіна Бэзу", "Aquamorta", "Правакацыя", "Голая манашка", "Твар", "Pet Nihil-Tohotoc", "Метро", "БН", "Анархасіс", "Homoerectus", "Сцяг", "Rum

and Ice", "...Алесь Таболіч ("Зьніч") прадставіць сумесны праект з гуртом "Splenetic". У канцэрце прымаюць удзел зоркі айчыннага року "Zet", "Зьніч", "Happy Face". Пройдзе і прэс-канферэнцыя з удзелам прадстаўнікоў Беларускага аб'яднання студэнтаў-арганізатараў "Басовішча".

Наш кар.

... І нечаканы "Юбілей"

Для Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі пачатак лета быў азнаменаваны прыездом сусветна вядомага дырыжора Ральфа Вайкерта.

Упершыню маэстра наведаў Мінск год таму, каб наладзіць творчы кантакт з Беларускай операй напярэдадні яе фестывальнай вандроўкі ў Швейцарыю. Там, у горадзе Салатурне, на Міжнародным фестывалі "Classic Opera", куды наш тэатр быў запрошаны трэці год запар, пад кіраўніцтвам Р.Вайкерта мелі адбыцца спектаклі "Набука", "Дон Жуан", "Травіята", "Кармэн", "Севільскі цырульнік" і "Турандот". Дарчы, прэм'ерай канцэртнага выканання гэтай оперы Д.Пучыні ў Мінску маэстра дырыжыраваў 3 чэрвеня 2000 года.

І вось амаль праз год, 12 чэрвеня 2001-га, у Нацыянальным тэатры оперы Беларусі пад кіраўніцтвам аўстрыйскага госця адбылося выкананне чарговай "прэм'еры ў канцэртным варыянце" — "Атэла" Д. Вердзі.

Гэты оперны шэдэўр быў падрыхтаваны і ўпершыню паказаны тэатрам не так даўно пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора А.Анісімава. А Р.Вайкерта стаў за пульт нашага аркестра зусім не выпадкова: на пачатку ліпеня Беларуская опера ўжо чацвёрты раз выпраўляецца на фестываль у Салатурн, і дырыжыраваць большасцю гастрольных спектакляў будзе званы маэстра.

У Мінску "Атэла" пад кіраўніцтвам Р.Вайкерта выклікаў асабліва цікавасць публікі і гарачы прыём — што было б дзіўна ў дачыненні да нетэатральнага відовішча з італіянскімі спевамі, калі б ... Калі б не захапляючае выкананне, артыстызм салістаў Т.Глаголевай, У.Раяўскага, Н.Галевай, А.Гардынца, А.Кеды, М.Майсеенкі... Жывым, яркім "героем" быў на сцэне і хор, падрыхтаваны Н.Ламановіч.

Такім чынам, Нацыянальны тэатр оперы Беларусі неўзабаве выпраўляецца ў Швейцарыю. Апроч

"Атэла" там будуць паказаны іншыя вердзіеўскія шэдэўры, а таксама "Князь Ігар" А.Барадзіна, "Паяцы" Р.Леанкавала. Дырыжоры — Р.Вайкерта ды В.Чарнуха. Запланаваны і канцэрт хору тэатра. На жаль, галоўныя ролі ў спектаклях "забяруць" у нашых салістаў іншаземныя зоркі.

Пасля Швейцарыі — гастролі ў Германіі, якія аплывае маэстра А.Анісімаў. Там будзе таксама пераважаць вердзіеўскі рэпертуар і гала-канцэрты, дзе, напэўна, змогуць паказаць сябе і майстры беларускай опернай сцэны.

А яшчэ падчас замежных гастрольяў адбудзецца прэм'ера новай оперы мастацкага кіраўніка тэатра С.Картэса "Юбілей", падрыхтоўка якой доўга трымалася чамусьці ў строгай канспірацыі ад беларускай публікі ды прэсы. Гэтая аднаактоўка паводле А.Чэхава, безумоўна, будзе паказана і ў Мінску. Але ўжо ў наступным сезоне.

С.Б.

"Саламея..." у Турцыі

На міжнародным тэатральным фестывалі краін Чарнаморскага ўзбярэжжа, які праходзіў 21—24 мая ў Трабзоне (Турцыя), лепшым спектаклем была прызнана пастаноўка "Саламея Русецкай" па п'есе Сяргея Кавалёва рэжысёра Андрэя Бакірава (Украіна) у Брэсцкім тэатры драмы і музыкі. Сцэнаграфія да "Саламеі..." зрабіў Віктар Лесін, касцюмы — Таццяна Карвякова, музыка — Аляксандра Родзіна (Украіна), харэаграфія — Анатоля Бедычава (Украіна). Добра прымалі беларускі спектакль і на фестывалі ў Ужгарадзе, куды Брэсцкі тэатр завітаў па дарозе з Турцыі, а неўзабаве новую працу берасцейцаў убачаць жыхары Гродна.

Прэм'ера "Саламеі Русецкай" у Брэсце адбылася ў прысутнасці Надзвычайнага і Паўнамоцнага пасаля Турэцкай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь спадарыні Шуле Сойсал.

На здымку: сцэна на спектакля.

Ушануем памяць песняра

28 чэрвеня 1942 года не стала Янкі Купалы. Трагічна абарвалася жыццё народнага паэта. Але памяць народная і сёння свята захоўвае ўсе да драбніц пра свайго Песняра.

Саюз беларускіх пісьменнікаў і Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрашаюць усіх жадаючых у гэты дзень, 28 чэрвеня, далучыцца да акцыі ўшанавання памяці Янкі Купалы.

У 12 гадзін у Чырвоным касцёле святых Сымона і Алены адбудзецца імша, а ў 16 гадзін запрашаем ушановаць памяць Янкі Купалы каля надмагільнага помніка на Вайсковых могілках (вул. Казлова).

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Саюз беларускіх пісьменнікаў

Кветкі артысту

17 чэрвеня на Маскоўскія могілкі сталіцы прыйшло больш за сто чалавек, каб ушановаць памяць народнага артыста СССР і Беларусі Мікалая Яромкі, якому ў гэты дзень споўнілася б 75 гадоў. Сярод прысутных былі міністр культуры РБ Леанід Гуляка, шмат супрацоўнікаў міністэрства, вялікі гурт купалаўцаў на чале з дырэктарам тэатра Генадзем Давыдзькам, артысты Нацыянальнага рускага тэатра з галоўным рэжысёрам Барысам Луцэнкам, старшыня Саюза тэатральных дзеячаў Аляксей Дударэў і іншыя, а таксама ўдава Мікалая Мікалаевіча, народная артыстка рэспублікі Галіна Арлова. Яны ўсклалі кветкі на магілы артыста і яго сына, казалі колькі цёплых і сумных слоў прах іх.

Пятро ГАРДЗІЕНКА

19 чэрвеня ў Мінск прыбыў з Масквы, праездам праз Смаленск, "Цягнік Памяці", канчатковым пунктам прыбыцця якога быў Брэст. На здымку: удзельнікі "Цягніка Памяці" — рускі кампазітар Аляксандра Пахмутава, беларускі дырыжор Міхаіл Фінберг і рускі паэт Мікалай Добранраваў. Фота Г. СЯМЭНАВА, БЕЛТА

Слоўнік, які схаваўся ад нас

Ці мог бы сёння абысціся настаўнік, журналіст, навуковец, выдавецкі работнік без слоўнікаў? Думаецца, ніхто не адважыўся б так сцвярджаць. І аўтары іх заўсёды карыстаюцца асаблівай і заслужанай пашанай у нашчадкаў — як першаадкрывальнікі.

Надаўна я пераканаўся, што мы да гэтага часу не ўсё ведаем пра некаторыя слоўнікі, якія ствараліся калісьці для нашых продкаў і для нас. Гадоў 10 таму назад я пабачыў у Максіма Танка беларуска-польскі слоўнік, якога я яшчэ ніколі не трымаў у руках. Апублікаваны ён быў у 1929 г. у "Віленскім выдавецтве" Б. Клецкіна. Налічвае ён 15000 слоў, напісаных "гражданкай і лацінкай". Аўтарам яго з'яўляецца Б. Друцкі-Падбярэскі, а рэдактарам — В. Грышкевіч.

У кароткай прадмове аўтар і рэдактар, у прыватнасці, паведамляюць: "Наш высілак скіраваны быў на тое, каб даць слоўнік жывой беларускай мовы, на якой гутарыць народ і на якой пішуцца беларускія кніжкі і газэты". І далей мы чытаем: "Прыступаючы да ўкладання слоўніка, мы мелі пад рукамі толькі "Невялічкі беларуска-расейскі слоўнік" М. Гарэцкага і "Расейска-крыўскі (беларускі) слоўнік" Ластоўскага. Большасць слоў узятая ўжо намі з жывой мовы і літаратуры".

Пазнаёміўшыся са слоўнікам, я сказаў Максіму Танку, што вельмі карысна было б кніжку перавыдаць, з чым ён пагадзіўся. Я адразу ж перадаў яе колішняму кіраўніцтву выдавецтва "Мастацкая літаратура", але выхад у свет так і не дачакаўся. А нядаўна я паспрабаваў пацікавіцца, што пра гэты слоўнік паведамляюць нашы энцыклапедычныя выданні. І ні ў адной энцыклапедыі — у тым ліку і ў мовазнаўчай — не называецца ні сам слоўнік, ні яго аўтар Б. Друцкі-Падбярэскі. Аказваецца, нашы спецыялісты-мовазнаўцы пакуль што яшчэ не дачакаліся пра яго існавання. І пра яго аўтара таксама — як пра чалавека, які стварыў і апублікаваў па сутнасці першы беларуска-польскі слоўнік.

У самым канцы слоўніка, у пераліку кніжак, якія можна купіць "ува ўсіх кнігарнях у Вільні і на правінцыі", называецца і такое выданне: "Б. Друцкі-Падбярэскі. Байкі, Гумар і Сатыра". Гэтая інфармацыя дала магчымасць атрымаць звесткі пра самога аўтара. Пра яго пісаў Арсень Ліс у "Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя". (Том 2. 1921—1941. — Мінск, 1999. Раздзел "Літаратура Заходняй Беларусі"). Там на стар. 267 паведамляецца: "Пісьменнік Баласлаў Друцкі-Падбярэскі (1895—1940), адвакат па прафесіі, нашчадак старога княжацкага роду, літаратар, які прэтэндаваў на рэпрэзентацыю беларускага гумару і сатыры, найчасцей выступаў як байкапісец, быў нават аўтарам асобнага выдання "Байкі, гумар, сатыра" (1928)..."

Хацелася б ведаць, ці пацікавіцца гэтай справай Інстытут мовазнаўства Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі? Калі мы не дачакаемся перавыдання слоўніка Б. Друцка-Падбярэскага, то можам бясследна згубіць адну з надзвычай цікавых і змястоўных старонак гісторыі беларускай мовазнаўчай навукі. І якую памяць у нашчадкаў заслужаць тым, што дапусціць да гэтага?

Уладзімір КАЗБЯРУК

Якія мы? На тэлеэкране...

Ужо каторы год запар у старым будынку з чырвонай цэглы, што месціцца ў двары Музея гісторыі і культуры Беларусі, збіраюцца члены гільдыі кінакрытыкаў Беларускага саюза кінематографістаў, каб паглядзець стужкі, якія выпускае Белвідэацэнтр. Вось і сёлета знаўцы кіно сабраліся ў маленькім рабочым кабінце, каб убачыць відэапраграму мінулага года.

Трэба сказаць, што супрацоўнікі цэнтра шануюць крытыкаў: старанна адбіраюць карціны, складаюць каталог з кароткай анатацыяй кожнага фільма. З дапамогай рэдактараў цэнтра Веры Ганчаровай і Тацяны Гетман можна даведацца, хто і калі здымаў фільм, дзе браў матэрыял, з кім сустракаўся, якія новыя дакументы знайшліся пры гэтым. А іх, дарэчы, з кожным годам знаходзіцца нямала — у кінаархівах студыі "Беларусьфільм" і былога ўніверсальнага кінаасховішча, якое цяпер мае статус Усерасійскага дзяржаўнага музея кінафотадакументаў Канфедэрацыі саюзаў кінематографістаў краін СНД.

Сёлета ў відэакаталог былі ўключаны каля пяцідзсяткі фільмаў розных жанраў, зместу і метражу — ад 3—5 хвілін працягласці дэманстрацыі да 25—55 хвілін. (Аказваецца, што і ў 3—5 хвілінных размовы, шмат што можна сказаць, не затрачваючы на гэта вялікі грошы. Праўда, тут патрэбна вострае кінематографічнае вока і прафесійны мантаж.) На жаль, я змагаўся паглядзець не ўсе работы, прапанаваныя цэнтрам, але дастаткова, каб зрабіць некаторыя высновы. Перадусім: новыя фільмы пацвярджаюць, што калектывы Белвідэацэнтра імкнецца працягваць такі накірунак дзейнасці, які дазваляе ствараць відэалетапіс з найбольш значных падзей культурнага і грамадскага жыцця рэспублікі цяперашніх і мінулых часоў. У ім — ужо працяглая партрэтная галерэя выбітных дзеячаў мастацтва: літаратуры, тэатра, кінематографіі... У мінулагоднім рэпертуары таксама пераважаюць партрэты: яны змястоўныя і цікавыя, адначасова ім не стае ўнутранай дынамікі і экспрэсіі.

Варта пачаць размову з відэастужак павялічанага метражу. Якім падзеям або асобам аддаецца па 50 і болей хвілін экраннага часу? "Замахваючыся" на такі метраж, аўтары павінны быць упэўнены, што занатуюць на відэастужку нешта не другаснае ці выпадковае, а сутнаснае, што ўплывала на ходу часу, пакінула след у гісторыі нашага народа. Зразумела, што такімі падзеямі былі асноўныя падзеі гісторыі Беларусі. Што яны пакінулі нам у якасці вопыту, традыцыі, духоўнай скарбніцы, разваж пра гэта і складаюць змест мастацка-публіцыстычнага фільма "Беларусь на крыжы ваякоў". Аўтары сцэнарыя публіцыста Сяргея Тарасаў і рэжысёр — дакументаліст Віктар Шавялевіч імкнуліся паказаць вызначальныя моманты пэўнага перыяду гісторыі Беларусі. Шырокі часавы ахоп падтурхнуў рэжысёра відэафільма В. Шавялевіча і аператараў Л. Кабернік і У. Васілеўскага выкарыстаць люстравыя і канстататарскія метады адлюстравання. Ён дазволіў ім звярнуцца да многіх падзей, назваць і адзначыць дзейнасць многіх славетных асоб: Еўфрасініі Полацкай, Кірылы Тураўскага, правіцеляў княстваў Полацкага, Вялікага Літоўскага. Будуючы фільм па храналагічным прынцыпе, сцэнарыст і рэжысёр заканчваюць яго напамінам аб Грунвальдскай бітве 1410 года, розгалася якой і сёння адчуваецца ў розных формах асэнсавання мінулага.

Збег часоў, іх сутыкненне адлюстраваны ў фільмах В. Ганчаровай і М. Яжона "Забіцця і праху" і С. Трахіменкі, С. Агеенкі і А. Абадоўскага "Кельт, або вялікая гульня маленькага шэфа". Кожны — амаль

гадзіну паказу, чым абумоўлена адчуванне некаторай зацягнутасці, насычанага фактамі распаўдання. У той жа час матэрыял з такімі неверагоднымі калізіямі, што яго цяжка было б уцснуць у лаканічны кадры. Тут былі сведкі — фотаздымкі, расповеды, іншыя дакументы — у першым выпадку аб слаўным айцы родам з Беларусі, у другім — аб разведчыку Анатолю Гурзвічу, які ў час вайны выконваў самыя складаныя заданні разведцэнтра СССР. Скарыстоўваючы малавядомыя ці зусім невядомыя кадры кінахронікі, фотаздымкі, усламіны самога разведчыка, які пасля сваёй небяспечнай рэзідэнцкай работы пабываў і ў берыёўскім канцлагеры, — аўтары змаглі перадаць атмасферу часу, у якой жыў і працаваў герой фільма. І самае дзіўнае — не згубіў веру ў справу, якой служыў.

Трэба адзначыць, што беларускі кінематограф неаднойчы звяртаўся да кінахронікі вайны. Кіналетпіс змагання супраць гітлераўскай навалы здымалі звыш 250 кінааператараў, многія з якіх загінулі. У адзін фільм "Вызваленне Савецкай Беларусі" (1944) рэжысёраў У. Корш — Сабліна і М. Садковіча увайшлі здымкі шаснаццаці (!) кінааператараў. А ўвогуле кіналетпіс вайны складае звыш 3,5 мільяна метраў кінастужкі. Многія сотні з іх яшчэ не скарыстаны!

У мінулым годзе ў нашым відэацэнтры створаны хронікальна-дакументальны фільм "Ад зор чэрвеніскіх...". Яго аўтары — В. Ганчарова, У. Цяслюк, В. Купрыянаў, В. Красноў адабралі, зманціравалі, асэнсавалі праз каментарый усламіны тых кінааператараў, хто прайшоў праз вайну і дажыў да нашага часу. Міхаіл Бераў, Уладзімір Цяслюк, Іосіф Вейняровіч, Георгій Удавенкаў здымалі трагедыю і подзвіг савецкага народа, так бы мовіць, ад сігналу да сігналу. Ацалелыя ветэраны кіналетпісу М. Бераў, У. Цытрон, А. Калоша прыгадваюць, як з фронтоў і партызанскіх атрадаў, здабывалася кінахроніка вайны, як рызыкавалі і часам гнулі іх таварышы, здабываючы праўду бітвы за Радзівіў. Многа незабыўных кадраў зняў сваёй ручнай камерай М. Бераў, сярод якіх — кадры вызвалення Мінска 3—га ліпеня 1944 года. Такого плана кадры — не маюць тэрміну каштоўнасці, яны сведкі вечнасці.

У цяперашнім праглядзе, як і летась, можна было убачыць шэраг творчых партрэтаў. Жанр гэты падабаецца і сцэнарыстам, і рэжысёрам. У ім, маўляў, галоўнае знайці цікавую асобу і даць ёй магчымасць выказацца. Хаця раскрыццё асобы, стварэнне яго партрэта як творцы — працэс найбольш складаны. Найперш гэта бачанне асобы таксама асобай. Тут, як нідзе ў кінадакументалістыцы, патрэбна выразная, арганічная для партрэта асобы пластика. Такі спляў і здольны стварыць вобраз, а не толькі пераказаць вехі біяграфіі пісьменніка, рэжысёра, акцёра або іншага дзеяча культуры.

"Час акцёра. Дывертсмент". Такую форму выбраў аўтар сцэнарыя і рэжысёр Сяргей Шульга для стварэння творчага партрэта народнага артыста Беларусі Аляксея Ткачонка ў сувязі з яго 60—годдзем. Артыст добра вядомы па выбітных ролях, сыграных на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага рускага тэатра імя М. Горкага і ў кіно. Відэафільм на

працягу 45-ці хвілін узаўляе маналогі аб акцёрскім рамястве, сцэны з спектаклю і фільмаў. Зразумела: артыст-майстар, асоба неардынарная, але выкарыстаны прыём падганяе яе пад структуру звыклую, у якой не знайшлося месца для нечаканасцей, імпрывізацый, без чаго, мне здаецца, не бывае адкрыцця асобы. Тое ж самае можна сказаць і адносна фільма "Імгненні жыцця" Уладзіміра Цяслюка з нагоды 80—годдзя народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Паколькі фільм быў юбілейны, былі найменні "акадэмік", "герой сацыялістычнай працы", "лаўрэат дзяржаўных прэмій СССР і БССР". Аднак цікавейшае ў фільме — усламіны пра час, тое, як герой разумеў і разумее сваю жыццёвую місію — грамадзяніна і пісьменніка.

Калі зныны асобы запамінаюцца не толькі абліччам, а таксама духоўна — змацыянальнай энергіяй, значыць фільмы пра іх адыграюць асветніцка — прапагандысцкую ролю. Гэта тычыцца, апрача названых фільмаў, відэапартрэтаў "Сёння — Аляксей Дудар" (аўтары М. Барціцкая, У. Цяслюк, В. Купрыянаў), "Снег падае і расце" (М. Князеў, В. Купрыянаў, П. Хацько). У адным на адлегласць "даверлівай" размовы набліжаны вядомы драматург тэатра і кіно, у другім — галоўны рэжысёр Рускага тэатра Б. Луцэнка. Аўтараў цікавілі перадусім вытокі творчасці герояў, іх здольнасць узірацца ў жыццё. Дарэчы, у гэтым папакненні заўважаюцца ўжо свае штампы — паказ паездкі герояў на радзіму, усламіны перад кінакамерай, зафіксаваныя як бы "выпадковыя" сустрэчы. Прыёмы гэтыя часта скарыстоўваюцца ў экраннай публіцыстыцы, але ў гэтым выпадку яны аказаліся дзейснымі: А. Дудар, А. Луцэнка сапраўды шчырыя ў сваіх усламінах, прызнаннях і засмучэннях. А галоўнае, што асобы яны цікавыя, чаго і чакаеш ад творчага партрэта.

Калі вяртацца да размовы аб адкрыцці творчай асобы стваральнікамі іх партрэтаў, тут ёсць падставы вылучыць таксама два, на першы погляд, традыцыйныя нарысы. Ні на якое наватарства, бадай, не прэтэндавалі аўтары "Цішыні" (сцэнарыст і рэжысёр Валерыя Скарцова, аператар Анастасія Суханава), распаўядаючы пра памерлага ў росквіце мастака Ляаніда Марчанку. Пейзажы, графіка, афорты — усё ў яго спадчыне самабытнае, дыхае жыццём, прасякнута пачуццём. Арганічна ўключаны ў змест фільма усламіны Георгія Паллаўскага, калег па прафесіі, жонкі мастака Ніны Марчанкі.

Фільм "Свой голас" — пашырае жанравыя поле відэапартрэтаў, уключаючы ў яго жывы і неспрэчны расповед веткаўскай мастацтвазнаўцы Галіны Нячаевай аб створаным ёй музеі. Аўтары фільма М. Мартынюк і С. Смірноў адкрылі гэтага цікавага чалавека на сціплай пасадзе дырэктара сельскага музея. Былая настаўніца не толькі старанна сабрала і ашчадна захоўвае рэлікты старажытнага горада, а вядзе яшчэ вялікую асветніцкую работу. Нячаева гаворыць з такім захапленнем, што хочацца сесці ў аўтобус і паехаць, каб усё гэта паглядзець, не зважаючы на тое, што музей знаходзіцца ў чарнобыльскай зоне...

Калі лічыць прагледжаную намі праграму за неафіцыйную справядачу пра вынікі працы невялікага калектыву, то можна канстатаваць, што Белвідэацэнтр не чакае багацейшага на грошы часу, а творыць, кажучы словамі занага тэлеведучага, "цяпер і зараз". А тое, што зроблена, застаецца ў спадчыне краіны.

Е. БОНДАВА

ЗАМЕЖКА

Са слаўнага роду Каляды

фонныя слупы... А я з бабуляй была. Гаварылі толькі па-беларуску. Відзець, з таго часу Бацькаўшчына для мяне — гэта шчырасць і сумленне мамы і бабулі, іх мова, іх дабрыйна..."

Спадарыня Ірына, апынуўшыся ў Амерыцы, ва ўсім брала прыклад з маці Клаўдзіі — аддавай рушніцы на ніве беларушчыны, якая не стамлялася паўтараць: "Мы беларусы! І усё павінны рабіць, каб захаваць у душы Беларусь". Не толькі гаварыла, але і рабіла. Ірына скончыла амерыканскую вышэйшую школу, потым — бізнес-каледж. І, як і маці, не толькі на словах, але і на справе прыносіць Беларусі плён.

...Дзесьці на Наваградчыне згубілася невялічка вёска Гадкасоўе, дзе калісь нарадзілася Ірына Каляда. Цягнула яе на радзіму пастаянна. І не вытрымала, паехала на Беларусь. А час быў асаблівы. Час Адраджэння. Адчынілася беларуская школа, садкі. На дзяржаўным узроўні загаварыла краіна на роднай мове. Адчула Ірына сябе дома, радавалася сакавіцу, не магла налюбавацца зямлёй продкаў. "Я ніколі не была такой шчаслівай", — прызнавалася яна потым. Вярнуўшыся ў ЗША, вырашыла дапамагчы беларускім дзецям, якія пацярпелі ад чарнобыльскай біеды. Шмат людзей шкадавалі іх на словах, але мала хто рабіў справу. Зарабіла Ірына грошай, пачала збіраць дзяцей, галоўным чынам з вёсак Мазыршчыны, кволых ды хваравітых. І пачала адпраўляць іх на лячэнне за мяжу.

Вось што піша віцебскі вучань 9 класа Ігар Землякоў: "Хацелася б павіншаваць адну вельмі добрую беларуску, з дапамогай якой беларускія дзеці вось ужо другі год могуць пап-

равіць сваё здароўе на моры, беларуску з імем Ірына, што нават далёка ад радзімы памятае пра краіну блакітных азёраў і рэк, пушчаў і лясоў..." Шмат хто зараз у свеце ведае вясёлыя беларускія дзетак, шмат хто з замежнікаў захапляецца тым, як яны святаюць Купалле, спяваюць беларускія песні. Англічане, французы, немцы ўжо не па чутках усведамляюць нашу Беларусь, яе слаўны народ.

І такіх пісьмаў — мноства. Калі скласці ўсе лісты — атрымаецца кніжка маленькіх грамадзян Беларусі аб сваёй суайчынніцы за акіянам. А слаўны ўрад узнагародзіў спадарыню Ірыну ганаровым дыпломам. У чэрвені яна зноў запрасіла 250 беларускіх дзетак на адпачынак і аздараўленне ў Славенію і Балгарыю. Пра яе пішуць замежныя газеты. У Амерыцы, дзе жыве каля мільяна беларусаў, яе вельмі добра ведаюць. А ў жыцці Ірына вельмі цікавая. Прыгожая, з вялікімі зялёнымі вачамі, з чудовым голасам. Ададана маці. Любячая жонка. Яе муж Юры Смірноў — сын святара з Кобрына. Ён — першы жончын памочнік у дабрачынных і міласэрных справах. Яшчэ Ірына Каляда — шчырая саброрка, якая аб'яднала вакол сябе людзей добрых і неабякавых — кітаецку Дзуды Вонг, слаўнца Марыю Кавсыка і многіх іншых.

Дзякуй вам, спадарыня Ірына!

Вацлава ВЯРБОЎСКАЯ

Кліўленд, ЗША

Р. С. Калі артыкул быў напісаны, я даведалася, што спадарыня Каляда адпраўляе для вясковых дзяцей Беларусі сямітонны кантэйнер адзення.

В. В.

НАШ З'ЕЗД адвіраваў, бы чарговая вяснова паводка. Ён бурліў, часам пеніўся, але нікога не накрывіў, не ўтапіў у сваёй каламуці, хоць у перадз'ездаўскіх навалніцах, уласна, было шмат пагражальнага. Ніякай, мудрасць пісьменніцкая ўзяла-такі верх над пачуццямі, часам зманлівымі, нават збродлівымі, што належыць аднесці на неспакойную і трывожную, зажураную і пакуль што непраглядную паласу гісторыі для нашай беларускай супольнасці.

На з'ездзе чешыі сябе думкай: магчыма і я як літаратурны грамадзянін СП унёс сваю пэўную лепту ў тое, каб да гэтай вехі ў жыцці літаратараў асадыць грамадскую каламуці, як што мае ўтрапёныя артыкулы ў друку, прысвечаныя

ся ў вёсцы Себежава, у нейтральнай паласе, падчас замірэння палякаў з чырвонымі, — між дзвюх варожых групавак. Бадзёры настрой, высокі дух, выкліканы ў байцоў усведамленнем барацьбы за інтарэсы — ні левых, ні правых, а за свае крэўныя інтарэсы — адраджэнне Бацькаўшчыны — гэты дух неўзабаве пачаў ападаць па прычыне бяздзейнасці камандзіраў і чакання, чакання імі падтрымкі з розных бакоў, што не спраўджвалася. І пайшлі ў ізаляванай такім чынам брыгадзе хістанні, змовы. Пайшлі правакацыі з варожага боку... Вынік вядомы.

Мне сёння ўяўляецца сімвалічнай як тая палоска нічыёй зямлі, на якой мы, літаратары, падобна слухачам, маюемся, так і грамадскі статус прэстыжнай брыгады — нічыё!

звядкі аднаго з адным, утвараць змовы, варожа груповацкі, калі яшчэ ў нашых душах тлее цікаўнасць і гараць вугельчыкі любові да Бацькаўшчыны.

Час спыніць усялякую мышыную валтузню між сабой і піск нашых ціхамірных аўтарытэтаў саюза, пераважна дам, аб тым, што не варта саюзу займацца палітыкай. Гэта ж раўналежна таму, калі б у Семежаве дачасна прагучалі заклікі: скласці зброю!

І чаму, спытаю ў вас, шаноўныя, грамадскае аб'яднанне ТБМ, стоячы побач з нашым Семежавам, дзейнічае, рупіцца, змагаецца за адраджэнне мовы, пашырае сваю геаграфію, набывае новых сяброў, дамагаецца заснавання нацыянальнага ўніверсітэта і г. д., а СП адно раўна-

рэанімацыйныя, выбачайце, паслугі саюзу. Эвай!

Не ў крыўду гаворачы нашай абранніцы, насцярожылі мяне таксама меркаванні блізкіх да яе людзей, што цяпер, маўляў, яна стане працаваць у саюзе толькі з тымі, хто раней рупіўся разам з ёй.

І гэтай, бяскрылай па сутнасці, думкі я не прымаю, бо дзейнічаць так — не зазначаць поспеху. У дачыненні да Себежава, напрыклад, гэта азначала б: пакінуць брыгаду, яе асабовы састаў, узяць з сабой невялікую колькасць актыўных байцоў і прабіцца! Куды? Невядома... Як здрада!

В. Іпатава на нядаўняй афіцыйнай нарадзе работнікаў культуры між іншым засведчыла, што можа смела, востра, адкрыта, адчайна ставіць пытанні. Адно ставіць і вырашаць іх у грамадстве, згодна яўрэйскаму выслоўю, — дзве вялікія розніцы! У маёй публікацыі "На покліч — гільдыя майстроў!" у "Звяздзе" за 26 мая паказаны спосаб, скажам, адзін з іх, як абаліраючыся на Саюз пісьменнікаў і ягоную саборную сілу ды службовых асоб, можна ставіць і вырашаць хвалючыя грамадства пытанні і праблемы.

Нам адна застаецца спадзявацца, што арганізатарскія здольнасці, творчы вопыт, імэт у Вольгі Міхайлаўны напоўніцу пакуль не раскрыты, а жыццёвы падмурак для працы ў яе гошы і цікавы і ён шмат да чаго абавязвае.

Вольга Іпатава ва ўсіх навідавоку і, каб не давялося даваць у рукі яе надобразыліцаў потым матэрыял для папроку, варта, лічу, адразу зазначыць: таленавіты крытык і літаратурназнаўца І. Саверчанка зрабіў ёй надобную паслугу — сваёй рэцэнзіяй на аповесць "Вяшчун Гедзіміна" ("ЛІМ" за 25 мая). Не чым іншым, як аўтарытэтам сваім, доктар Саверчанка даводзіць, што гэта — "якасна новая ступень у беларускай гістарычнай літаратуры, па-сапраўднаму наватарская мастацкая проба" і г. д. Заінтрыгаваў, што называецца!.. Шукаю ў артыкуле крытычнага разгляду, параўнанняў твора з іншымі апавесцямі, эпічнымі палотнамі іншых аўтараў. Але аналіз, хоць павярхоўнага, — ні ў зуб нагою. Эй-ей! А я ж таго І. Саверчанку не аспрэчваю, я хачу верыць яму, толькі калі ты, браце, даводзіш пра наватарства і эпахальнасць твора, то пакажы і дакажы ў чым яны...

АПОВЕСЦЮ "Вяшчун Гедзіміна" В. Іпатава лішні раз засведчыла пра сваю глыбокую гістарычную памяць і пашаную да продкаў, як і вернасць матэрыяльна-духоўнай спадчыне ды адданасць той чалавечай сукупнасці, якой назва беларускі народ. Палымяны твор! Палымяная асоба...

І каму, як не ёй, скрануць саюз і павесці, карыстаючыся прафесійным іміджам, арцельнымі клопатамі і саборнасцю духу, на рашучую барацьбу за тое, што яму, саюзу, і статутам прадпісана і на сумленні, нягледзячы на гэта, — за нацыянальную палітыку ў сферы культуры. Далібог, без гэтага нам і нашай літаратуры свеціць шлях толькі ў нябыт.

Дадам, што для падобнага патрыятычнага чыну ў нас, інтэлігентаў, — ёсць і належная зброя. Гэта наша слова, наша перакананне, нашы спрадвечныя аргументы і доказы, ды наш боль. Мы павінны дзейнічаць спаважна, тактоўна і перацягваць на свой бок людзей, спакушаных д'яблам. Іншага шляху ў нас няма! Тут не ўсё проста. Патрэбны канкрэтныя пільныя захады і, паўтаруся, доўгатэрміновая стратэгія і тактыка духу.

Прафесійнаму грамадскаму аб'яднанню, апроч індывідуальнага творчага заняцця кожнага, патрэбна зварушлівая справа, яна, канешне, ёсць, і патрэбна яшчэ жаданне вартай, важнай справай заняцца; толькі на тым, што захопіць пісьменнікаў, абудзіцца іх зблжэнне, знаёмства і нітанне таварыскасцю. А калі ж пісьменніца з вёскі піша ў Мінск, што саюзу добра было б збіраць і знаёміць між сабой літаратараў, як у клубе "Каму за 30", напрыклад, то гэта варта аднесці да шчырай, але недакладнай і таму памылковай пастаноўкі пытання. Нам усім, я думаю, патрэбны клубы, сустрэчы і дыспуты, але толькі азораныя пэўнай мэтай, праграмай і марай.

КАЛІСЬЦІ, падчас грамадзянскай вайны, спявалася песня:

**Чы вы, хлопцы, будзеце,
Кто вас в бой введет...**

Для нас, пісьменнікаў, сёння актуальнасць гэтых радкоў проста гучыць лейтматывам да любой творчай задумы і працы, да ўсяго, што крапае сумленне...

Час збіраць камяні і шукаць супрацоўніцтва з людзьмі чыннымі, добрымі. Час разумецца багата з кім і не рабіць, да прыкладу, пугала для вераб'ёў з Беларускага Пэн-цэнтра, з якім таксама ляга супрацоўнічаць у імя дасягнення нацыянальных мэтай. Прынамсі, з намі гатовы супрацоўнічаць, і не адзін Пэн-цэнтр.

Дай, Божа, поспеху!

Васіль ЯКАВЕНКА

Чы вы, хлопцы, будзеце?..

саюзу, праблемам ягоным, мелі спаважнае і раскасітае водгулле.

Па ліку гэта быў 13-ы з'езд Беларускага саюза пісьменнікаў, і, выступаючы ў спрэчках на ім, былі старшыня У. Някляеў нагадаў пра нядобрый знак лічбы і сказаў, што, каб тое было ў волі ягонай, ён яшчэ добра падумаў бы, перш чым рыхтаваць і праводзіць яго, тым больш — датэрмінова. Але ж крок, бадай, быў выбраны правільны. Змяняльна іншае: Э. Скобелеў, прадстаўляючы як не самае агрэсіўнае крыло пісьменнікаў, якія яшчэ нядаўна ў шыкі прымалі пранякляўска-іпатаўскае кіраўніцтва, тут, на з'ездзе перасталі станавіцца ў рожкі і нават завілі, што з'езд, ягоны ход, яго дух, ім падабаецца, магчыма, за выняткам некаторых дробных момантаў.

Такім чынам ход дыскусіі спрыяў паразуменню і кансалідацыі шматлікай літаратурнай грамады, што дае падставы для новых спадзяванняў на пастаноўку і рашэнне ўдаўных надзённых задач нацыянальнай культуры і чалавечага духу. Аднак філасофскі камень, аб які саюз спатыкнуўся і яшчэ можа спатыкнуцца не раз, якраз у тым, як да гэтых задач падыходзіць.

НА ДУШЫ ЎСЁ-ТКІ ляжыць задавальненне: у цяжкіх сацыяльна-эканамічных умовах, якія склаліся, ды псіхалагічным дыскамфорце, створаным для нас, бадай, штучна, пісьменнікі не адчураюць свайго прафесійнага заняцця. Многія пішуць, выяўляючы свае добрыя здольнасці і дарованы Богам талент. Асабліва ж радую супольны, так бы мовіць, плён у гістарычна-патрыятычнай тэматыцы, хоць некаторыя знаўцы і сцвярджаюць, што там не ўсё роўна, не ўсё дастаткова глыбока ўзнята. І, тым не менш, у нашага брата ёсць чутцё тэмы, яе актуальнасці, важнасці для сённяшніх варункаў жыцця і для прышласці.

СП, як мне ўяўляецца, ніколі не меў значнага ўплыву на творчы працэс, дармо што партыйныя функцыянеры ў свой час і праглі таго. Аўтара кліча ў нязведаную далеч або ў вір сучасных праблем сама рэчаіснасць і ненавтоленасць духу.

Але, калі так, то ў чым жа тады, скажыце, асноўная роля саюза, нашай у прынцыпе высокай саборнасці, асабліва ў сённяшніх умовах? І яшчэ: саюз — гэта што: сівое возера духаў або рака імклівага самаачышчэння, маральнага і духоўнага ўзбагачэння грамадства?

У мяне ж на душы непакой акурат за грамадзянскі напал, за саборнасць ды іх нахіл і рух у часе. За стан агульных клопатаў, за сарыентаванасць і лад, які бывае ў магнітным полі, або дэструктыўную разбэрсанасць і адсюль — зніжэнне моцы духу Саюза пісьменнікаў. Крызіс, я сказаў бы, даволі глыбокі. Нягледзячы на пэўную карысную працу, якая выконвалася ўсе гады і само сабой прагучала ў дакладзе.

Таму па нейкай дзіўнай аналогіі прыгвадаецца мне сітуацыя, у якую незнарок патрапілі слухачкі ў 20-м годзе, выступішы ў падтрымку Беларускай Народнай Рэспублікі — супраць рабунку і тэрору бальшавікоў, пра што даволі ўдала расказаў у сваёй апавесці "Нічыё" Андрэй Федарэнка.

БРЫГАДА ўзброеных сялян спыніла-

На самай справе, хто сёння возьмецца ўсур'ёз сцвярджаць, што беларускія пісьменнікі як выказнікі гістарычнага і сучаснага духу народа працуюць разам з народам? Хто возьмецца сцвярджаць і адваротнае: што народ, які, паводле слоў В. Быкава, ад нас даўно ўкраві і ад якога да гэтага часу нас метадычна і спрактыкавана адсякаюць усімі сродкамі інфармацыі, калі-небудзь спажыве ад свайго інтэлекту што-колечы?..

У нашай сітуацыі духоўныя плады і карані культуры не маюць свайго арганічнага спалучэння, і таму з усёй жорсткасцю і бязлітаснасцю для нас паўстала пытанне: чые мы? Якога аблуднага роду-племні дзеці?

Заціснута і амаль пахавана пад напластаваннямі рускамоўных выданняў беларускай літаратуры, катастрафічна звужаецца арэал бытавання мовы. У выніку мы страчваем сувязь са схвамі тых матэрыялаў, якія завучылі мовы і служаць нам для стварэння эпічных карцін, паўнацэнных твораў і вобразаў. Крыніцы няўхільна мялеюць, і мы, як рыба, хаякма на "нічыёй", на нейтральнай зямлі...

НАПРЫКАНЦЫ мінулага года я выступіў у "Настаўніцкай газеце" з адкрытым артыкулам да педагогаў "Чого выракліся?". У Хамічах, пад Азарычамі, дзе вучылася мая маці, святкавалі 90-годдзе мясцовай вучэльні. І трэба ж было мне туды завінуць!

У беларускамоўнай, як лічыцца, школе ні на вуліцы, ні з трыбуны, ні ў вучнёўскім канцэрце не ўдалося пачуць ніводнага беларускага слова! Сядзеў я там як выкляты ў камеры без паветра. На мой крык душы "Чого выракліся?" у газеце пайшлі водгукі. Нехта падтрымліваў, а больш ужо ганьбавалі мяне: чыеце, маўляў, як я пасмеў зняславіць школу падчас ейнага бліскачага юбілею? Школу-перараджэнку, якой тым больш асабіста колькі разоў аказваў пэўную дапамогу.

Хто ведае, чым скончыўся б наш дыспут у лістах па пошце, але толькі старшыня Калінкавіцкага райвыканкама У. Піліпчук рашуча яго абарваў. Выступаючы на нейкай там нарадзе, ён расцаніў мой зямляцкі ўчынак як подлы і пад пагрозай спягненняў забараніў педагогам раёна пісаць мне лісты. Чым не пазіцыя, не пастава ў моўным і культурным пытаннях прадстаўніка ўлады?

Адсюль — мараль. Нястомна працуе і робіць нямаля ў прапагандзе адраджэнскіх ідэй у друку, напрыклад, пісьменнік Ніл Гілевіч. Кожнаму з нас варта гэта рабіць, хаця і перабольшваць прыватных высілкаў пры фельдфебельскім стаўленні да нас не варта.

Пытанне, аднак: а дзе ж яна, дзе роля, дзе тактыка, дзе, урэшце, стратэгія нашай пісьменніцкай арганізацыі на гэтым лёсавызначальным кірунку? Бо, калі саюз — не выпадковая зборня, а адзіны і жывы арганізм, ён павінен і рэагаваць па-жывому на ўсё, асабліва на небяспеку згодна з сацыяльна-біялагічнымі законамі і правамі нейтаймоўнага духу.

На вузкім, нічыёй палосцы, пакуль нас не спіхнулі, нам варта над гэтым моцна падумаць.

І ўжо зусім не выпадае нам зводзіць

душна назірае за магчымым партнёрам і ратавальнікам? Ці на добрае гэта? Уважайце... Дрэнна, калі нам нехта здраджвае. І яшчэ горш, калі мы здраджваем самі сабе. Вусцішна робіцца!

НА З'ЕЗДЗЕ новым старшыней Беларускага саюза пісьменнікаў абрана Вольга Іпатава, якая раней выконвала абавязкі старшыні. Выбар лагічны і, будзем спадзявацца, апраўданы. Асоба добра вядомая літаратурнай грамадскасці. Не ведаю толькі, чаго болей насила яна ў сваёй душы — чалавечай стомленасці, бо называла старшынейства ў СП Галгофай, ці няпэўнасці, што яе працу на з'ездзе прызначаюць, — тое і другое, мяркую, падточвала яе самалюбства, і зусім не адразу, а ў пакутлівых мукх яна вырашала для сябе пытанне: ці варта пагаджацца з вылучэннем яе кандыдатуры на пасаду старшыні?

Нешта ж з месяца ці болей Вольга Міхайлаўна вывучала магчымых прэтэндэнтаў, якія самахоць напылівалі, і, не задавальняючыся імі, сама прапанавала двумтром пісьменнікам даць згоду на вылучэнне. Па нейкім збегу абставін у ліку апошніх аказаўся і я, публіцыст, бадай, з порахам і запалам, ды самы неканкурэнтаздольны ў асяродку саюза, дзе даўно склаліся свае традыцыі і стэрэатыпы...

Заганай для мяне былі і мае немаладыя гады. Толькі ж я, мусіць, нарадзіўся байцом у пэўнай супольнасці і, каб не занікалі яе вышэйшыя інтарэсы... Уважваючы на складаны час... Перажываючы за працяглы застой-прастой прэстыжнай брыгады пад Семежавам... Чуеце, я ўмоўна даў згоду на абмеркаванне маёй кандыдатуры на з'ездзе ў ліку іншых; калі не выставіць сваёй кандыдатуры спадарыня Вольга...

Толькі вечарам, напярэдадні з'езда, я з палёгкай уздыхнуў, бо туман няпэўнасці і сумненняў, што ахутваў Вольгу Міхайлаўну і саюз разам з ёй, раптам рассяўся; ёй не хапала нейкай кроплі да прыняцця рашэння, і гэтай кропляй сталі скупыя радкі пісьма В. Быкава, дзе ён прасіў яе не адмаўляцца ад вылучэння на пасаду старшыні саюза.

Інцыдэнт, як кажуць, вычарпаны, хоць з раніцы на з'ездзе мяне і пацшыла няўключная ўжо пагалоска: Якавенка будзе прэтэндаваць на старшыню!.. Нешта нядобрае часам чулася ў ёй, хоць падыходзілі да мяне і палымяныя прыхільнікі.

ВЯДОМА, справа цяпер не ўва мне або іншым. Справа — за аднасцю і жыццяздольнасцю, саборнай чыннасцю нашай супольнасці, якую ачоліла Вольга Міхайлаўна. Калі абвясцілі вынікі выбару, на яе твары раз-пораз успыхвала шчаслівая ўсмешка. Чакала? Жадала? Але ж, збылося!

Чаго ж нам цяпер ад спадарыні Вольгі чакаць?

На думку аднаго з сяброў рады, які ведае Іпатаву бліжэй, чым я, не варта ўпадаць у эйфарыю. Вольга, казаў, паранейшаму будзе старацца нікога не пакрыўдзіць і балансаваць у названай табой або Федарэнкам, нейтральнай прасторы.

Такі каментар калегі аднаго, бадай, веку са мной, мне не да сэрца прыйшоўся. Калі станецца гэтак, падумалася, то дарэмна я столькі сіл і энергіі патраціў на

ТВОРЧЫЯ АНІМАЦЫЯ
ТРАПЕ БАВУМЕНКА
САДБА ПІСЬМІ ГАРДЗЕЕМ
ЛЮБІМЫ ГОРАД

Прыхільнікаў творчасці народнага пісьменніка Беларусі Івана Навуменкі пры знаёмстве з яго кнігай, змест якой склалі раманы “Сасна пры дарозе” і апавесць “Любімы горад”, выпушчанай выдавецтвам “Беларусь” у серыі “Школьная бібліятэка”, чакае сюрпрыз. Дакладней, пра яго даведзешся, узяўшы кнігу ў рукі і зазірнуўшы на чацвёртую старонку вокладкі, дзе па добрай завядзенцы ў аналагічных выданнях звычайна змяшчаюцца выказванні ці пра пісьменніка ўвогуле, ці пра канкрэтны яго творы. Гэтым жа разам ёсць мажлівасць пазнаёміцца з І. Навуменкам-паэтам, а далёка нямногія ведаюць, што Іван Якаўлевіч на пачатку свайго творчага шляху пісаў і вершы. Адаіні з іх прапануецца ўвазе чытачоў:

*Мы з табою ля рэчкі
Не страчалі зары,
Не вяло з намі спрэчкі
Рэха ў звонкім бары.*

*Не купаліся ў хвалях
Мурагу ў сенасок,
Нас не вабілі далі
Ні зямлі, ні нябёс.*

*І за тое, што росы
Не абмылі нам ног,
Нам прысуджана ростань
На развіццы дарог.*

Пасля гэтага хочацца ўважліва пазнаёміцца з прадмовай “Вялікімі сталі таполі юнацтва”, напісанай вядомым паэтам і празаікам Віктарам Гардзеём. Прасочваючы жыццёвы і творчы шлях пісьменніка, ён дзеліцца сваімі ўражаннямі, пачынаючы сваю гаворку так лірычна-хораша: “Белы тапаліны пух, нібы снежная завая, урываецца ў чэрвеньскі горад: мякка шоргае пад нагамі, шэрымі вусенямі каташкю плавае ў лужынах, шаўкавістымі валаскамі завісае на голлі і вопратцы, назойліва лезе ў вочы. Таполі, альбо ясакары, у час цвіцення, мабыць, невыпадкова прымушаюць згадаць імя выдатнага беларускага празаіка Івана Якаўлевіча Навуменку, які напісаў шмат таленавітых кніг, і з прыемнасцю хочацца зазначыць, што вельмі многія з іх прыпалі акурат на дзіўную пару майго пасляваеннага дзяцінства”. Так могуць сказаць і іншыя чытачы, хто сёння размяняў свой шосты дзесятак. Ды і старэйшыя, як і маладзейшыя, таксама, бо творчасць І. Навуменкі такая значная з ява ў сучаснай беларускай літаратуры, што напісанага ім нельга не ведаць. Не ў апошнюю чаргу гэта тычыцца і рамана “Сасна пры дарозе”, які разам з наступнымі “Вецер у соснах” і “Сорак трэці” складае па сутнасці трылогію, у якой вельмі праўдзіва адлюстравана Вялікая Айчынная вайна. Прытым І. Навуменка, як вядома, знайшоў свой падыход, глянуўшы на тыя падзеі ў многім вачыма бяззусых яшчэ юнакоў, якія разам з дарослымі змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Пры гэтым шмат у чым ішоў і ад уласнага баявога вопыту, ад перажытага.

Асабліва, калі расказаць пра юных падпольшчыкаў Міцю Птаха, Івана Лобіка, Шуру Гарнака, вобразы якіх атрымаліся вельмі пераканаўчымі. Мастацкая ўдача пісьменніка — і вобраз бацькі Міці, абходчыка Сцяпана Птаха. Праз шмат гадоў пасля напісання трылогіі І. Навуменка зноў вярнуўся да даўніх падзей, узяўся за іх асэнсаванне з вышнімі пройдзеных дарог. З шэргу гэтых твораў і апавесць “Любімы горад”, што з’яўляецца заключнай у мастацкім цыкле, пачатак якому паклала апавесць “Дзяцінства”, а затым былі напісаны “Падлетак” і “Юнацтва”. Галоўны герой Васіль Войцік у нечым той самы Міцю Птах, але гэта адначасова і новы герой. А наколькі І. Навуменка не паўтарае сябе ранейшага, як здатны глыбей спасцігнуць сэнс таго, што адбывалася, добра відаць і па апавесці “Любімы герой”, што звязана зместам з пасляваеннымі гадамі. Перавыданне гэтых двух твораў — магчымасць у першую чаргу школьнікам пазнаёміцца з лепшымі старонкамі сучаснай беларускай літаратуры.

Міхась ГЕНЬКА

КНИГАРНЯ

Свеціць зорка развітальным срэбрам

Мне ніколі не даводзілася бываць у вёсцы з надзіва прыгожай беларускай назвай Васількі, што ў Бялыніцкім раёне. Скажаць па праўдзе, дык і чуў пра Васількі мімаходзь. Цяпер жа яны ўвайшлі ў маю душу і, упеўнены, назаўсёды. Прапісаліся ў ёй дзякуючы кнізе Аляксандра Мельнікава “Избранное”, у якой ёсць і верш “Деревня Васильки”:

*Конечно, о Васильках
Я, умирая, вздохну.
Конечно, о Васильках,
Где посадил деревца.
Конечно, о Васильках,
Где могила отца.*

*Конечно, о Васильках,
Где мама моя живет,
Где на сосновых руках
Тихое солнце встает.*

А маглі б прапісацца і раней. Яшчэ тады, калі ў А. Мельнікава выйшла першая кніга “Спасибо, жизни!”, якую выдавецтва “Мастацкая літаратура” выпусціла ў 1977 годзе. Памятаю, трымаў яе ў руках. Здаецца, нават гартаў. Толькі таропка, таму, відаць, і не запініў увагі ні на гэтым вершы, ні на іншых, вартых таго. У рэшце рэшт, гэта не так і страшна. У тыя часы, калі А. Мельнікаў дэбютаваў у серыі “Першая кніга паэта”, штогод на сустрачку з чытачом выходзіла ўпершыню нямаля аўтараў. Крыўдна іншае: ні зборнік “Спасибо, жизни!”, ні наступныя кнігі А. Мельнікава — “Три слова” (1980), “Земля надеется” (1996) — па сутнасці так і не былі заўважаны крытыкай.

“Избранное” ж — выданне пасмяротнае. З’явіўся гэты ладны томік, праўда, у мяккай вокладцы, у Маскве, дзякуючы вядомаму паэту — лаўрэату Міжнароднай прэміі імя святых, роўнаапостальскіх Кірылы і Мяфодзія, лаўрэату прэміі імя Мікалая Вапцарава (Балгарыя), лаўрэату Міжнароднай прэміі імя Андрэя Платонава — Алегу Шасцінскаму. І з яго прадмай “Паэт будучага братэрства”. А ласкава прапанаваны мне для знаёмства народным паэтам Беларусі Нілам Гілевічам.

Прадмова напісана А. Шасцінскім па правасяброўскага абавязку перад тым, хто заўчасна пайшоў з жыцця: А. Мельнікава 7 студзеня сёлетняга года споўнілася 65 гадоў. Магчыма, прызняўся ўзаемаадносінны паміж А. Шасцінскім і А. Мельнікавым прымусяць некаторых чытачоў з насцярогай паставіцца да першых ужо радкоў прадмовы: “Памёр Аляксандр Мельнікаў. Паэт пільнага ўспрымання. Паэт XXI стагоддзя. І гэта без перабольшванняў. Ён будзе цалкам зразуметы і ўсвядомлены ў тыя новыя дзесяцігоддзі, калі мы, народ, пачнем вяртацца да сваіх маральных каштоўнасцяў і гістарычных заваў”.

Нават пры тым, што прыклады, якія прыводзіць А. Шасцінскі, яскрава сведчаць, што ён не крывіць душой, калі дае такую высокую ацэнку напісанаму А. Мельнікавым. У адным не сумняваюся: уважліва перачытаўшы “Избранное”, і скептыкі пагоддзяцца: сапраўды, А. Мельнікаў — вельмі цікавы паэт: яркі, надзіва самабытны, а яго голас нельга пераблытаць з іншымі аўтарамі, якія жывучы на Беларусі, пішуць па-руску. Сапраўды, “яго яшчэ не ацанілі. У нас ацэнваюць марудна і неахвотна. Але Беларусь яшчэ паклоніцца яму за творчы і медыцынскі подзвіг. Расія — новая, будучая, светлая — увядзе яго ў кола сваіх славянскіх паэтаў”.

Медыцынскі подзвіг — таксама не гучныя словы. А. Мельнікаў у 1961 годзе скончыў

Ленінградскі санітарна-гігіенны інстытут, працаваў урачом Магілёўскай абласной санітарна-эпідэміялагічнай станцыі, апошні час у складзе радыялагічнай групы. А гэта пастаянныя выезды ў чарнобыльскую зону. Праца не толькі па медыцынскім абавязку і не толькі выкананне клятвы Гіпакрата. Гэта і праца па абавязку сумлення, калі не думаецца аб уласнай бяспецы. Працуецца ў імя тых, каму можаш дапамагчы. А не дапамагаць нельга — інакш грош табе цана:

*Над Белой Русью, надо мной
Полынный дождь, полынный зной.*

*Над Белой Русью и над ним
Полынный ветер, полынный дым.*

*В мохнатой шапке снеговой
Он мне кивает головой.*

*И я киваю головой —
Напоминаю, что живой.*

У мінулым для А. Мельнікава было іншае жыццё: ваеннае і пасляваеннае. І гэткае ж жаданне дачакацца лепшай часіны. У адным з вершаў прызнаваўся: “В детстве, // Войной огуленном, // Сказки я слышал редко”. У другім (з тых, што ўвайшлі ў першую кнігу) задумваўся аб маральным абавязку перад загінуўшымі: “Я один из троих, // Что гордо // На земле победившей // Живут. // Прихожу я // К могилам четвертых, // Прихожу // На праведный суд. // На могилы — // Бессмертья высоты. // И над каждой // Отчизны звезда. // Как же надо мне // Жить и работать, // Чтобы к ним приходил // Без стыда?”

Аднак сапраўднага майстэрства дасягнуў не ў гэтых творах. І не да іх падобных. І не ў першым зборніку, а ў трэцім, якому на канавана было стаць і апошнім прыжыццёвым. У вершы “Піжма”, які так уразіў А. Шасцінскага пры першым знаёмстве з А. Мельнікавым, калі ён завітаў у Маскву, каб прачытаць свае творы каму-небудзь з кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў СССР. Знаёмства перарасло ў сяброўства. Не ў апошнюю чаргу дзякуючы “Піжме”:

*Сожму глаза —
и вижу
Вдоль полевых дорог
Желтеющую пижму
И русый хохолок...
Вставал я на рассвете,
В его дымок нырял
И золоту соцветий
В корзинку собирал.*

Пасля сушылі “за хатой, // Где вишен череда” і хлапчук спынаўся ў аптэку. Атрымаўшы грошы, “стрелой в сельмаг влетал”:

*И там
в отделе книжном
Друзей я обретал.
И мать троих встречала
У нашего плетня:
Пушкина,
Купалу
И гордого меня.*

Як не пагадзіцца з А. Шасцінскім: “І калі мы цяпер вымаўляем агульныя і велічныя, урачыстыя словы аб нашай агульнасці, дык, бадай, сімвалам культурнага адзінства могуць стаць гэтыя простыя, але вобразныя радкі”.

Да Расіі, да Ленінграда ў А. Мельнікава было асаблівае стаўленне. Ён не кляўся ў любові да суседняга народа, ён не заклікаў да братэрства і аднавання. А. Мельнікаў проста выказаў тое, што на душы, а душа яго, будучы беларус-

кай, чуйна прыслухоўвалася і да народа-суседа і ў яго жыцці адчувала найперш прысутнасць беларускага. Нават у самым малым, таму і нарадзіліся ў адным з вершаў такія радкі:

*...пахнет бульбой белорусской
На Петроградской стороне.*

Беларусь жыла ў сэрцы А. Мельнікава як маці-Радзіма, а маці, калі яе па-сапраўднаму любяць, аднолькава са спагадай успрымаюць і ў радасці і ў горы. У горы — яшчэ з большай прыязнасцю:

*За квадратами крупных панелей,
За венцами смолистой стены
Слышу плач белорусских селений,
Что войною дотла сожжены.*

*Не забытый родными полями,
И лесами, и небом самим,
До меня долетает ночами
И становится плачем моим.*

*Я бы умер, наверно, от боли,
Если б солнце, меня не щадя,
Каждый раз не вставало над полем,
Этот плач за собой уводя.*

З болей у сэрцы ён жыві і пісаў. І з заўсёднай прагай праўды і справядлівасці. Як відаць з вершаў, у многім быў бескампрамісным, а такім найцяжэй, бо яны нярэдка выглядаюць белымі варонамі ў асяродку, у якім дабро, справядлівасць толькі дэкларуюцца, а на паверху аказваецца, што тыя, хто ў гэтым пастаянна клянецца, імкнецца ад жыцця ўхапіць паболей, лёгка забываючы аб сваіх запэўніваннях. А. Мельнікаў так жыць не мог і не хацеў. У яго была іншая жыццёвая пазіцыя, іншая жыццёвая праграма. Гэта відаць і з верша “Ответ “правдолюбцу”. Яшчэ з першай кнігі:

*Ты часто лезешь вон из кожи,
Клейми споткнувшись людей,
И говоришь, что мы похожи
Бескомпромисностью своей.
Признал бы я похожесть эту,
Когда бы не один пустяк:
Ты выбираешь только жертву,
Я выбираю — чтобы враг.*

Часам у верхах мільгала і выпадковае. У сэнсе мастакоўскай значнасці, вобразнай напоўненасці. Але і яно не з’яўляецца выпадковым, калі ставіцца да ўсяго з пункту гледжання жыццёвай пазіцыі. Хоць бы ў гэтым вершы: “В поэзии — рядовой // И рядовой в медицине, // Труд продолжаю свой // И не пекусь о чине”.

На адлегласці часу відавочна: А. Мельнікаў не мог не пісаць гэта, бо яно адпавядала яго разуменню свайго месца. Пагадзіцеся, на падобнае здатны далёка не кожны. Наадварот, куды болей пазты заяўляюць аб сваёй выключнасці, непадобнасці на іншых. А абмяжоўваюцца звычайнай канстатацыяй факта, што, безумоўна, з сапраўднай пазыіі несумяшчальна, бо адначасова працаваў над іншымі творами, больш значнымі, у якія ўкладваў усяго сябе. Пісаў са спадзяваннем, што лепшае застанецца.

Упэўненасць надавала моцы:

*Лишь ветром Родины должно
Испытываться слово.
То, что останется, —
зерно,
Что улетит, —
полова.*

Зерня — адборнага, жыццядайнага — у пазычных засеках А. Мельнікава шмат. А калі палова сям-там і прамільгне, дык гэта з’ява звы-

Беларускі пісьменнік Іпацій Пацей

28 сакавіка б. г. пайшоў з жыцця вядомы беларускі празаік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Іван Германовіч. Ён падрыхтаваў для “ЛіМа” рэцэнзію на кнігу С. Падокшына пра Іпація Пацея, але не паспеў занесці яе ў рэдакцыю. Ушаноўваючы яго памяць, мы публікуем гэту працу.

Іпацій Пацей — шматгранная і супярэчлівая постаць у гісторыі беларускай культуры: буйны царкоўны дзеяч, арыгінальны мысліцель, таленавіты пісьменнік. Яго мова — воб-

С. Падокшын. Іпацій Пацей. Царкоўны дзеяч, мысліцель, пісьменнік на пераломе культурна-гістарычных эпох. Мн., “Беларуская навука”, 2001.

разная і змацяянальная — уражвае і сучаснага чытача. Аўтар шмат цытуе. Аднак, на маю думку, гэта праўдана. Апраўдана з пункту гледжання гістарычна-культурнага. Трэба даць адчувальна шырокаму сучаснаму чытачу характэрна і сакавітаць беларускай мовы XVI-XVII стагоддзяў, паказаць, што тагачасная айчынная моўная культура не абмяжоўвалася Бібліяй Ф. Скарыны і Статутам Вялікага Княства Літоўскага, што на беларускай мове была створана багатая літаратура, у тым ліку і літаратура публіцыстычна-палемічная, што, нарэшце, у той час на роднай, беларускай мове размаўлялі і пісалі высокапастаўленыя царкоўныя і дзяржаўныя дзеячы, вялікакняжаскія чыноўнікі, святары розных канфесій, настаўнікі, кнігавыдаўцы, не гаворачы ўжо пра простых людзей. Пільнай увагі заслугоўвае аўтарская рэканструкцыя біяграфіі Іпація Пацея. У сучаснай бела-

рускай літаратуры, прысвечанай праблеме уніі, я не сустракаўся з такім падрабязным і грунтоўным аналізам жыцця, дзейнасці і творчай спадчыны уніяцкага мітрапаліта. Лічу, што правамерна і навукова плённа разглядаць Іпація Пацея як грамадскага дзеяча і мысліцеля “на пераломе эпох і мяжы культур”. Такі падыход з’яўляецца метадалагічна перадумайвай аб’ектыўнага даследавання яго светапогляду і уніяцкай практыкі. Як гісторык філасофіі С. Падокшын галоўнае месца ў манарграфіі адводзіць раскрыццю канцэптуальнага зместу уніяцкіх поглядаў Іпація Пацея, або яго філасофіі грамадскага і духоўнага жыцця. Складнікамі гэтай філасофіі з’яўляюцца рэлігійна-царкоўная і грамадская згода, саюз з рыма-каталіцкім Захадам, адмова ад традыцыйных сувязей з усходнім праваслаўем, катэгарычнае асуджэнне Рэфармацыі і пратэстанцкага вучэння, ідэя аднаўлення існу-

“Я трывогай жыву, я люблю...”

ШТРЫХІ ДА ТВОРЧАГА ПАРТРЭТ Васіля ЖУКОВІЧА

чайная. Не ўсё жаднолькава ўдаецца. Ды, калі ставіцца да аўтара з павагай, разуменнем, меркаваць аб ім трэба па тым лепшым, што і робіць яго ПАЗТАМ. Тым больш, што кніга “Избранное” “превращается в завещание поэта, как нам жить, мыслить, к чему прислониться душой”. А дзякуючы А. Мельнікаву можна прысланіцца да ўсяго таго зямнога, з чым лучны чалавек, калі ўлюбёны ў жыццё і не прывык задавальняцца толькі чымсьці эфектыўным, звышпрыгожым, а дорага яму і звыкласць паўсздэннасці:

*Но до сих пор мне прибавляет
зренья
И черный свет от свежей борозды,
И белый свет от лемеха с отвалом,
И синий — от неведомой звезды,
Что на вершине стога почевала.*

Аляксандр Мельнікаў пісаў не шмат. На тое, мабыць, розныя прычыны. Несумненна толькі, што адна з іх звязана з прафесійнай дзейнасцю. Пры ўсім праца ўрача — далёка ад паэзіі. І патрабавалася вялікіх высілках, каб для яе і месца заставалася ў душы, і з’яўлялася жаданне пісаць. Паэзія была той зоркай, што няўменна клікала да сябе. Паэзія прымушала не толькі задавальняцца днём сённяшнім, а глядзець і ў дзень заўтрашні. А яшчэ — такі ўдзел сапраўдных паэтаў — бачыць тое, чаго іншым убачыць не дадзена. Не ў сэнсе вобразнага ўспрымання рэчаіснасці, магчымасці зазірнуць за мяжу таго, пра што простаю смяротнаму ўгадаць не ўдаецца:

*Мы сгорим,
Родная,
И, кажется,
Первым я.
Мы сгорим,
Родная,
Останутся — сыновья.
Хорошие парни
По нашей земле пойдут.*

Крыху памыліўся. Сам пайшоў з жыцця трэцім: пасля сына, пасля жонкі, якой прысвядзіў чудаўнейшы верш “Любимая”:

*К августу и звездам вызревают,
Промелькнув прощальным серебром,
Падают они и остывают
В росняных отавах за Днепром.*

*В тишине, колеблемой водою,
Я замру, один на берегу,
И ко мне слетевшею звездой
Пирамидку веток подожгу.*

*Позову друзей своих немногих,
Соберутся, обоймут меня.
Лишь тебя з неведомой дороги
Не дождусь у звездного огня.*

Заклучная страфа напоўнена асаблівай элегічнасцю, якая чымсьці самотліва-тужлівым крапаецца і твайго сэрца, твайго душы, нараджаючы шчымыя асацыяцыі праднаканаванасці многага, што адбываецца на зямлі. Пачынаеш задумацца, што і сапраўды — у кожнага свой лёс і ад яго, бадай, нікуды не дзенешся:

*Солнце приподнимется над плесом,
Засверкает утренний простор,
Мы простимся, и никто не спросит,
Отчего зажегся мой костер.*

Сёння эпіграф, узяты з Афанасія Фета да гэтага верша, набывае асаблівы сэнс: “Там человек сгорел”. Рана згарэў і сам А. Мельнікаў. І годна прайшоў да сваёй апошняй жыццёвай мяжы:

*Я уже за себя не боюсь.
Это счастье ничто не отнимет.
Есть плечо, на которое обопрусь,
Есть земля, которая примет.
Это — мати моя Беларусь...*

Згаданы верш у кнізе “Избранное” — апошні. Прачытаўшы яго, хочацца зноў вярнуцца да папярэдніх, каб яшчэ раз прайсціся дарогамі лірычнага героя А. Мельнікава, лепш зразумеўшы, як жыў і ў імя чаго жыў паэт, прысутнасць якога ў рускамоўнай паэзіі Беларусі мы пакуль належным чынам не заўважылі і не ацанілі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

ючага рэлігійна-царкоўнага і духоўна-культурнага жыцця, элементы нацыянальнай самасвядомасці. С. А. Падокшын правільна адзначае супярэчлівы характар Пацеевай канцэпцыі уніі, рэзкае разыходжанне яго тэарэтычна-экуменічных поглядаў з уніяцкай практыкай, падставай якой з’яўляўся ў значнай ступені прымус.

Як вядома, паміж праваслаўным і каталіцкім светам існавалі (і існуюць) істотныя рэлігійна-багаслоўскія адрозненні, якія перашкаджалі царкоўнай уніі. Гэта былі пытанні “філіюкве”, чысцілішча, папскай улады і інш. У манаграфіі С. А. Падокшына падрабязна і грунтоўна высвятляецца не толькі тэалагічная, але і філасофская і палітычная сутнасць гэтых пытанняў — адрозненняў.

Нягледзячы на тое, што “Іпацій Пацей” праца навуковая, яна напісана даходліва, зразумела шырокаму чытачу мовай. Кніга гэта ўзбагаціць айчынную культуру, стане каштоўным дапаможнікам для ўсіх, хто вывучае альбо цікавіцца беларускай гісторыяй, філасофіяй, літаратурай, рэлігіязнаўствам.

Іван GERMANOVICH

Васіль Жуковіч не хавае, што ён шчаслівы чалавек, бо вырас у родным краі, “увабраў сваёй душою чысціню яго крыніц, пах кветак і зямлі і неба вышнію”. Ён перакананы, што “радзіма ў чалавека адна, адвечная, непаўторная, як матчына песня”.

Радзіма паэта — былое Забалацце, што месцілася ля вёскі Дзмітравічы цяперашняга Камянецкага раёна на Берасцейшчыне. Тут прайшло пасляваеннае маленства Васіля Жуковіча, тут ён адкрываў для сябе першыя жыццёвыя радасці і ўпершыню спасцігаў гаркату цяжкага сялянскага бытання, драматызм чалавечай, вясковай і сямейнай неўладкаванасці. Але насуперак суроваму, напугалоднаму маленству і юнацтву, душа поўнілася прагай спазнання свету, шчымымі пачуццямі любові да родных мясцін, глыбокай пашаны да нястомных працаўнікоў-вясцоўцаў і, перадусім, — вялікай любоўю да матулі і пранізлівым шкадаваннем яе, бо цяжкая праца, клопат аб дзецях, якіх у сям’і было шэсць, адбіралі яе маладосць і здароўе...

Уся творчасць Васіля Жуковіча, пачынаючы з далёкіх ужо 50-х гадоў і да сённяшняга дня, асветлена і сагрэта святлом любові і дабрны незгасальнай зоркі, імя якой — Матуля, Яўгенія Дзянісаўна. Удзячная, пяшчотная памяць сына пра яе, цуд маленства, свет маленства — гэта тое, чым мяне крапае найперш творчасць Васіля Жуковіча.

Не вельмі абаронены і захінуты мужчынскім, бацькоўскім клопатам у маленстве, з горкай скрухай Васіль Жуковіч у аўтабіяграфічнай аповесці “Як адна вясна...” напіша: “Усе мае гады, пакуль жыла маці, з усімі іх нястачамі і цяжкасцямі, трывогамі і спадзяваннямі, уявіліся мне адной суцэльнай вясной...” Над магілай матулі, якая адышла ўсяго на 51-ым годзе жыцця ад ранняга нездароўя, бясконцай жаночай ды непасільнай мужчынскай працы, 19-гадовы юнак прысягаў быць у жыцці дужым і добрым...

*Мая мама верыла ў бога,
Не скажу,
каб мяне прымушала маліцца,
Толькі ўзяў я з матчыхных вуснаў —
Бы маланка імгненнае —
Слова “грэх”.
Гэтым словам яна асуджала,
Ушчувала, бывала, яна:
...грэх — ля гора чужога смяльца,
...грэх — ад поля, ад працы хавацца,
...грэх — птушыныя гнёзды бурцыць...
З гэтым кодэксам рос я, вырас,
З ім падняўся ў першы свой вырай,
Не расставяўся й да гэтай пары...*

Несумненна, што менавіта з жыццёвых урокаў дарагога і далёкага, але сагрэтага матуліным клопатам пра “свайго меншанькага”, дзяцінства, а затым і юнацтва на ўсё жыццё ў Васіля Жуковіча засталася перакананне, што самае святое і высокае — праца селяніна, хлебароба, вясцоўца, якую часта грэблівва называюць чорнай.

*Чорнай работы — мора,
Белай зусім няма...
Як жа яшчэ, як не чорнай
Звацца рабоце той,
Вечнай ды незлічонай,
Цяжкай, будзённай, святой.
Звязанай моцна з зямлёю...*

Жыццё стала суровым і патрабавальным настаўнікам у юнацтве. Але ў цяжкія хвіліны побач былі людзі — родныя і чужыя, сябры па вучобе на філалагічным факультэце ў Брэсцкім педінстытуце, куды Васіль Жуковіч, пачынаючы паэт, паступіў у 1959 годзе. У згаданай аўтабіяграфічнай аповесці яны лёгка пазнаюцца: тагачасныя філфакавец Міхась Тычына, супрацоўнік рэдакцыі раённай газеты “Зара над Бугам” Іван Мельнічук, многія выкладчыкі інстытута, сярод якіх — куратар групы Уладзімір Андрэвіч Калеснік, які і пазней у жыцці ахоўваў свайго былога студэнта настаўніцкай, мужчынскай, чалавечай сімпатыяй і апекай. Потым у адным з вершаў-прысвячэнняў

Уладзіміру Калесніку Васіль Жуковіч з кранаючай удзячнасцю скажа: “Ахвярнасцю табе я абавязан...”

Праз сваё жыццё і творчасць Васіль Жуковіч беражліва нясе пачуцці ўдзячнага вучня, сына, увогуле ўдзячнага чалавека. Сведчаннем таму — многія вершы-прысвячэнні: А. Вярцінскаму, А. Пысіну і А. Твардоўскаму, П. Панчанку, У. Караткевічу, В. Быкаву, Н. Мацяш, Ф. Янкоўскаму і многім іншым светлым людзям розных прафесій...

“Паклон”, “Казачны сад”, “Крылатыя сябры”, “Мелодыя святла”, “Суседства”, “Цана цішыні”, “Тараскаў самакат”, “Твая місія”, “Разняволенне”... Шырокі і самабытны творчы дыяпазон гэтых і іншых кніг Васіля Жуковіча: грамадзянская, публіцыстычная, пейзажная, інтымная лірыка, байкі і эпіграмы, прытчы, кухталёчкі і эпітафіі, драматычныя балады і сатырычныя вершы, ліра-публіцыстычныя цыклы і санеты, пераклады з літоўскай, украінскай, рускай моў, творы розных жанраў для дзяцей...

Письменник на працягу ўсёй творчасці нястомна выступае за гармонію справядлівасці, сумленнасці, маральнасці, прыгажосці ў грамадстве і ў жыцці кожнага з нас.

У сваёй паэзіі Васіль Жуковіч часта “блукае” і водзіць нас, чытачоў, па сцежках свайго маленства і юнацтва, па тых невымоўна дарагіх лясах і пералесках, куды матуля часта брала з сабою ў грыбы і ягады... Ён умее кранаюча размаўляць аб самым галоўным у чалавечым лёсе з бярозай, з жаўруком, з пчалой, з самой палявой дарогай... Вяртанне да родных мясцін — заўсёды хвалючае свята ўзрушанага, пяшчотнай душы.

Праз усю творчасць Васіля Жуковіча праходзіць матуля дарогі-лёсу, імкненне спраўдзіць высокае ўласнае прызначэнне:

*Есць дарога свая, з той дарогі
не збочыць.
І па-свойму ісці, і па-свойму мне жыць.
Запазычваюць не буду
паходку чужую ці почырк,
Ці чужую усмешку, ці голас чужы.
Не анёл я —
знаёмы і з пеклам, і з раем.
Я хаджу па зямлі,
дзе вогнішчы продкаў гараць.
Я нясу той агонь
і нікога не паўтараю.
І нікому не раю
мяне паўтараць.*

Асабістае, мастакоўскае бачанне прыгажосці роднай зямлі, па-філасофску заглыбленае ўспрыманне жыцця як таемнай, невытлумачальнай сувязі з’яў і людзей, сцвярджаючы непаўторнасці кожнага творчага, кожнага чалавечага шляху ў паэзіі Васіля Жуковіча спалучана з народным, па-багдановічаўску праніклівым разуменнем красы і сэнсу жыцця.

*Смугой дарога апавіта...
Пулсуй, віруй, жыцця рака!
Блажаслаўляю вечнасць жыта
І жыццядайнасць каласка...*

І ўсё ж у сваёй творчасці Васіль Жуковіч, яго лірычны герой выступае няўмерна часцей і мацней не як філосаф, а як грамадзянін. Паэту трывожна за наш час і за будучыню нашчадкаў, бо “дурарць народ на вышынях пасада, творчыя душы пачаткі...”

Вайна Айчынная, вайна сталінісцкая, рэпрэсіўная супраць свайго народа, праблемы сучаснага духоўна-гістарычнага, дзяржаўнага Адраджэння Беларусі асэнсоўваюцца паэтам баладна, з глыбокім драматызмам асабістага перажывання за ўсё, чым жывуць Бацькаўшчына і беларускі народ. Паэт пакутуе, перажывае і боль, і крыўду, і журбу са сваёй “проста-валосай краінай”, і віну перад мацяркамі, што па ўсёй Беларусі сустракалі не сваіх маладых, здаровых, шчаслівых сыноў, а цынкавыя труны з Афганістана...

У паэзіі Васіля Жуковіча двух апошніх дзесяцігоддзяў створаны “яскравыя штрыхі” і вобразы перажытай эпохі за-

стою. Зноў і зноў гучыць непакой за “сёння і заўтра” працавітага беларускага народа, які траціць пачуццё самапавагі, а значыць, і перспектыву самазахавання. У яго разнажанравай творчасці ўзрушаюць іранічнасць і гумар, сатырычная надзённасць і скіраванасць многіх вершаў, досціп смеху ў байках і эпіграмах, прытчах і эпітафіях. Услед за Піменам Панчанкам з грамадзянскай прынцыповасцю і сумленнасцю ён развенчвае “чыноўніцкі прагрэс”, “свет гадаў, махляроў”, прыстасаванцаў, настойліва выкрывае “духоўных ліліпутаў”. Узрушана, бескампрамісна, пераканана гучаць публіцыстычныя радкі Васіля Жуковіча:

*Будзьце ж відущымі, вернасць, любоў.
Людзі, выходзьце з туманаў,
Перамагайце ў сабе рабоў, —
Пэўна, не будзе тыранаў.*

Прачытайце кнігі Васіля Жуковіча, і вы выразна адчуеце трывожнае, хвалючае сэрцабіццё паэта-грамадзяніна, зразумееце, што ў іх паболела скрухі, перасцярогі. Вера ў дабрны чаргуецца з горкім расчараваннем у сучаснай ідэалогіі. Асабліва абстрагуюцца публіцыстычныя інтанацыі ў творах аб лёсе беларусаў, аб мінулым і аб сённяшніх драматычных жыццёвых рэаліях, аб адраджэнскіх ідэалах. Паэт мужна ганьбіць ідэалагічную хлусню, якая разбурае мараль і духоўнасць сучаснікаў:

*У час паказальных прамоў і парадаў
Гэткі абдыўся “прагрэс”,
Што бюракратыя — з поўнай уладай,
Інтэлігенцыя — без.*

*Скрозь кар’ерысты упарта ўнушаюць
Людзям ад плуга, станка,
Быццам “Тутэйшыя”*

*ўсім пагражаюць,
Ну а тым больш — “Талака”,*

*Быкаў і тыя, што з ім, — самазванцы,
Ім бы заткнуць нека рот...*

Сваёй паэзіяй Васіль Жуковіч дапамагае сучаснікам распазнаць, разгледзець сапраўднае аблічча прыстасаванства. Чыновенства, што імкнецца запаланіць усе сферы народнага жыцця — вытворчасць, культуру, навуку, асвету...

*Вось ён, тыповы і лёгкапазнавальны
беларускі чыноўнік:
Сваёй зямлёй не даражыць,
Чарнобыльскай бяды й не нюхаў,
Ён толькі лоўка далажыць,
Вышэйшае аблашчыць вуха...*

Жыве і трывожыцца душа паэта, што ў беларускіх школах пануюць чужыя мовы, а не родная... Беларускае крынічнае слова пужае бюракратаў (верш “У нас на Беларусі...”). Паэт праклінае духоўнае рабства і выміранне годнасці свайго народа (вершы “Праклён”, “Будзем пільныя”, “Магчымы помнік”, “Хто забяспечвае таемнасць” і многія іншыя).

І ўсё ж хочацца спадзявацца, што кожны дзень жыцця пісьменніка Васіля Жуковіча сагрэты шчодрым, вялікім святлом і цяплом сяброўства, кахання, прызнання... Інакш не пісаліся б творы для маленькіх чытачоў, у якіх паўстае дзівосны свет, паэтычна, узнёсла пераўтвараецца цуд першаадкрыцця навакольнага жыцця.

Душа творцы — як залаты сланечнік, што праз туман, імжу, чорныя хмары не губляе галоўны напрамак да сонца. Яна прагне святла, чысціні, гармоніі.

Творчасць Васіля Жуковіча сведчыць, што ён, як і герой яго верша “Белая балада”, умее размаўляць “з палямі, азёрамі, лясамі, з аблокамі і блакітам...” Паэт умее і любіць слухаць жыццё, ён шчодро дзеліцца з зямлёй і людзьмі ўсім, чым жыве, бо:

*Ён нарадзіўся паэтам,
пайшоў па зямлі паэтам...
Ён і сягоння шукае
адказу на думы свае...*

Зоя МЕЛЬНИКАВА,
г. Брэст

“Слова-краска,
слова-ззянне...”

Назву кнізе Маргарыты Яфімавай, выпушчанай Навукова-метадычным цэнтрам вучэбнай кнігі і сродкаў навучання Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, падказала паэзія народнага песняра Якуба Коласа. Як прызнаецца Маргарыта Барысаўна ва ўступнай частцы “Каб слова ажыло, закрасавала...”, у гэтых коласаўскіх радках прывабіла афарыстычная адточанасць выказанай слаўным класікам вобразна, свежасць думкі аб вялікіх мастацкіх мажлівасцях беларускага слова, якое “сапраўды здольна закрасаваць дзівоснай краскай, здзівіць, зачараваць непаўторным ззяннем, глыбока запасці ў душу, стаць дзейсным стымулам выхавання ў чалавека “ўсяго прыгожа-адмысловага і добрага”, як пісаў Якуб Колас у сваёй “Метадыцы роднай мовы”. Знакамітае даследчыца беларускай дзіцячай літаратуры, а гэтая кніга — працяг папярэдніх прац М. Яфімавай “Літаратурныя вечары ў школе”, “Роднае слова захапляе, выхоўвае”, “Гучыць жывое слова”, “Зямля бацькоў, зямля святая” — і ставіла на мэце данесці ўсю гэтую чароўнасць да дзіцячых душаў, навучыць хлопчыкаў і дзяўчынак паспраўднаму любіць роднае слова, літаратуру. А паколькі ў гэтай справе вялікая роля належыць настаўнікам, а ў дзіцячых садах выхаватэлям, дык М. Яфімава і падрыхтавала для іх матэрыялы, што дазваляць паспяхова справіцца з гэтай задачай. У першы раздзел “Слова. Цуд найвялікшы між цудаў-дзівосаў” увайшлі сцэнарыі ранішнікаў, змешчаны літаратурна-музычныя кампазіцыі, прадстаўлены займальныя гульні, матэрыялы для правядзення ранішніка, прысвечанага роднаму слову. Знаходзіцца і месца інсцэніроўкам паводле беларускіх народных казак “Зайчыкі” і “Муха-Пляхо”. Гэткім жа чынам прачытана і выдатная казка Лідзіі Арабей “Прынцэса Нехаць”, у якой вядомая пісьменніца ненавязліва даводзіць, як упартасць, гультайства да добра не прыводзяць. Прапануючы гэтыя матэрыялы, аўтар разам з тым дазваляе тым, хто возьмецца за ўвасабленне іх, свабоду дзеянняў, бо разумее, што менавіта творчы падыход дазволіць лепш данесці да дзіцяцей сутнасць таго, што пакладзена ў аснову: “І хоць у сцэнарыях, як правіла, вызначана колькасць выканаўцаў, размеркаваны тэксты паміж удзельнікамі, апісана афармленне залы, пазначаны месцы падключэння музыкі, размяшчэнне выканаўцаў на сцэне і інш. — гэта толькі адзін з магчымых варыянтаў. Той, хто звернецца да прапанаваных сцэнарыяў, самастойна зробіць неабходныя скарачэнні, дапаўненні, унясе змены ў музычнае афармленне, знойдзе іншыя месцы ўключэння песень, танцаў, новых варыянтаў размяшчэння выканаўцаў на сцэне”. Змястоўным атрымаўся і другі раздзел “Гэта шчасце — пісаць для дзіцяцей...” У адрозненне ад першага, асобныя матэрыялы ў ім непасрэдна звязаны з творчасцю канкрэтнага пісьменніка. Атрымаліся свайго роду творчыя партрэты, якія пабудаваны такім чынам, што праз дыялогі дзеці змогуць лепш спасцігнуць творчасць любімых літаратараў. А адкрываецца раздзел матэрыялаў пра народнага паэта Беларусі Н. Гілевіча “А сама найперш — дзеці”. М. Яфімава падрабязна прасочвае жыццёвы і творчы шлях Ніла Сымонавіча, запяняючы асноўную ўвагу на яго творы для дзіцяцей. Выкарыстаўшы гэтыя згадкі, настаўнікі ці выхаватэлі дзіцячага сада змогуць самі, як паліцаць патрэбным, павесці гаворку з дзецьмі. Прыводзяцца і некаторыя творы Н. Гілевіча. У згаданы раздзел увайшлі і матэрыялы пра народнага паэта Беларусі Р. Барадуліна (“Вулей ёсць такі вяслы...”), а таксама пра А. Дзеружынскага (“Цуды ёсць на свеце...”), Е. Лось (“Сонца жывое?.. А рэчка жывая?..”), Н. Галіноўскую (“Піша прачула і сонечна”), У. Паўлава (“Чарадзей-Дабрадзей — гэтак я завуся...”) і М. Чарняўскага (“Дзіва бачылі такое?..”). М. Яфімава імкнецца як мага лепш і глыбей перадаць адметнасць творчасці таго ці іншага аўтара. І гэта ёй удаецца. Гаворка пра кожнага пісьменніка — цікавая, багатая на фактычны матэрыял, на значны абагульненні. У якасці ж дадатку да кнігі прапануюцца тэксты і ноты некаторых песень для дзіцяцей, напісаных беларускімі кампазітарамі, як на вершы некаторых паэтаў, так і на народныя.

прыгожа-адмысловага і добрага”, як пісаў Якуб Колас у сваёй “Метадыцы роднай мовы”. Знакамітае даследчыца беларускай дзіцячай літаратуры, а гэтая кніга — працяг папярэдніх прац М. Яфімавай “Літаратурныя вечары ў школе”, “Роднае слова захапляе, выхоўвае”, “Гучыць жывое слова”, “Зямля бацькоў, зямля святая” — і ставіла на мэце данесці ўсю гэтую чароўнасць да дзіцячых душаў, навучыць хлопчыкаў і дзяўчынак паспраўднаму любіць роднае слова, літаратуру. А паколькі ў гэтай справе вялікая роля належыць настаўнікам, а ў дзіцячых садах выхаватэлям, дык М. Яфімава і падрыхтавала для іх матэрыялы, што дазваляць паспяхова справіцца з гэтай задачай. У першы раздзел “Слова. Цуд найвялікшы між цудаў-дзівосаў” увайшлі сцэнарыі ранішнікаў, змешчаны літаратурна-музычныя кампазіцыі, прадстаўлены займальныя гульні, матэрыялы для правядзення ранішніка, прысвечанага роднаму слову. Знаходзіцца і месца інсцэніроўкам паводле беларускіх народных казак “Зайчыкі” і “Муха-Пляхо”. Гэткім жа чынам прачытана і выдатная казка Лідзіі Арабей “Прынцэса Нехаць”, у якой вядомая пісьменніца ненавязліва даводзіць, як упартасць, гультайства да добра не прыводзяць. Прапануючы гэтыя матэрыялы, аўтар разам з тым дазваляе тым, хто возьмецца за ўвасабленне іх, свабоду дзеянняў, бо разумее, што менавіта творчы падыход дазволіць лепш данесці да дзіцяцей сутнасць таго, што пакладзена ў аснову: “І хоць у сцэнарыях, як правіла, вызначана колькасць выканаўцаў, размеркаваны тэксты паміж удзельнікамі, апісана афармленне залы, пазначаны месцы падключэння музыкі, размяшчэнне выканаўцаў на сцэне і інш. — гэта толькі адзін з магчымых варыянтаў. Той, хто звернецца да прапанаваных сцэнарыяў, самастойна зробіць неабходныя скарачэнні, дапаўненні, унясе змены ў музычнае афармленне, знойдзе іншыя месцы ўключэння песень, танцаў, новых варыянтаў размяшчэння выканаўцаў на сцэне”. Змястоўным атрымаўся і другі раздзел “Гэта шчасце — пісаць для дзіцяцей...” У адрозненне ад першага, асобныя матэрыялы ў ім непасрэдна звязаны з творчасцю канкрэтнага пісьменніка. Атрымаліся свайго роду творчыя партрэты, якія пабудаваны такім чынам, што праз дыялогі дзеці змогуць лепш спасцігнуць творчасць любімых літаратараў. А адкрываецца раздзел матэрыялаў пра народнага паэта Беларусі Н. Гілевіча “А сама найперш — дзеці”. М. Яфімава падрабязна прасочвае жыццёвы і творчы шлях Ніла Сымонавіча, запяняючы асноўную ўвагу на яго творы для дзіцяцей. Выкарыстаўшы гэтыя згадкі, настаўнікі ці выхаватэлі дзіцячага сада змогуць самі, як паліцаць патрэбным, павесці гаворку з дзецьмі. Прыводзяцца і некаторыя творы Н. Гілевіча. У згаданы раздзел увайшлі і матэрыялы пра народнага паэта Беларусі Р. Барадуліна (“Вулей ёсць такі вяслы...”), а таксама пра А. Дзеружынскага (“Цуды ёсць на свеце...”), Е. Лось (“Сонца жывое?.. А рэчка жывая?..”), Н. Галіноўскую (“Піша прачула і сонечна”), У. Паўлава (“Чарадзей-Дабрадзей — гэтак я завуся...”) і М. Чарняўскага (“Дзіва бачылі такое?..”). М. Яфімава імкнецца як мага лепш і глыбей перадаць адметнасць творчасці таго ці іншага аўтара. І гэта ёй удаецца. Гаворка пра кожнага пісьменніка — цікавая, багатая на фактычны матэрыял, на значны абагульненні. У якасці ж дадатку да кнігі прапануюцца тэксты і ноты некаторых песень для дзіцяцей, напісаных беларускімі кампазітарамі, як на вершы некаторых паэтаў, так і на народныя.

Міхась ГЕНЬКА

ПАЭЗІЯ

Васіль ЗВЁНАК

Зорнае зерне

Мы зоры, бязмежныя хоры, —
Нам ліку няма.
Няма ў нас ні заўтра, ні ўчора —
Мы вечнасць сама.

Гартаеш ты зорнае зерне,
І шпача твой зрок,
Што бачыць у небе мізэрны
Сусвету краёк.

Ты зроку не вер — ён абманны,
І край — толькі здань.
Блуканням наканаваны —
Бязмежнасцю апанаваны,
Сябе ў ёй згадай...

Ці на полі неўраджай,
Ці паморак у хлявах, —
Тут стыхія ўсё, на жаль,
Творыць чорны свой замах.

Ну а тут як? — з году ў год —
Бунт якіх зламальных сіл:
У народа — недарод:
Менш калысак, чым магіл...

Мізарнеем накрывсе,
Выміраем спакваля... —
Чый пакутны крыж нясе
Наша бедная зямля?

Адкажы, — чаму ж маўчыш?
Ці ў бязмоўі дух згубіў?.. —

Гэта твой, народзе, крыж,
Што з паходні ты зрабіў...

Жыццё пражыта — як і не было:
Ні горкіх слёз, ні радасці, ні песень.
Куды ж яно, куды ж усё пайшло, —
Чым ганьбаваў, што шанавалі і песьціў?

Няўжо, усё абвернецца ў нішто —
І першы крык мой і расстання слова?
Тады навошта ўсё, калі ніхто
Мінулым не затчэ асновы новай?

Няўжо, ні разу голас мой і зрок
Не пакідаў адмеціны ў сусвецце,
І помстай будзе мой апошні крок:
“Бывай, жыццё, —
цябе я не прыкмеціў...”?..

“Самотны Бог
чалавека стварыў
Па свайму падабенству і вобліку”... —
Трактуюць тварца святары з той пары:
Сядзіць, як дзядок, на воблаку...

І розум людскі на скрыжальных дэні —
У Бібліі і ў Каране —
Запэўніў, што ў Духа сусветнага ён
Адзіны ў сусвецце абраннік.

А Бог пасміхаецца: бач іх, тварцы! —
Таксама ламаюць камедыю:
Не сніў, што партрэтна ўпякуць у айцы,
А дух як стварыць — не ведаюць...

Калі ўбачыш жаўталісце
Над грудком зямлі —
Не праходзь, не адварніся...
Хоць — і слёз не лі.

Можа, я адно і варты
Пекла ў сто кругоў...
Што ж, такая, пэўна, карта
Выпала ў багоў...

Нахіліся над магілай
І здымі праклён.

Разгарні паціху крылы,
Ахіні мой сон...

Вартанне

Адышлі ў нябыт панегірыкі...
Г. Бураўкін
1962

Адышлі ў нябыт панегірыкі,
Выпраўляе прыцэлы літфронт, —
І каханне трызніцца лірыкам,
Ну і штосьці... сэксу наконт...

А да сэксу ў паробак энсу.
Ды загад: зноў ствалы расчахляць
І патхніна — душою і сэрцам —
Услаўляць чарговую (зніць...).

І прытронна ўжо ззяюць мундзірыкі,
І патрону сведчыць бамонд,
Што вяртаюцца панегірыкі,
І другі адкрываецца фронт...

Бомба ядзерная,
Начынка ядроная
(Як герой аповесці Быкава
Сказаў бы: “Ядрона вош!..”),
У бога ўкрадзена,
Безабаронная
І коштам для вечнасці звыклая:
За штуку — вечна адсутны грош...

Ядро раздораў,
Ядро землятрусаў,
Ядро геніяльных збліжэнняў:
“Жыццё і смерць”.
Было і ўчора,
І заўтра быць мусіць —
Без абваржэнняў:
Зямля для жывых — не спакуса
І для мёртвых неба — не цвердзь...

Дазнанне

Вочная стаўка, — у твары, як п’яўка,
Следчае вока ўпівалеца.
Першы: “Не знаю...” — выхрыпвае даўка,
Другі на нагах не трымаецца.

“А шкада: вы ж былі не-разлі-вада...” —
Пазнаёміць іх — пастка следчая.
І хоць нюх вядзе па слядах —
Праколамі след не засведчаны.

Вочная стаўка, допыту клямка, —
Следчому не адкрываецца:
На смерць ці жыццё —
за дзвярыма стаўка, —
Двое крывава трымаюцца...

Вочная стаўка,
Воўчая ўдаўка...

Паволі апускаецца ў труне
Рыдлёўкай лёс акрэслены і ямай...
А крокі ж гэтакія адмерацца і мне:
Адзіны — ушыркі, два — на рост наяўны...

Не першы ён і не апошні я...
Час праміне — і знаць ніхто не будзе,
Як і цяпер: хто тут спачын прыняў —
Якія жарсці і якія людзі?..

Маўчаць бярозы, і зямля маўчыць,
І вуццішна пытанне не трывожыць:
О, колькі вас на могілках?.. — злічыць
Ніхто не мог ды і ніхто не зможа...

Млечны Шлях

Колькі прайшло, і колькі праехала —
Басанож і на калясніцах...
Як у гульні — пракцілася звонкаю рэхваю,
Як у нядолі — губляючы з вобада спіцы...

Гэта ўсё мы —
з міражамі сваімі адвечнымі —
З грэшнай зямлі адыходзілі
ў райскае неба:
Зоры ў пясок перацёрлі —
і сыплецца з Млечнага
Шляху сляво — нібы вечнасць:
без пільнай патрэбы...

У гісторыі — для тпру —
Даць галоўнае зачын:
Як прасеч акно ў Еўропу,
Пётра Першы навучыў.

А прасеклі — дык і дзверы
Асаділі, каб хадзіць,
А не лазіць. Каб манеры
Еўрапейскія набыць...

А пасля ў для калідора
Быў пазначаны маршрут.
Лязгат клямак і затвораў
Блытаць стаў тутэйшы люд...

Бо франтальна і ахопам
Цераз край наш з той пары
Маршыруюць то ў Еўропу,
То з Еўропы ваяры...

Тут і буфер, і заслона, —
Кіпцюрамі ў цела ўлез
Пад імперскаю каронай
Стратэгічны інтарэс...

А каб край сыноў вырошчваў —
Старажоў суседскіх нор, —
Беларусам пад жэўлпашчу
Ахвяруюць калідор...

Выжыванне —
Парабак
Жавання.
Каб без харчу
Не дадаць канцы,
Грошы даганяй:
На скрыжаванні,
На дыстанцыі
І на кальцы.

А дагоніш,
Сунімі іржанне —
Радасць тут
Заўчасная зусім:
У чарзе
Асвойвай
Гужаванне:
Гуж паўзе —
І ты круціцца з ім.

А пакуль дакоцішся да кухні,
Бамжаванне
Выдасца за рай,
Будзеш пенны ўвесь, як з івам кухаль, —
Свежаванне
У ванне
Прынімай.

Помні: ты зусім не парыжанін
І не варшавяк, —
Вучыся жыць!..
Выжыванне —
Парабак
Жавання.
А табе пры ім
Рабом
Служыць...

Удзёвы

СЮЖЭТ ДЛЯ СУЧАСНАГА РАМАНА
Плача горка баба Маня,
Хоць далёка пахаванне.
Не дайсі, хоць кліча гора,
У чужы, халодны горад.
У халодны і чужы,
Хоць там сын служыў і жыў...
Горад той такі, не іншы,
Што бяда з яго і выйшла...

Плача горка баба Маня...
Сын загінуў у Афгане.
А цяпер во — тэлеграма:
“Прыязджай да ўнука, мама,
Не спаткацца — развітацца...”
З горкім горад, з чорнай весткай
Тэлеграма ад нявесткі...
Як бяды ранейшай мала:
Куля ўнука напаткала —
У гарах таго Каўказа,
Пра які штодня паказваў
Тэлевізар
Чорна-шызы...

Быў бы побач Янак з ёю,
Дык, засыпаны зямлёю,
Што парайць ён з Нямецчыны?..

“Столькі бед адной на плечы мне...” —
Плача горка баба Маня:
Як жа ёй на пахаванне,
І куды ж яна паедзе:
Горад той за светам недзе...

Побач дзве яе сяброўкі,
Пасівелья галоўкі.
І таксама ціха плачуць.
Плачуць,
хоць і не галосыць, —
Аб сваім, нійначай,
лёсе.

Бо сыноў яны не мелі,
Без замужжа аўдавелі.
Іх каханне — не сыны —
Не вярнуліся з вайны...

Мне было гадоў шэсць. Не, мабыць, перайшло на сёмы, бо добра памятаю, што здарылася гэта пад Краўцоўкай, куды бацька пераехаў у 1927 годзе пасля таго, як пад Насовічамі парубчыкі ранілі яго, і ён, абараняючыся, забіў аднаго злодзея, які кінуўся на яго з сякерай. Сведчаннем узросту майго было і тое, што каровы я яшчэ не пасвіў — малалетак, мабыць, праз год на мяне ўзвалілі гэтую вельмі нялёгкую працу.

Бацька і маці сабраліся ехаць у Карму. І мне страшэнна захацелася з імі.

— Паездзеш-паездзеш, — сказаў бацька, пакуль пакавалі паклажу на воз.

Але бацька жартваў: мяне і не думалі браць.

— Глядзі Паўла і Галю, — Галя зусім малая была, можа, годзік, і нас, малых, пакідалі на краўцоўскую дзяўчыну Ду-

хвалююся, можа, больш, чым у маленстве.

Успамінаю першую настаўніцу сваю яшчэ і з той нагоды, што яна навучыла мяне добрай беларускай мове. Бо якая ў нас, у тых, хто нарадзіўся ў кутку, дзе, як кажучы, певень спявае на тры рэспублікі, была мова? Не проста трасянка — дыялект, які не ведаў, пэўна, і Уладзімір Даль.

Карашей кажучы, я многа ведаў — з кніжак, але мала бачыў, бо рос у лесе. Разоў некалькі з'ездзіў у мястэчка Дабранку — украінскую, дзе праходзілі кірмашы, чамусьці ў будні дзень, здаецца, у чацвер. А былі хлопцы, нават з майго класа, якія ездзілі ў Гомель — на поездзе! — і расказвалі цуды. О, як мне хацелася паехаць у Гомель! Большай мары ў малаго фантазёра, бадай, не было.

Пашанцавала ў другім ці, можа, нават у трэцім класе — дакладна не помню. У бацькавым абходзе пачалася падсочка:

увечары перад сном і раніцай перад сніданнем; перад абедам, мабыць, забывалася, рэдка і сама малілася; з малітваў ведала адно "Отче наш". І нас навучыла, і мне падбалася ў святочныя дні нараспеў чытаць незразумелае "Отче наш, іже еси".

Каб быць падобным на людзей, я вырашыў перахрысціцца ў той царкве. Міхал спыніў маю руку, калі яна ад ілба ўпала на живот, прашаптаў:

— Гэта не наша царква — польская. Гэтага я не разумею, лічыў, што царква для ўсіх адна — для яўрэяў, цыганоў, якія ездзілі па шляху міма леснічоўкі, чуў, што адны стараверы-маскалі, як іх называлі ў Карме, моляцца не па людску, не так хрысціянца.

Навошта ж падсочнік павёў мяне ў чужую царкву? Пасля я спытаў у яго — ён адказаў:

— А каб ты пабачыў, што ёсць у Гомелі.

Іван ШАМЯКІН

НАЧНЫЯ ЎСПАМІНЫ

ню, якую я чамусьці не любіў: груба яна даглядала нас, не як маці наша, добрая і ласкавая.

Крыўдна мне стала, што падманулі мяне, і апанавала ўпартасць: дамагчыся, каб узялі! І бег я за возам, збіваючы аб карані ногі, і агалашваючы лес захлынным плачам. Бацька пагнаў каня. Натуральна, што я адстаў, але ўсё роўна бег. Дарога ішла па прасецы, па лініі, як называлі ў нас міжквартальныя прасекі.

Бацька, угледзеўшы, што я бягу, спыніў каня. Я ўзрадаваўся: бяруць! Але крокаў за колькі ад калёс спыніўся: нешта насірожыла малаго звярка. Бацька сказаў:

— Ідзі, ідзі, паездзеш.

Узрадаваўшыся, я падбег да воза. І пуга, якая сцэбала лянівага каня, абпякла маю дзіцячую, худую — рэбры тырчэлі — спінку. Ажно адкінула мяне ад сасны на ўскрай дарогі. Маці намерлася саскочыць з воза, дакарала бацьку:

— Пятро! Што ета ты дурны!.. Хіба можна так дзіця?

Я не адразу заенчыў, чакаў, каб маці мяне пашкадавала, прытуліла: бо тады я даў бы волю слязам. Але бацька не даў маці саскочыць з воза — пагнаў каня. Я ссунуўся на мох і заскуліў, як непрытульнае ішчана. Доўга енчыў і ад болю, і ад страшэннай крыўды.

Дуня знайшла мяне пад сасной, павяла снедаць.

Тыдзень я не мог легчы на спіну — балела.

Але з таго дня ніколі нічога не прасіў у бацькі, ніводнай дробязі. Студэнтам стаў, прыязджаў з Гомеля ў лес на пазычаны грошы, але ні разу не папрасіў у бацькі — толькі ў маці, употай. Між іншым, і маці не прасіла, ён лічыў, што стыпендыя мая большая за леснічоўскі аклад. Маці ішла ў падсобную гаспадарку Злынкаўскай запалкавай фабрыкі, што размяшчалася побач з Ленінаўкай, але ўжо на рускай зямлі, і пазычала грошы ў дырэктара — таўсяка Букатага, які для студэнта ніколі не адмаўляў.

Не ведаю, ці было то вынікам бацькавай "навукі", але я за ўсё жыццё ні разу не ўзняў рукі на бліжняга свайго — ні ў школе, ні ў арміі, ні на дзяцей сваіх, унукаў. Крыўды на бацьку не меў. Кланяўся і кланяюся яго магіле.

Скачок

Я ўжо вучань Краўцоўскай школы. Добры вучань. Навучыўся чытаць яшчэ да школы і чытаў, рашаў задачкі ў першым класе лепш за трэцякласнікаў, што сядзелі тут жа: настаўніца Валянціна Андрэўна вяла адразу два класы — першы і трэці. Яна давала мне кніжачкі з невялічкай школьнай ці сваёй уласнай бібліятэчкі. Помню, якое незабыўнае ўражанне зрабіў на мяне "Амок". Аповесць проста ашаламіла — таямнічы свет далёкай краіны! Перачытаў у сталыя гады — расчараваўся; нельга дзіцячыя кніжкі чытаць у сталасці. Не, не ўсе. Чытаю ж зараз, у восемдзесят, унуку свайму Ванечку казкі Пушкіна і

выганка жывіцы з сасны. Спецыяльным разакон на старых соснах рабіўся надрэз ёлаккай, па жалабку, выразаным вертыкальна, янтарная жывіца сцякала ў жасціную варонку. Калі варонка нападзілася, зборшчыцы-дзяўчаты выкалупвалі пабелелую жывіцу ў ведры і адносілі ў бочкі. Сыравіна, з якой выганялі не толькі шкпінар, адвозілася на фурманках у Навабеліцу на завод.

З жывіцай (але пазней ужо) звязаны яшчэ адзін эпізод маленства, пра які саромеўся расказаць нават жонцы, не толькі дзецям. Нейкае лета зборшчыцамі рабілі студэнткі Гомельскага леса-тэхнічнага інстытута — праходзілі практыку. Іх было чацвёра — прыгажунь! І яны, жывучы ў Краўцоўцы, узялі за звычай у лесніка ў двары мыцца — змываць пот цяжкага дня. Дзе б яны маглі памыцца ў вёсцы? А ў лесніка двор абнесены бявенчатым плотам і калодзеж побач. Дзве абліваліся халоднай вадой, дзюм маці грэла ваду ў вялікім чыгуне, у якім вараць пойла цялятам.

Студэнткі, упэўненыя, што іх ніхто не бачыць, раздзяліліся дагала. Не ведалі, што за імі назіраў... я. Залазіў на гарышча хлява, дзе складвалася сена, і праз шчыліну ў сцяне глядзеў на руслак. І помню, як хваліла мяне іх прыгажосць — ажно ў роце перасыхала і сэрцайка тоўхала ў худзенькім целе.

Між іншым, невядома яким чынам дзяўчаты высачылі малага зладзеячыка. Адна з іх, голая сцягнула мяне з гарышча, адна надзела перада мной сарочку, астатнія — у чым маці нарадзіла — са смехам абкружылі мяне і вылілі на галаву вядро сцюдзёнай вады. Я гарэў ад сораму і ад страху — і вада не астудзіла. Самае страшнае было — калі скажучы маці. Які сорам! А калі бацьку!.. Жах! Хапіла розуму і смеласці папрасіць рагатух:

— Не кажыце матцы.

Дзякуй ім, не казалі.

Студэнткі жылі ў вёсцы, а ў нас кватараваў падсочнік-рэзчык, хлопец з Палесся, ажно з Хойнікаў — помню, прозвішча яго — Аніскавец, а імя... здаецца, Міхал. У няздзельныя дні ён ездзіў у Гомель, і я папрасіў яго ўзяць мяне. Ён адмаўляўся. Але маю просьбу падтрымала маці. Пайшлі на станцыю Гарнастаеўка — на Украіну, кіламетраў за восем ад нашай леснічоўкі.

Цягнікі я неаднойчы праводзіў пражнымі вачамі, яны праходзілі ў канцы бацькавага абходу, пад Грабаўкай. Але ехаў упершыню. І было ад вагона ці ад самой паездкі, руху, гудкоў самае моцнае ўражанне. Гомель такога не зрабіў, відаць, таму, што падсочнік не паказаў мне горад — не меў часу. З вакзала прывёў да плошчы і чамусьці завёў у царкву. Прыгажосць я ашаламіла мяне: статуі Маці Божай, Хрыста, распісы і мноства людзей. Святар казаў малітву, але на незразумелай мове. Аднак веруючыя паўтаралі асобныя словы малітвы. Настаўніца вучыла нас, што бога няма, і я верыў ёй. Але маці вадзіла нас з малодшым братам маім Паўлам у царкву, прымушала хрысціцца там і дома —

Але пабачыць я хацеў не царкву — музей у парку. Пра яго расказвалі леснікі, сяляне — усе, хто бачыў музей, саромелі тых, хто ездзіў у Гомель і не паглядзеў пуд князя Пашкевіча (так у нас называлі Паскевіча).

Але Аніскавец і не ўспомніў пра палац, які я марыў пабачыць. Прывёў да ўвахода ў парк, а велічны палац на вярсту ўздоўж быў абгароджаны высокай цаглянай сцяной, на ўваходзе — узорчатыя жалезныя вароты і гэтакія ж узорчатыя брамы па баках; каля правай, адчыненай, стаяў барадаты стары ў цікавым фрэнчы, з зялёным, але не такім, як у леснічоў, каўняром і правай рукой білету: уваход у парк быў платны.

Міхал пасадзіў мяне на лаўку і загадаў, каб я чакаў яго тут, нікуды не ішоў, а ў яго ёсць пільная справа, і ён на галзінку адлучыцца. Ведаў я справу яго: пайшоў да нявесты, сам расказаў, што ў яго ў Гомелі нявеста — на фабрыцы робіць. Аднаго не разумею я: колькі ў яго нявест, хіба можна мець столькі? Маці мая ўпікала кватаранта: "Грэх абдурваць дзевак". Ён смяяўся. І хадзіў на гулянку то ў Краўцоўку, то ў другі бок — у Студзёную Гуту. І там і там у яго былі нявесты. І яшчэ ў Гомелі. Ці не змнога? Мне Валянціна Андрэўна дала кніжачку — казку, у якой расказвалася пра персідскага цара, які меў сорак жонак. Ажно сорак? Я даў казку Міхалу — ці не з намерам прысароміць яго? Ён чытаў і рагатаў:

— Во жыццё ў гада было! Маліна!

Прыехала ў Краўцоўку дзяўчына ажно з Краснадара. Расказвалі са смехам, што бацькі яе ўцяклі туды ад калектывізацыі. Але дзяўчына здзівіла землякоў дабрабытам: убрана па-гарадскому, з скураным чамаданам. Адказвала: у гандлі працуе. Прыгожая, з залатымі валасамі. Мне яна здалася прынцэсай казанчай. Во нявеста дык нявеста, падумаў я, калі дайшлі чуткі, што і яе, краснадарку, упадабаў падсочнік. У лес прыехалі кабеты і дзяўчаты па ягды, грыбы, і расказвалі маці, што Манька Кулікова замуж збіраецца за вашага кватаранта: "Дзе жыць будзеш? Ці паедзе ён у Краснадар? Прыйдзешца вам, Сцяпанайна, пацясніцца".

Але ішоў час, пра вяселле ні гу-гу.

Сядзелі некалькі святочны дзень у хаце, нехта з леснічоў гасціў. Глянуў Міхал у вакно, падхапіўся.

— Мясце няма, — і за дзверы.

У тыповых леснічоўках, дарэвалюцыйных яшчэ, было два выходы: чысты — з разным ганачкам — на вуліцу, да калодзежа, і другі, без ганка, — у двор, да хлява, да жывёлы. А печ была пасярод хаты, бегай вакол, казалі: каб ад бандытаў хавацца.

З'явілася перад намі прыгажуня Маня — ажно хату асвяціла. Засаромлена спытала:

— А дзе Міхал Карпавіч?

Я дык і не ведаў, што Міша — Карпавіч.

Маці табурэтакку ёй паднесла, а бацька, апусціўшы вочы, зманіў:

— Дамоў паехаў Карпавіч.

Мне сорамна стала за бацьку, хацелася сказаць прынцэсе праўду, але я ведаў, чым скончылася б для мяне такая праўда — якой навукай; меў ужо навуку і за язык свой доўгі.

А пасля ў другую нядзелю краўцоўскія дзяўчаты расказалі:

— Манька адсцэбала вашага падсочніка па мордзе.

І за што: краснадарка пайшла ў хату, а сяброўкі дзве сталі пад соснамі напроці хлява і бачылі, як жаніх па лесвіцы лез на сенавал.

...Вельмі ж мне хацелася прайсці ў парк, "палац Пашкевічаў", пра які расказвалі, паглядзець хоць звонку. Але меў наказ — сядзець на лавачцы. А яшчэ... прачытаў на будачцы, над акенцам якой было напісана "каса", што білет школьнікам — "5 копеек". А мне маці дала дзве па дваццаць. Такого багачына я яшчэ не меў. І ці то баючыся расстасца з капейкамі, ці, можа, баючыся, што мне малому не дадуць здачы, я так і не адважыўся купіць білет. Сядзеў на той лавачцы, з зайздасцю глядзячы на людзей, што ішлі ў парк. Змораны (падняліся ж на досвітку, да станцыі колькі вёрст прайшлі), я заснуў. Праспаў Гомель. Плакаць хацелася, калі Аніскавец разбудзіў мяне. Што ўбачыў, каб расказаць матцы, Паўлу і ў школе? Вароты жалезныя ўбачыў. Не будзеш жа расказаць пра царкву чужую.

Ехалі назад тым жа поездам — так здалася мне, толькі шыльдачкі на вагонах іншыя: былі "Чернигов—Гомель", сталі "Гомель—Чернигов".

Аніскавец сказаў у вагоне:

— Я ўзяў білеты да Церухі, але як толькі праедзем станцыю, за мостам, дзе дарога робіць паварот і поезд зацішае ход, саскочым. Напалавіну дарога да дому карашей. Кожны раз тут саскочваю. Маліна!

Я, бадай, узрадаваўся: хоць штосьці будзе ад паездкі незвычайнае: скачым з цягніка — гэта не жартачкі!

За станцыяй Церуха выйшлі ў тамбур, у тых старых вагонах яны былі адкрытыя. Падсочнік прапусціў мяне наперад, загадаў спусціцца на ніжнюю ўсходку. Моцна трымаючыся за парэнчу, я спусціўся. Вечер са смярдзючым паравозным дымам ударыў у твар. І здалася, што поезд не сцішыў ход, а пайшоў хутчэй. Мясце апанаванай страх.

— Скачы! — перакрычаў грукат колаў Аніскавец.

Я задрожэў ад страху. Як лісток ясеня.

— Скачы! Наперад!

Я скачэў. Не наперад, як вучыў вопытны пасажыр. І, здаецца, яшчэ ў паветры мяне перакруціла ўніз галавой, ударыла аб зямлю. У пясчаным адхоне перакруціла. Магчыма, не адзін раз, бо ў рот, у нос, у вушы набілася пяску. На некаторы час я, пэўна, страціў прытомнасць, бо не помню, які каля мяне апынуўся мой добры апякун і настаўнік па скачках. Ачухаўся, калі пачуў, што на твар, у рот ліецца вада. Дзе павалыр мой узяў яе? Да рэчкі было няблізка. Пасля Аніскавец шчыра прызнаўся:

— Ну і спалохаў ты мяне, Іван. Падумаў: калі нежывы — пайду і ўтаплюся.

Ён мацаў маё цела, згінаў адну руку, другую, гэтак жа і ногі. Балелі, але згіналіся.

— Галавой можаш пакруціць? — я павярнуў галаву, вінавата пасміхнуўся. — Ну-ну, дзякуй богу, усё цэлае. Ногі, рукі. Адапчнем і патупаем. Бульбу з гуркамі есці. Якраз да вячэры паспеем, — хлопец нервова смяяўся, узрадаваны, што я жывы.

Але і адпачыўшы, я не мог падняцца; моцна балела ўсё маё худзенькае цела, гудзела ў галаве, у вачах плылі сосны, ляцеў цягнік.

Аніскавец узяў мяне на рукі, як немаўля. Бясконца пытаў:

— Баліць?

Урэшце я сказаў, што баліць трошкі. — Нічога, пакуль жанішца — загаіцца, — але папрасіў: — Бацьку не кажы, што мы скакалі, — ведаў круты нораў майго бацькі, меў ужо сутычку — за тое, што пакінуў у лесе непатушанае вогнішча.

— Не скажы, — верны сяброўству, паабяцаў я.

Перад леснічоўкай нават прайшоў крокаў сто, парадаваўшы правадніка свайго.

Аднак балела моцна. Тыдзень праляжаў у ложку. Устрывожаная маці верыла, што захварэў сыноч яе. А бацька, дык той адразу здагадаўся, што мы скакалі з цягніка, — як толькі глянуў на мой апухлы твар.

(Працяг на стар. 14—15)

Б.А. Плотнікаў

Кіраўніку
аб мове

Для любога кіраўніка мова служыць галоўнай функцыянальнай прыладай, з якой звязаны ўсё яго рабочы дзень. Ад умення выкарыстоўваць багатыя моўныя сродкі залежыць і імідж кіраўніка, і яго поспех у прафесійнай дзейнасці, урэшце яго кар'ера. Выдадзеная прафесарам Б. Плотнікавым кніга — першы лінгвістычны дапаможнік для кіраўнікоў, які, на маю думку, павінен быць настольнай кнігай для іх. Яна прызначана для таго, каб кожны кіраўнік, што прачытае яе і засвоіць, усвядомлена, мэтанакіравана, усебакова мог прымяняць невычэрпныя рэсурсы мовы ў залежнасці ад складу і колькасці адрасатаў (слухачоў, чытачоў), ад характару суб'ядзінкі, ад канкрэтнай сітуацыі, ад тыпу пастаўленых задач і г. д.

Кніга складаецца з трох раздзелаў: тэарэтычныя веды аб мове, стылістыка і культура маўлення, дзелавыя зносіны кіраўніка. Кожны з гэтых раздзелаў па нарастальнай ступені набліжаецца да самых неабходных практычных патрэб мовы ў прафесійнай дзейнасці спецыяліста. Карыснымі ўяўляюцца звесткі, якія пададзены ў першай частцы кнігі, пра суадносіны мовы і мыслення, мовы і грамадства, пра змяненні ў мове, пра асаблівасці спецыяльнай лексікі. Асаблівая ўвага звернута аўтарам тут на выкарыстанне такіх непасрэдных фактараў маўленняй дзейнасці, якія часта не ўлічаюцца ўдзельнікамі камунікатыўных актаў. Да гэтых фактараў належыць так званы прэсупазіцыі (фонавыя веды аб прадмеце гаворкі) і паралінгвістычныя сродкі (жэсты, міміка, поза, выраз твару і г. д. суб'ядзінкі, тэмп, інтанацыя, гучнасць голасу і інш.).

Поспех у дзейнасці кіраўніка залежыць і ад яго інтэлектуальных і арганізацыйных здольнасцей, ад агульнай культуры, арганічнай часткай якой служыць культура маўлення. У другім раздзеле кнігі аўтар сцісла, даходліва і кампетэнтна разглядае асноўныя кампаненты культуры маўлення (правільнасць, лагічнасць, дарэчнасць, чыстата, багацце, выразнасць, дакладнасць), розныя стылістычныя фігуры мовы (тропы, параўнанні, перыфразы, алегорыі, сінонімы, эўфемізмы і інш.) і дае рэкамендацыі па іх правільным і дарэчным выкарыстанні.

У трэцім раздзеле кнігі "Дзелавыя зносіны кіраўніка" характарызуецца структура пісьмовых і вусных дакладаў (паведамленняў), зыкет тэлефонных размоў кіраўніка, змест пісьмовых дакументаў, віды аргументацыі ў прафесійных зносінах. Гэты раздзел уяўляе сабой, па сутнасці, практычны дапаможнік для кожнага кіраўніка і, на мой погляд, павінен быць значна пашыраны, разгледжаны больш падрабязна і дэтальна.

Аўтар спасылкаецца на навейшую айчынную і замежную навуковую, спецыяльную літаратуру па тэмах, што паслужыць карыснай бібліяграфічнай крыніцай для найбольш дасціпных чытачоў. Апублікаваная праца ўяўляе тэарэтычны і практычны інтарэс для кіраўнікоў, а таксама ўсіх, хто цікавіцца мовай, таму прыходзіцца шкадаваць, што наклад вельмі маленькі (усяго 250 асобнікаў) і набыць такую неабходную кнігу вельмі складана.

Валянціна ТРАЙКОЎСКАЯ

Б. Плотнікаў. Кіраўніку аб мове. — Мн., Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, 2001.

ТЭАТР

Аляксандр МАЛЧАНАЎ:
"Акцёр — прафесія інтэлігентная"

У спектаклі "Лес" малады купалаўскі акцёр Аляксандр Малчанаў іграе Буланава вельмі натхнёна, удумліва, шчыра. Ён перадае тонкія нюансы душэўнай метамарфозы свайго персанажа, калі той з наіўнага, пяшчотнага юнака неўзабаве ператвараецца ў халоднага, нахабнага альфонса. Гэтую малчанаўскую здольнасць — вымусіць глядача жажнуцца душэўным зменам персанажа — выкарыстоўвае ў прэм'ерным спектаклі "Брат мой, Сіман..." рэжысёр А. Гарцуеў. Вар'ят Сіман у выкананні А. Малчанава і чулівы, і жорсткі адначасова, пераменліва-хваравіты...

Прафесія акцёра — дзіўная, містычная. Бывае, пасля спектакля многія артысты чамусьці хутчэй спяшаюцца збегчы з тэатра. Яны змываюць грим, пераапрацоўваюць, выходзяць на вуліцу, дзе ў натоўпе зноў акупаюцца ў звычайных чалавечыя клопаты.

Адзін са старэйшых беларускіх артыстаў, акцёр ТЮГа, Віктар Лебедзеў неяк сказаў: "Я не разумею сённяшняю моладзь, якая паступае вучыцца на артыста. Як яны будуць жыць? Як змогуць пракарміць сямя?"

Заробак маладых акцёраў вельмі невысокі. Атрымаць ад дзяржавы ці самому пабудаваць кватэру ім сёння практычна немагчыма. Але ў акцёры ідуць. Здаецца, што становішча ўчарашняга выпускніка Акадэміі мастацтваў, сёння — акцёра Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы А. Малчанава трывалей, чым у маладых артыстаў іншых дзяржаўных тэатраў. Усё ж працуе ў "нацыянальным, акадэмічным", заняты амаль ва ўсіх прэм'ерных спектаклях. Але, як многія, артыст жыве ў інтэрнаце, атрымлівае сціплы заробак і... пакідаць тэатр не збіраецца.

— Ці не так?

— Гэта яшчэ невядома. Мне сапраўды хочацца мець сям'ю, яе забяспечваць... Калі б я працаваў у тэатры-студыі, дзе ўсе адна-

думцы, можна было б служыць дзеля ідэі, дзеля сэнсу існавання... Але загадаць нешта наперад — неразумна.

— Вы паступілі ў Акадэмію мастац-

ваў не адразу пасля школы, а толькі пасля педагагічнага вучылішча...

— У вучылішчы мне вельмі падабаўся прадмет псіхалогіі. Нават хацеў паступаць на псіхалага. Але зразумеў, што акцёрская прафесія мне больш даспадобы. Я ездзіў у Мінск (Аляксандр жыў і вучыўся ў Лідзе. — А. А.), любіў глядзець спектаклі ў Купалаўскім тэатры. Гэта быў перыяд у жыцці, які ўжо не вярнуць — калі на многія рэчы глядзеў прасцей.

— Вы ўбачылі ў акцёрскай прафесіі рамантыку ці нейкую выгаду для сябе? Ці проста — сваё прызначэнне?

— Якую выгаду можна было ўбачыць? Ведаецца, некаторыя дзяўчаты ідуць у актрысы, каб падабацца публіцы. Але маладыя людзі выбіраюць гэту прафесію, я лічу, з іншай прычыны. Хочацца, каб глядзчы цябе зразумелі.

— Што можа быць агульнага паміж педагагікай і акцёрскім мастацтвам?

— Практычна гэта адно і тое ж. Сапраўды, артыст выходзіць на сцэну, каб глядзчы зразумелі, што ён хоча сказаць. Добры педагог таксама прыходзіць у клас, каб яго зразумелі. Да таго ж, публіка — і ў глядзельнай зале, і ў класе.

— Вы лічыце, глядачоў трэба выходзіць?

УВАЖАННЕ

Тэатр, музыка, жыццё...

Дзякуй мудрым дарослым, якія ў свой час вырашылі надаць 170-й мінскай школе эстэтычны ўхіл. Цяпер школа можа пахваліцца ўласным тэатрам-студыяй, які называецца "Алфавіт",

Гэты тэатр — лаўрэат Міжнароднага фестывалю "Гімн вялікаму гораду" (С.-Пецярбург, 1996) і фестывалю народнай творчасці "Сюзор'е" (Мінск, 2000). На творчым рахунку юных артыстаў — удзел на працягу некалькіх сезонаў у пастаноўках Дзяржаўнага музычнага тэатра Беларусі "Дзіцячы альбом" П. Чайкоўскага, "Залатое кураня" У. Уланюскага, "Вясновыя песня" В. Войціка і яго ж "Прыгоды ў замку "Алфавіт" (апошняя пастаноўка і дала тэатру ўласную назву). Ну і, канечне ж, некалькі цікавых спектакляў хлопцы і дзяўчаты сыгралі на роднай школьнай сцэне, прычым нават паспелі іх паспяхова "абкатаць".

Тут усё, як у сапраўдным тэатры: і касір з білетамі ля ўвахода ў глядзельную залу, і праграмкі да спектакля, аформленыя надзвычай дасціпна, з гумарам, і прыстойныя для вучэбнай сцэны дэкарацыя ды касцюмы. Словам, усе атрыбуты тэатра — у наяўнасці.

Сёлета артысты-пачаткоўцы прапанавалі глядзчам спектакль "Прыкладныя дзяўчынкі" па матывах п'есы польскага драматурга Януша Главацкага "Папялушка". Ставіў спектакль акцёр Дзяржаўнага музычнага тэатра Анатоль Касцецкі, які, уласна, і стварыў школьны тэатр. Яшчэ дзве салісткі беларускай музычнай сцэны — Валянціна Пятліцкая ды Анжаліка Чумакова — шмат папрацавалі над развіццём у сваіх падрабачных навыкаў сцэнічнай мовы і вакалу.

Тэатр "Алфавіт" мае музычны ўхіл, і гэта цікава-ўдвая. У "Прыкладных дзяўчынках" іграюць выключна падлеткі-выпускнікі — тыя,

хто прайшоў усё першапачатковы курс навучання асновам акцёрскай прафесіі. І паводле іх ігры ў згаданым спектаклі я зрабіла выснову, што некаторыя цалкам здатныя для працы на прафесійнай сцэне. Асабліва ўразіла мяне выканаўца галоўнай ролі — Каця Аверкава. Дзяўчынка, якая цудоўна спявае і танчыць, іграе сваю гераіню Папялушку арганічна, без усялякага "пераціску". У яе маналогам і рэпліках усё апраўдана і асэнсавана. Я нават здзівілася такой натуральнасці і глыбіні ў ігры дзяўчынкі-падлетка! Нездарма ж Каця збіраецца паступаць на акцёрскае аддзяленне Беларускай акадэміі мастацтваў.

Зрэшты, у кожнага з яе партнёраў — свае вартасці. У неблагіх акцёраў могуць вырасці Юра Дзівакоў (Намеснік дырэктара), Воля Мадудзіна (Бацька), Наташа Сялюн (Прынц), Яўген Карняг (Рэжысёр). А, напрыклад, Маша Сімакова (яна іграе зняволеную па мянушцы Смецце), апроч таго,

Мастак непаўторнага таленту

— Упэўнены, што прызначэнне тэатра ў тым, каб выхоўваць глядачоў. Можна працаваць "Чайку" Чэхава дома, але прыйсці ў тэатр і ўбачыць п'есу новымі вачыма. У тэатры можна больш дакладна зразумець, чаму герой дзейнічае так, а не інакш. На жаль, Купалаўскі тэатр апошнім часам не вельмі абцяжарвае сваё глыбінэй думкамі... Аднак з іншага боку — спектаклі павінны быць і забаўляльнымі. Праўда, гэта не значыць, што на сцэне віруе адна веселасць. Возьмем спектакль "Ідылія". На першы погляд — фарс. Але на якім высокім узроўні ў ім разглядаецца нацыянальная ідэя! У фінале глядач міжволі задумваецца. Хацелася б заўсёды такой "ідыліі"...

Наогул, я нармальна стаўлюся да таго, што ў акадэмічным драматычным тэатры з'явіліся элементы шоу. У тэатры павінна быць усё. Галоўнае — узровень культуры. Калі эстэтычны ўзровень высокі і абраны прыем спрацоўвае, — працуе на ідэю спектакля, — чаму яго не выкарыстаць? Калі гэта варта ўвагі, можна і слана на сцэну прывесці.

— **Ці ўдаецца вам канцэнтравана, аднаўляць сілы пасля працы?**

— Часам хочацца прыйсці дамоў і пабыць аднаму. У інтэрнаце гэта немагчыма. Бывае, бярэш бутэльку піва і цягаешся з ёю па горадзе. Так "аднаўляеш" сілы. Дарэчы, у мяне вельмі вялікая "загрузка": спектаклі амаль кожны дзень. І пасля "Чорнай панні Нясвіжа", напрыклад, аднаўляць сілы вельмі складана. Часам бывае дэпрэсія. Асабліва, калі спектаклі іграюць два дні запар. "Церпяць" у выніку тыя пастаноўкі, якія мне, шыра кажучы, больш падабаюцца.

— **Прабачце, а грошай вам хапае?**

— Адночы ў Мінску праходзіў з'езд прафсаюзаў дзеячаў. Нас, маладых, запрасілі на ім выступіць. Але як? Спачатку на сцэну выходзіць Ніна Піскарова, актрыса, рэжысёр, прафгорт тэатра, раскажаць, як нам, маладым, цяжка жыць, а потым выступаюць мы... Я лічу, акцёру сорам казаць, што ён кепска жыве. Не люблю, калі распавядаюць пра сваё асабістае жыццё, пра свае прыбыткі. Акцёр — гэта прафесія інтэлігентная. Для мужчыны праца, звычайна, на першым месцы. А калі трапляеш на любімую працу, — як ад яе адмовіцца? Кожны чалавек прыходзіць у гэты свет, каб што-небудзь у ім здзейсніць. А калі ўсвядоміш, што ўмееш штосьці рабіць, і гэта штосьці — сапраўды тваё, — гэта вельмі дапамагае ў жыцці. Такія людзі жывуць доўга і яны не нудныя...

Яркай зоркай на небасхіле беларускага жывалісу прамільгнула кароткае, поўнае творчага гарэння і няўрымліваці жыццё Міхася Лісоўскага. Лёс адмераў яму ўсяго 39 гадоў, 11 з іх былі аддадзены мастацтву.

Нарадзіўся будучы мастак 17 сакавіка 1931 г. у вёсцы Белы Мох. Яго маці Марыя Міхайлаўна добра малявала ў маладосці, і гэта вызначыла жыццёвы і творчы шлях Міхася. Скончыўшы Курманаўскую сямігодку, юнак у 1947 г. паступае ў Мінскае мастацкае вучылішча. Пасля заканчэння выкладае ў школе, у Віцебскім мастацкім вучылішчы. А потым працягвае вучобу ў Мінскім тэатральна-мастацкім інстытуце. Тут яго настаўнікамі былі вядомыя мастакі В. Цвірка, Л. Лейтман, А. Мазалёў. Пасля заканчэння інстытута выкладае жываліс і кампазіцыю ў Мінскім мастацкім вучылішчы.

Досыць рана праявіліся яго мастацкія здольнасці. У друку Міхась пачаў выступаць у студэнцкай гады. Вельмі шырокі быў і дыяпазон творчасці мастака: пейзажы, партрэты, малюнкі, плакаты, сатырычная графіка.

Адметнай старонкай яго творчасці былі партрэты. Мастак нібы вядзе апошні пра чалавека, яго жыццё, адметнае і непаўторнае. Згадваецца і шэраг партрэтаў: "Бацька", "Маладая настаўніца", "Настаўніца". У апошнім, дарэчы, пазнаюць жонку мастака.

М. Лісоўскі стварыў значную колькасць эцюдаў. Ён знайшоў тыповыя штрыхі для перадачы крымскага ландшафту: марское ўзбярэжжа, партальныя краны, караблі ("У порце", "Паўднёвы бераг Крыма", "Восень" і інш.).

Але вышэйшае дасягненне М. Лісоўскага — сатырычная творчасць, шаржы, выкананыя бліскуча, з сапраўдным прафесійным майстэрствам і сталасцю. Ён маляваў шаржы на мастакоў, кампазітараў, артыстаў, архітэктараў, пісьменнікаў. Тут можна сустрэць і бязлітасную сатыру, і едкую іронію, і жарт, і прыязную, спагадлівую ўсмешку. Яго сатырычныя творы вельмі дакладныя, псіхалагічна абгрунтаваныя. Мастак валодаў зайздросным умнемнем сродкамі перадаць знешняе падабенства, паказаць

чалавека, асобу з нечаканага боку, некалькімі штрыхамі акрэсліць найбольш тыповае ў ім, выявіць унутраны свет, раскрыць характар.

У 1965 г. Міхась афармляў маю першую кніжку пародый і эпіграм "Распрэжаны Пегас". І я добра запомніў мастака з сарамлівай і светлай усмешкай. У вачах яго заўсёды святлілася асабліва, шырая і прыязная дабрата, уважлівым, праніклівым поглядам ён, здавалася, прыкмятаў усё адразу. Вожыкаўці заказалі да 30 ілюстрацый, што пры абмежаваным аб'ёме кніжкі было сапраўднай раскошай. Некалькі разоў Міхась раіўся, як лепш падаць партрэт таго ці іншага пісьменніка. Адзін за другім з'яўляліся варыянты. І трэба сказаць, афармленне ўдалося. Ужо вокладка прымушае глядача ўсміхнуцца. Вырваўся распрэжаны, раскізаны Пегас, узвіхрыліся грыва, крылы, хвост. Высока падкідаючы заднія ногі, пайшоў уبریкі. Далёка заду засталіся няўдачлівыя седакі, якія спрабуюць злавіць яго звычайным сачком. "Трасцы вас асядлаць мяне!" — здэкліва гаворыць уся яго імклівая пастава. А далей адзін за адным пайшлі персанажы зборніка — сённяшнія, сучасныя, добра знаёмыя: уяўна філасафічны Іван Грамовіч у акружэнні "герояў" пародый, блізі да яго абстрактна-філасафічны Аляксей Званок у постаці старажытнагрэчаскага мудраца; уяўна-гумарыстычны Міхась Скрыпка ў дзівацкіх апранахах з імкненнем смяшыць любімымі сродкамі; лірычна-задумны і трошечка смешны ў залішняй лірычнасці Аляксей Бачыла. З алімпійскім спакоем чакае чарговага аўтобуса Аляксей Русецкі, каб наведзець "прамысловы, з пёўнямі, райцэнтр" Слуцк. У не вельмі зайздроснае становішча трапіў Янка Скрыган, калі яму даводзіцца ўцякаць праз акно ад глядачоў спектакля па ягонаў п'есе. А побач пад цяжарам цяляці гнецца Мікола Лобан, якраз як адзін з яго герояў. З яшчэ большым цяжарам ступае Іван Навуменка, у той час шыры амаатар вытворчай тэматыкі. Кожны шарж дакладна адпавядае зместу.

У 1971 г. выйшла кніга М. Лісоўскага "Няўрокам кажучы" з эпіграмамі Р. Бараду-

ліна. Гэта, па сутнасці, выбранае мастака. Закончанае эстэтычнай думкай вылучаюцца шаржы на мастакоў Л. Шчамялёва, Г. Паплаўскага, В. Ціхановіча, Н. Тарасікава, на кампазітараў Я. Цікоцкага, І. Лучанка, на архітэктараў, кінемаграфістаў, пісьменнікаў. Вобразна абыграны псеўданімі В. Вярбы. З цікавасцю глядзяцца іранічны В. Вітка, мудры і спагадлівы П. Броўка, поўны грамадзянскага гарэння В. Быкаў. Удаліся мастаку групавыя кампазіцыі — застольныя пісьменніцкі рэй у пачатку кнігі, музычныя дзяды, "суд" над М. Савіцікам, "У гасцях у Піліпа Пестрака", "Бацькі і дзеці".

У кожным творы М. Лісоўскага адчуваецца ўпэўненая рука, відаць энергічная, смелая лінія. Мастак па-сапраўднаму глыбока вывучаў сваіх герояў, іх творчасць, што дазваляла яму дабівацца выразнасці і дакладнасці. Адчуваецца яго настойлівая вучоба ў старэйшых паплекнікаў, асабліва ў Кукрынінсаў. У яго шаржах шмат дасціпных мастацкіх знаходак. Нездарма мастак С. Герус адзначаў, што "людзі на малюнках Лісоўскага больш падобны на саміх сябе, чым у сапраўднасці".

На першай персанальнай выставе мастака ў 1966 г. было паказана каля 200 шаржаў і карыктур. У каталогу другой выставы, пасмяротнай (а памёр М. Лісоўскі ў 1970 г.), названа больш за 150 прац.

Рана, бязлітасна рана абарвалася жыццё Міхася Лісоўскага, абарвалася на высокім узлёце. У яго былі вялікія творчыя задумы, планы, ён увесь быў у пошуку сваёй мастацкай адметнасці. Яго таленту не суджана было раскрыцца да канца, але і тое, што ён зрабіў, з'яўляецца багатым духоўным набыткам беларускага народа, яшчэ адным сведчаннем яго адароннасці, таленавітасці. Нам засталіся яго творы — партрэты, карціны, якія апяваюць прыгажосць чалавека і прыроды, заклікаюць да роздуму, засталіся вясельныя шаржы, якія заўсёды выклікаюць прыязную ўсмешку. Уся творчасць Міхася Лісоўскага носіць ярка выражаны жыццесцвярдзальны, аптымістычны характар.

Г. ЮРЧАНКА

МУЗЫКА

Студэнцкі канцэрт

Гутарыў Андрэй АХМЕТШЫН

На здымках: А. Малчанаў у ролі Сімана ў спектаклі "Брат мой, Сіман".

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

што добра іграе і спявае, яшчэ і патэнцыяльны пазт. Бо яна — аўтар амаль усіх тэкстаў песень, якія гучаць у спектаклі. Увогуле, для школьнікаў, занятых у "Прыкладных дзяўчынках", праца над пастаноўкай зрабілася своеасаблівым экзаменам на сталасць, і яны гэты экзамен вытрымалі годна — у фінале ў многіх глядачоў (прызнаюся, і ў мяне таксама!) ад перажытых пачуццяў вочы былі, як гавораць, "на мокрым месцы".

У спектаклі распавядаецца, згодна з праграмкай, "неверагодная гісторыя, што адбылася з Папялушкай, і не толькі з ёй, падчас здымак фільма для Міжнароднага кінафестывалю антыфашысцкіх фільмаў у Аберхаўзене (ФРГ)". На самай справе дзея адбываецца ў жаночай калоніі для непаўналетніх. Воляю Рэжысёра юныя "зэчкі" павінны іграць казку "Папялушка", падчас здымак якой Рэжысёр адну за другой распітвае дзятчат пра гісторыю іх граху. І амаль у кожным маналогі ў адказ — дакор дарослым увогуле і бацькам у прыватнасці, бо большасць дзятчат менавіта з-за сямейных звадак і ўчынілі злачынствы. Тэма ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей праходзіць праз увесь спектакль. Гераніні, якіх іграюць дзятчынкі, нягледзячы на жорсткасць іх стасункаў, выклікаюць спачуванне і прымушаюць дарослых лішні раз зазірнуць ва ўласную душу і задумацца над праблемамі стаўлення да тых, каго яны лічаць сваімі дзецьмі. Бо, як сказаў адзін з герояў казкі Сент-Экзюперы "Маленькі прынец", "мы адказваем за тых, каго прыручылі..."

Школьнікі, занятая ў спектаклі "Прыкладныя дзятчынкі", паводле ўзросту — такіх жа, як іх героі. Але барані Божа, каб яны хаця б у нечым паўтарылі лёсы сваіх персанажы, — ці ўвогуле, многіх з тых небяспечных падлеткаў, на якіх грамадства даўно ўжо махнула рукой. На шчасце, захапленне тэатрам — само па сабе моцная абарона ад усяго таго, што можа сапсаваць ці апаганіць душу. І цудоўна, што Тэатр для гэтых дзятцей — той сапраўдны Храм, дзе ёсць выратаванне ад разнастайных праблем і грывас нашай рэчаіснасці.

Воляга БРЫЛОН

На здымках: сцэна са спектакля; Кацярына АБЕРКАВА ў ролі Папялушкі.

Фота А. КАСЦЕЦКАГА

Незвычайны канцэрт адбыўся ў Дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка. У ім гучалі музычныя творы, напісаныя самімі студэнтамі. Яны вучацца зусім не на музычна-педагагічным факультэце, як можна было б думаць, а на факультэце пачатковых класаў, дзе "музыка" з'яўляецца другой, не асноўнай спецыяльнасцю. Неверагодна, але факт: большасць гэтых студэнтаў мае вельмі розную музычную адукацыю — хтосьці 2 ці 3 класы музычнай школы або студыі, хтосьці скончыў ДМШ.

Падчас канцэрта прагучалі 25 музычных твораў для розных інструментаў — баяна, домры, цымбалаў, трубы, а таксама песні і рамансы ў выкананні аўтараў або іх аднакурснікаў.

Запомніліся слухачам фартэпійныя п'есы Аксаны Поклад, Святланы Кузьміной, Марыяны Гор, п'еса Наталлі Вайтовіч для двух цымбалаў "Сярэбраная раса". Да ліку

найбольш удалых кампазітарскіх работ можна аднесці рамансы "Восеньскі дым" Таццяны Жданавай (верш аўтара), "Згадваючы каханне" (на словы М. Цвяткава) Юліі Ціханавай, "Хотел бы в единое слово" (на верш Л. Мея) Надзеі Хвядчэні. Засталася ў памяці і дзіцячая жарталіва песенька "Незвычайная сустрэча" Юлі Верамейчук.

Усе згаданыя студэнты — выхаванцы кампазітара і педагога Марыны Марозавай, якая выкладае на факультэце такую складаную і працаёмкую дысцыпліну, як гармонія. "Творчасць на ўроках гармоніі" — так называецца яе своеасаблівае, сапраўды творчая методка. Дзякуючы ёй прадмет робіцца цікавым і даступным студэнтам. А галоўнае — можа мець практычнае выкарыстанне ў іх будучай педагагічнай дзейнасці.

Трэба сказаць, што аўтарскую методку выкладання гармоніі Марына Марозава

распрацавала даўно. І вынікі яе выкарыстання мае магчымаць назіраць ужо не адзін год. Першыя эксперыменты былі праведзены ў 1991 годзе. Прычым, М. Марозава дзялілася сакрэтамі свайго педагагічнага майстэрства ў Цярнопалі (Украіна), Кельце (Польшча).

У Маскве і Пецярбургу толькі задумваюцца над праблемай методкі выкладання гармоніі ў педагагічных ВНУ, а ў нас яна ўжо вырашана. Мара кампазітара і педагога М. Марозавай — стварыць клас кампазіцыі ў педагагічным універсітэце імя М. Танка. І каб у ім займаліся ўсе таленавітыя студэнты, якія жадаюць атрымаць другую, творчую спецыяльнасць. Бо самая актуальная праблема ў педагагічнай ВНУ — фарміраванне асобы будучага настаўніка (і музыкі ў тым ліку) як асобы творчай.

Т. МІХАЙЛАВА

АКЦЫЯ

"Будзьма заўтра і заўжды!"

фы на нашай зямлі зроблены Германіяй, ЗША, Канадай, Італіяй, Іспаніяй, Бельгіяй...

Міжнародная гуманітарная асацыяцыя "Конадзень" на чале з яе прэзідэнтам Данатам Якінюком, прынамжы п'яністэрка супольных намаганняў дзяржаўных і грамадскіх арганізацый на ніве дабрачыннасці, зладкаваўшы вось гэту высакародную акцыю: "Музыканты супраць лейкеміі". Пачалася яна, як тут гаварылася, у Мінску, прадоўжылася выступленнямі музыкантаў у Германіі, а завяршэння і вынікаў будзем чакаць, вядома ж, на Беларусі.

У чым адметнасць новага творчага праекта? У супольным выступленні лепшага альтиста

свету Юрыя Башмета, ансамбля "Салісты Масквы", які стварыў і ўзначальвае гэты выдатны музыкант, і духавага аркестра Беларускай акадэміі музыкі "Віртуозы Мінска" пад кіраўніцтвам свайго стваральніка, вядомага дырыжора і педагога Аркадзя Берына.

Хвалюючымы быў пачатак дабрачыннай вечарыны ў Палацы Рэспублікі, калі ў суправаджэнні аркестра на чале з А. Берыным спявала салістка Беларускай оперы Алена Шведова: "Ave Maria". Нечаканым атрымаўся фінал першага канцэртнага аддзялення: з гэтым жа аркестрам пад кіраўніцтвам нашага маэстра ў слаўтай "Архі" з Трэція бахаўскай сюіты саліраваў знакаміты гасць — Юрый Башмет. Пранікнёны голас яго альта гучаў у далікатным інструментальным атачэнні: драўляныя духавыя, кантрабас, чэмпала, мяккія кантрапункты трубы, саксафона...

Пасля перапынку гралі "Салісты Масквы" разам са сваім лідэрам: В. А. Моцарт, Я. Брамс... А фінал Чацвёртай сімфоніі Ф. Шуберта прагучаў у супольным выкананні маскоўскіх струнікаў, духавой групы "Віртуозы Мінска" ды маэстра Ю. Башмета. На "біс" наш

госць падараваў меламам незямное sotto voce і цішэйшае за цішыню piano свайго сола ў "Andante cantabile" П. Чайкоўскага (тэма вядомага Квартэта).

Бадай, адзіным засмучэннем у мастацкіх уражаннях таго вечара быў... штучны гук. Агрэманіст, не прыстасавана для жывога гучання акустычных інструментаў зала Палаца, на жаль, вымагае выкарыстання мікрафонаў. Прывучаная да натуральнага, цёплага "голосу" музыкі філарманічна публіка, вядома, пакутавала ад "металічнага" дамешку ў атмасферы канцэрта. Хаця і разумна, што зала сталічнай філармоніі, калі б акцыя ладкавалася там, проста не прыняла б усіх жадаючых паслухаць Ю. Башмета...

А з прыемнымі сюрпрызаў можна адзначыць вост што. У складзе "Салісты Масквы" сёння граюць два маладыя беларускія скрыпачы. Іх з прыемнасцю прадставіў публіцы маэстра: Сцяпан Яковіч (разам з ім Ю. Башмет саліраваў у "Канцэртнай сімфоніі" В. А. Моцарта) ды Андрэй Паскробка (ён у ансамблі — за другім пультам). Таленавітыя музыканты заўсёды паразумуюцца: і ў супольнай творчасці, і ў міжнародных праектах, і ў стасунках з чулай публікай...

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Юрый БАШМЕТ.

“Цені верасоў”

У выдавецтве “Беларускі кнігазбор” пабачыла свет першая кніга Алеся Спіцына “Цені верасоў”.

Варта зазначыць, што “Беларускі кнігазбор” ужо займае славу, як выдавецтва, якое падтрымлівае і выдае моладзь, таму і гэты пазтычны зборнік не першая ластаўка, але яскравая і доўгачаканая, як для самога аўтара, так і для ўсіх аматараў пазэіі, бо імя Алеся Спіцына даўно на слыху ў публіцы, творчасць якога вызначаецца ўзважлівым, абдуманым і паглыбленым стаўленнем да пазтычнага слова, карпатлівым пошукам і дасканаласцю радка, нешагаговасцю метафарычна-вобразных сродкаў, нестандартнасцю асацыятыўных параўнанняў і рыфмаў. І нават калі мы і заўважаем часам недакладнасці формы або раптоўны збой рытму, то гэта невыпадкова, бо сам паэт адкрыта імкнецца да старажытна-баладнага, ваярскага жанру, як у вершаваным памеры, лексіцы, так і ў тэматыцы. Чаго варта толькі гэтыя радкі: “Бог даў беларусам больш чым імперыю, Бог даў беларусам любоў!” — амаль што ўзор філасофскага падыходу да рэчаіснасці!

Сама кніга мае строгае кампазіцыйна-змястоўнае дзяленне: вершы — зімовыя, вясновыя, летнія, восеньскія, — што само па сабе сімвалічна: дзе і змены прыроды параўнаўны з жыццём чалавека, яго сталеннем. Такім жа сімвалічна-філасофскім сталася і назва кнігі “Цені верасоў”:

І, можа, пырсне зноў з-пад сталі
Ці наша, ці чужая кроў, —
Яе ад позіркаў схаваноў
Нямья цені верасоў.

Іван БЕЛАКРЫЎСКІ

Дар светлагорцам

У светлагорскай карціннай галерэі “Традыцыі” выстаўляюць свае творы лепшыя майстры жывалісы і графікі. Зараз тут разгорнута экспазіцыя гомельскага мастака Уладзіміра Кароткага. Яна ўключае 48 пейзажаў, напісаных у тэхніцы акварэлі і пастэлі. Дзесяць работ мастак падараваў светлагорскай галерэі.

Вернісаж
Алега Ананьева

Алег Ананьеў вядомы ў Гомелі як літаратурны крытык і паэт. Яго творы пастаянна з’яўляюцца ў абласным і рэспубліканскім друку. Адначасова Ананьеў плённа займаецца і мастацкай фатаграфіяй. Ягоняны здымкі, выкананыя на высокім прафесійным узроўні, ярка адлюстроўваюць вобразы сучаснікаў, прыгажосць палескай прыроды. Персанальная фотавыстава Алега Ананьева адкрыта зараз у карціннай галерэі абласной арганізацыі Саюза мастакоў.

Заводская
літаратурная
гасцёўня

У Палацы вытворчага аб’яднання “Гомсельмаш” адкрылася літаратурная гасцёўня. На першае яе пасяджэнне сабраліся як вядомыя на Гомельшчыне паэты, так і пачынаючыя літаратары. У гасцёўню будуць запрашацца вядомыя пісьменнікі з Мінска, іншых гарадоў рэспублікі, а таксама з Бранска і Чарнігава. Дарэчы, раней у Палацы культуры гомсельмашаўцаў выступалі Максім Танк, Ігар Лучанок.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

г. Гомель

“Беларуская думка”,
№ 5

“Нацыянальная ідэя — у гістарычнай спадчыне” — упэўнены доктар філалагічных навук Б. Стральцоў. Як працяг гаворкі — артыкул намесніка старшыні Савета Федэрацыі РФ, старшыні Маскоўскай гарадской думы У. Платонава Арменцір — устойлівае развіццё. Галоўны рэдактар “БД” У. Вялічка выступае з развагамі “Хітраспляценні залатоў павуціны”. Чараўнік з краіны маленства — слова А. Марціновіча пра В. Вітку прапануецца ў раздзеле “Асоба”. З дырэктарам Інстытута генетыкі і цыталогіі НАН Беларусі М. Карталем гутарыць Г. Булыка (“Маўчанне генаў”). Суб’яднік С. Шчапоўскіх У. Гасцюхін (“Акцёр, які ўсяго дамогся сам”). У раздзеле “Літаратура і жыццё” — падборка вершаў В. Лукшы “Зірніце на мінулае з даверам...” і апраўданне Т. Мушынскай “Бабіна лета”. “Ехалі — не даехалі, ці Чаму некаторыя выпускнікі сельскагаспадарчых ВНУ так і не з’яўляюцца на месца размеркавання — роздум рэктара Беларускага агра-тэхнічнага ўніверсітэта Л. Герасімовіча. “Пажылы чалавек і дзяржава” — выступленне міністра сацыяльнай абароны РБ В. Даргель. Кінадраматург Ф. Коней у артыкуле “Хто працнецца...” закранае праблемы духоўнасці.

ПЕРАКЛАДЫ

Валерый
МАСКАЛЕНКА

Глухі
вайны матыў

Ад свяшчэнных граніц на усход,
дзе першыя ўпалі сыны,
пакаціўся на мірны народ
каток вераломнай вайны.

Ды, камандай падняты: “Уружжэ!”
прыхатыў за каршэнь чужакі
Брэст, хоць сам быў у тыле ужэ,
але зброю трымала рука.

Сярод мноства ўсялякіх прычын,
што Масква не здалася-такі,
быў той крэпасці мужны пачын,
што праславіў яе на вякі.

Тыл

За гарызонт, дзе захад знік,
насілю насупроць
ляцеў трубы фабрычнай крык,
узмоцнены шматкроць.
Адбою працы не было,
як пазбыццю бяды.

Там, дзе грымела і раўло,
тыл слаў усё туды.
Не моўклі гаўбіцы палкоў,
карэжачы браню,
і гільзы, выпаўшы з замкоў,
шыпелі, як з агню.
Вяла фабрычная труба
глухі вайны матыў,
і кожны, подзвігу слуга,
адданы быў, дзе быў.

А людзі, выйшаўшы з варот,
спяшалі пад слупы,
ды голас Саўінфармбюро
на радасць быў скупы.
Канчаўся вечар сам не свой —
гарачых дзве пары:
у тыле й на перадавой
і пот і кроў утры..

Пасляваеннае жніва.
Серп амаль валіцца з рук.

ПОШТА

Сунеца сонца сапліва.
З зернем гуляе унук.

Бабка. Нібыта пагасла:
муж не вярнуўся з вайны.
Круціць дачка перавясла:
зяць не вярнуўся з вайны.

Унук у патронную гільзу
цэдзіць зярняткі на дно...
Лічыць палеглых кармільцаў —
шчоўкае ў донца яно.

Сонца садзіцца за хаты.
Тройца дадому ідзе.
Хлопчык патрон свой салдату
дорыць, што полем брыдзе.

Маці сьвінкаў пяцёх
адзінока жыве.
Салавей жа: —цёх-цёх —
бесклапотна п’яе.

А сыны паляглі,
адплылі, як бруя,

ўсё, што можна, змаглі,
можа, больш: утрая!

Не чакалі вайны,
былі мірнымі спрэс.
Пасадзілі яны
ў агародчыку бэз.

І той бэз кожны май
белапенна цвіце...
Маці, слэз не трымай,
хай цякуць па шчацэ.

То стаіць за сялом,
дзе парос ужэ лес,
то сядзіць пад акном
і глядзіць на той бэз.

Калі шчасце шукаць —
Не знайсці зноў і зноў...
Пяць п’ялёсткаў гараць
На магіле сыноў...

З рускай пераклаў
Уладзімір ПАЎЛАЎ

Ніна ГАРАГЛЯД

Я родам з сіроцтва...

Пад сонцам ты быць не вартая!
Здавалася, вась агрызнуся!..
Ды зноў саступлю, усміхнуся.
У вачах дабрывя і стома...
Я родам з сіроцтва, з дзетдома.

Ад холоду вачэй тваіх
Сцінаюся, быццам ружа.
Як позна распазнала я
Смак палыновага замужжа.
Мы ўдвіаіх. Ды адзінокасьць
Даўно душу запаланіла.
І як чужому, не кажу
Я слоў пляшчотных: любы, мілы.
Я кола фальшу разарву.
Ах, як п’яніць глыток свабоды!
На восень позняя з табой
Па розных бакі разводзіць.

Дождж тратуары ліжа.
Шчокі халодзіць слота.

Чэзлыя кветкі вярджняў
У восень глядзяць самотна.

Мне сумніўных сяброў не трэба.
Пада мной калыхнецца глеба —
Прэч “адданыя” ўсе ў карчы!
І з бядой ты хоць нема крычы.
Паратунак знайду у Бога,
А двурушных — не трэба. Нікога.
Запаўзе ж у душу маю слота,
Дык палечыць і адзінота.

Чужы пагляд —
Як сонейка прамень.
Прахожы ўсміхнуўся —
І шчаслівы дзень.
І ногі ў боцках
Ступаюць інакш...
А капяжы іграюць
Вясновы марш.

Скажаш слова адно: “Харошая...” —
І святкуе душа мая босая.
Як дзіця, ціхай ласкі чакаю...
Ад пляшчоты не ўцякаюць.
г. Камянец

Пасярод гумна стаяць козлы. Бацька ў доўгім зрэбным фартуху. Ён бярэ з тарпы сноп, папраўляе перавязла, падцягваючы яго да калючага камля, а то і нанова перавязвае сноп і пачынае біць каласамі аб перакладзіну козлаў. Зерне важкімі залацінкамі разлятаецца па гліняным доле. Потым абабітыя снапы вытрасаліся: трымаючы іх дзвюма рукамі за вярхі, бацька рабіў некалькі рэзкіх энергічных узмахаў, карацейшыя саломіны высоўваліся з камля. Ставілася на іх нага, рывок уверх — і яны заставаліся ляжаць на таку. Затым вытрасалася трава. Доўгая, з моцнымі сцяблінамі саломы складалася і звязвалася тугім перавязам у вялікі сноп — атрымоўваўся так званы куль, у вышыню амаль роўны з бацькам і ледзь ахапіць дзвюма рукамі ў камлі.

Кулі, пастаўленыя адзін ля аднаго, нагадвалі сабою прыгожых казачных волатаў. Я з нейкай незразумелай бояззю падыходзіў да іх

Я не адзін, са мной наш сабака Бурык. Трымаюся з усіх сіл за ашыўнік. Бурык добры, ласкавы і вельмі разумны сабака. Ён ідзе не спяшаючыся, раз-пораз паглядае на мяне. Прайшлі лугавую сцежку, падняліся на пагорак, які завецца Быковай гарой (пагорак сапраўды ляжаў, як бык, сярод ніў і сенажаці). На пагорку — балотца, зарослае асакой. Для адтоку вады з яго пракапана неглыбокая канава. Падыходзім з Бурыкам да гэтай перашкоды на нашай дарожцы. Сабака скокнуў, я не ўтрымаўся за ашыўнік і — шмякнуўся на дно канавы. Некаторы час Бурык сядзіць на краі канавы, жаласліва павіскае, нецярпліва перабірае пярэднімі лапамі, але рады даць аніякай не можа. Я спрабую самастойна выбрацца са злашчаснай пасткі. Ды ўсе мае намаганні вылезці з канавы марныя — трава, за якую хапаюся рукамі, рвецца, і я ссоўваюся, як мех, уніз. З апошніх сіл зноў спрабую вылезці, у адчай крчу:

— Бурык! Памажы! Дай лапу!..

зноў рынуўся ў наступ. Але ў мяне ўжо быў надзейны абаронца. Тата падхапіў мяне на рукі і ўсё суцішаў, выціраючы слёзы...

Зло было пакарана на схіле таго ж дня: тата адсек майму крыўдзіцелю на калодцы галаву. Адкінуты ўбок, вяжка без яе яшчэ прабегае некалькі кругоў і заціх...

Мінала зіма, наступала вясенняя пара. У май ў хаце ўчынялася генеральная ўборка: мыліся вокны, дзверы, столь, шараваліся катлы, цэбры, бочкі, бялілася печ, грубка — яе ў нас называюць шчытком. Падлога была нефарбаваная, таму яе мыццё вымагала сілы, старання і цяперення. Дошкі, палітыя вадой і пасыпаныя пяскокам, шаруюцца дзеркачом. Мама наламае маю, нарве аеру. Галінкі бярозы засоўваюцца за бэлькі, аер раскідваецца па падлозе.

Як жа рабілася слаўна ў хаце! Столь здавалася кронай бярозы, падлога ззяла жаўці-

зладжана пачынаюць працаваць цапы. Тах-тах-тах-тах-тах-тах-тах! — ужо гунаць не ўдары бчоў, а нараджаецца музыка. Тах-тах-тах-тах! — узлятае і плыве пад страхом, вырываецца на прастор велічная музыка працы.

Буйныя кроплі поту коцяцца па тварах, яго няма калі змахнуць рукой са шчакі: на міг прыпыніцца і парушыць агульны рытм работы. Макрэюць кашулі і кофты на грудзях і спінах. Тах-тах-тах-тах! — б'юцца суладна сэрцы. Раз-пораз спатыкаюцца погляды, яны свецяцца шчасцем. Тах-тах-тах-тах! — і чуюцца: бу-дзе ў нас хлеб, бу-дзе ў нас хлеб! На вуснах танцуюць радасныя ўсмешкі — усім хораша ад вяселых думак...

Моладзь ладзіць закладную вечарыну. Хлопцы рыхтуюць гарэлку, дзяўчаты — закусь. Але перш за ўсё напытваецца хата, дзе можна патанчыць. Затым дамаўляюцца з музыкантамі, якіх у нас заўсёды было багата. З Калінаўкі, што на Мядзельшчыне, запрашаўся скрыпач — нашы яму былі не раўня. Мала хто ведаў яго прозвішча і імя. Быў проста Калінаўскім: прыехаў Калінаўскі, паехалі за Калінаўскім...

Ах, як ён іграў! Яго скрыпка чуйна адклікала на кожны, самы няўлоўны для чужога вока дотык ягоных пальцаў. То яна плакала, няўцешным сумам поўнячы сэрцы, то пачынала рассыпацца радасна-светлымі гукамі. Калі Калінаўскі, заплочыўшы вочы, плаўна паводзіў плячыма з боку ў бок, скрыпка, здавалася, пачынала вольна плаваць ля акна, у якое зазіраў малады месяц, куды і зоркі скіроўвалі свае зырккі ліхтарыкі. У нейкі момант скрыпка прыціхае, гукі, як салодкія мары, лунаюць над танцорамі. Потым яна ўзрываецца ўсхваляванымі акордамі. Скрыпка не свавольца, яна прыслухоўваецца да гармоніка, упрыгожвае мелодыю, якую той выводзіць сваімі галасамі і басамі.

— Польшку, музыканты! — кідае смялейшы з танцораў.

— Польшку, польку! — нясецца з усіх бакоў. — Давай нашу, родненькую! — просіць пажылы халасцяк.

Гарманіст рэзка сціскае мяхі, збіраецца з сіламі для адказнай работы. Маўчыць хвіліну, другую, пасля рве іх з сілаю і кідае ў душы людзей цэлы каскад срабрыстых гукаў. Пальцы бегаюць па гузіках самі сабою — яны ведаюць, што робяць. Гарманіст то прыкладзе вуха да гармоніка, то задумненым вачыма водзіць па столі, то выцягнуўшы шыю, глядзіць убок, у нейкую, толькі яму бачную, далечыню, падміргвае дзвючатам, перакідаецца словамі са скрыпачом.

Пары, кружачыся, дружна ідуць па крузе. Набліжаючыся да музыкантаў, хлопцы пачынаюць па-заліхвацку прытопваць. Падкоўкі на абцасы, знарк не да канца замацаваныя цвікамі, пазвоньваюць. Гэты звон паддае азарту і танцорам, і музыкантам. Кожны стараецца не менш, чым на малацёбе: твары расчырванелыя, вочы гараць агнём, сэрцы ледзь не выскокваюць з грудзей.

Старэйшыя таксама тут — стаяць, глядзяць на сваіх дзяцей і ўнукаў, цешацца з іх. А часам ішлі ў круг, і тады дзеці не пазнавалі сваіх бацькоў: стагнала падлога, звінелі вокны, пацела столь — кружылася, віхурыла полька.

Цяпер таксама танцуюць польку, ды гэта — не полька, а танец на манер факстроту. Сапраўдная полька — гэта полька-трасуха. Яе танцавалі даўней. Танцавалі ад душы, з усёй аддачай фізічных і душэўных сіл. Народ вяселіўся — народ ад плуга і касы, ад сярпа і даёнкі, здаровы духам і трывалы целам, прыгожы тварам і душою, далёкі ад палітыкі і блізка да карміліцы-зямлі...

На зары майго жыцця

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

і нясмелай рукою гладзіў іхнія гладкія залаціста-бліскучыя бакі. Самавітыя снапы сваімі пышнымі чупрынамі высока ўзнімаліся над маёй галавою. Здавалася, вось-вось пачуюцца басавітыя галасы гэтых веліканаў, і яны раскажуць пра сябе шмат чаго цікавага і не вядомага мне.

Амаль чацвёртую частку пакоя ў нашай хаце займае печ. Яна мне здаецца жывой істотай, у якой ёсць і свой твар: каптур — чупрына, з двух бакоў пячуркі — вочы, чалеснікі — рот, прыпечак — барада. Печ рэдка калі адпачывала, яна ўвесь час працуе на нашу сям'ю. Штодзённа каля яе завіхаецца мама, тут ейная ўлада была заўсёдашняй, непадзельнай і аўтарытэтай. Яна добра ведае асаблівасці яе паводзін, якія залежалі ад якасці дроў і ад надвор'я...

Печ называюць чамусьці рускай. А як мне падаецца, яна ўся — ад каптура і да падпечка — беларуская. Чым была печ для сялянскай сям'і? У ёй гатаваліся розныя стравы, якія амаль да самага вечара заставаліся гарачымі, пяклі хлеб, пірагі, варылі бульбу для свіней, кіпяцілі ваду. Яна абгравала хату. А як было хораша пагрэцца на ёй зімою! І ні з чым нельга параўнаць той настрой, які панавваў у душы, калі ў коміне галосіць вецер, мяцеліца замятае ўсе сцэжкі і дарожкі, шпурляе ахапкі снегу на сцены, вокны, а ты ляжыш на печы, прытуліўшыся спіною да каптура, укрывшыся кажушжом, — цёпла, слаўна, як у Бога за пазухай. А забаліць жывот — пагрэў яго на гарачых цаглінках, і боль як рукой здымае. Для спіны, асабліва калі мучыў радыкуліт, печ зноў мела ролю добрага лекара. Ці пасля мокрага, золкага асенняга дня ўскочыў на печ, абгарэўся — і кроў паскорыла свой бег па ўсіх тваіх жылах, і ты нібы зноў нарадзіўся на свет...

Хвала табе, печ-царыца, многім у сваім жыцці і я табе абавязаны!

Мама капае ля хаты бульбу. Я побач з ёю. Над намі чуюцца курлыканны журавоў. Калі ўбачыў іх над сабою, я зрываю з галавы шапку, махаю ёю і крычу:

— Журавы, журавы, закружыце нада мной, над маёю галавой!

Паўтарыўшы гэтую просьбу некалькі разоў, я, на сваё вялікае здзіўленне, бачу, як збунтаваўся птушыны строй, іхні ланцужок парваўся, журавы бязладна закружылі, трывожна закручалі. Іхняму важна аніяк не ўдаецца наладзіць звычайны парадак.

Тады мама, зняўшы з галавы хусцінку, замахала ёю і некалькі разоў паслала ў неба зычны кліч — добрую парадку птахам:

— Журавы, журавы, стройцеся ў шнурочак вы, шчаслівай вам дарогі!

І адбыўся цуд — клін выраўняўся. Мы доўга моўчкі глядзім птушкам услед. Калі раўнююць шнурочак растаў у паднябеснай смуге, маці з палёгкай уздыхае, і, звяртаючыся да мяне, ціха кажа:

— Ніколі нікому, мой сыноч, не чыні зла.

І цяпер кожны раз, калі пачую сумнае ўвосьне і радаснае вясной курлыканны журавоў, сэрца сціскаецца соладка-соладка — перада мной паўстае вобраз добрай і ласкавай маёй матулі. І зноў чую напоўнены мудрасцю яе ціхія словы: "Ніколі нікому, мой сыноч, не чыні зла".

Бацькаў родны брат, мой дзядзька, жыў на хутары за нейкага паўкіламетра ад нашай сядзібы. Яго сям'я складалася з чатырох чалавек, а наша — з шасці. Гэта мне кінулася ў вочы. І я надумаўся зрабіць так, каб у нашых сем'ях хоць час ад часу людзей было пароўну. Як я тады разважаў, па столькі, колькі пальцаў на адной руцэ.

Летнім днём, дзесьці бліжэй да вечара, іду я да дзядзькі з пачаснай і адказнай місіяй — рабіць нашы сем'і па колькасці едакоў роўнымі.

Добры мой сябрук і рады нешта зрабіць, ды не ведае як. Ён нагнаецца нада мной, ліжа мой узмакрэлы лоб. Нарэшце, выбіўшыся з сіл, я суцішаюся на дне канавы, балазе яна сухая, парослая мяккай травой...

Вечарам бацькі спахоўваюцца — мяне няма дома.

— Бурык, а дзе Кадзік? — пытаецца маці ў сабакі, ведаючы, што мы з ім — неразлучныя сябры. — Вядзі, паказвай, дзе ты яго пакінуў...

Да майго слыху даносіцца радасны Бурыкаў брэх. Расплюшчваю вочы і — бачу ўстрывожаную маму. Яна працягвае да мяне рукі і ставіць побач з сабою на сцежку.

— Пайшлі дамоў, гора ты мае, — у яе голасе чуюцца лёгкі дакор. І я, вандроўнік, якому крышачку больш за чатыры гады, трымаючыся за яе руку, вяртаюся дахаты, не здзейсніўшы свой добры намер.

Бегаю па дарожцы ад хаты да гумна, збіраю кветкі, ганяюся за матылькімі. На дзірванку ля дарожкі заўважаю мурашнік, прысаджаваюся на кукішкі і назіраю за мурашынай мітуснёй. (Тады мне было няўцяма, што назіраю не якую там бязладную мітусню, а самую сапраўдную, арганізаваную работу). І тут нехта дзеўбануў мяне ў спіну. Я хуценька падымаюся і рэзка паварочваюся назад: перада мной у байцоўскай позе стаіць наш пеньвель. Увесь натальяны, грэбень гарыць агнём, вочы злыя, кіпцюрамі дзярэ зямлю. Маланкай мільганула думка: трэба ратавацца! Я ўправа — і ён управа, я ўлева — і ён туды ж. Паспрабаваў бегчы дахаты — пеньвель забег наперад і адрэзаў мне шлях для ўцёкаў. Я махнуў нагой, каб адагнаць яго ад сябе, але забіяка гнзчэўку балюча дзеўбануў мяне ў калена. Ад гэткай нечаканай нахабнасці я зрабіў крок назад, ды, зачэпіўшыся за камень і згубіўшы раўнавагу, упаў. А пеньвель толькі гэтага і чакаў: ускочыў на мяне і стаў таптаць нагамі. Курны бацька быў вялікі, сыты, а таму і цяжкі. Мяне апанавалі неймаверны страх, і я, колькі было сілы, закрываў.

Тата ў дрывоўні калоў дровы. Пачуўшы мой немы крык, прыбег мне на падмогу. Адкінуты татавай рукою, пеньвель пераможна заспяваў і

Пойдзень.

“Насланне” Юрыя Вайханскага

Днямі выйшаў чарговы компакт-диск Юрыя Вайханскага — мінскага спевака і гітарыста, вядомага па сваім чарговым альбому «Насланне». У яго ўвайшлі творы на словы З. Гіпіус, І. Буніна, В. Брусавы, А. Блока, М. Гумілёва, А. Ахматавай. Сапраўдны паззія — гэта заўжды чарадзейства, загадкаваць, насланне чысціні і маннай першароднасці, магучая сіла духоўнага ачышчэння. “Гэтыя вершы, — гаворыць аўтар песень, — прыцягальныя сваёй філасофіяй. А чарговы диск — гэта зазірнуць у мінулае, давяраючы пры гэтым не лагіцы гісторыкаў, а пачуццю пазтаў...”

Сапраўды, вершы класікаў абранага веку рускай паззіі гучаць пад гітару Вайханскага вытанчана і пераканана. Гэта творы для душы — адкрытай і слай. Гэта творы, дзе акорд, голас і радок злучаюцца ў адзінае і вельмі арганічнае. І душа спявае: сумуе і радзіць. І добра разумее, што любоў, каханне і смерць — натуральныя ладнікі таго, што прынята называць чалавечай існасцю.

Дарэчы, першы диск Ю. Вайханскага выйшаў “Час душы”. Дзякаваць Богу, час аказаўся бясконца расцягнутым у творчай прасторы спевака і кампазітара. У “Часе душы” кампазіцыя падобна пачуццю: на вершы Р. Кіплінга, К. Галчынскага, І. Махара, М. Эмінеску, М. Рубцова, А. Таркоўскага...

“Насланне” — шчаслівы і ўдалы працяг працы Вайханскага. І іншым разам дзякаваць Богу, ці то вершы гучаць пад гітару. Але навошта дзякаваць? Трэба проста слухаць і жыць. “Насланне” запісана на мазырскі студыі “АРТ”. Буклет-вокладка з тэкстамі песень аблены ў Мінску. Кампакт-диск можна набыць на канцэртах і творчых вечарынах Юрыя Вайханскага. Дарэчы, зараз ён выступае ў дуэце з мінскім аўтарам — гітарыстам Леанідам Сагындыкавым.

Яўген РАГІН

“Беларускі гістарычны часопіс”, № 3

У раздзеле “Дзяржава і права” змешчаны артыкулы Я. Юхо “Вытокі дзяржаўнага права Беларусі” і Р. Васілевіча “Развіццё заканадаўства аб дзяржаўным суверэнітэце Рэспублікі Беларусь”. “Гісторыя дыпламатыі” прадстаўлена матэрыяламі У. Ладысева “Рыжскі мірны дагавор: перамога савецкай дыпламатыі ці паражэнне?” і У. Снапкоўскага “Знешнепалітычная дзейнасць Беларускай ССР (1919—1929 гг.)”. Багаты на публікацыі раздзел “Ваенная гісторыя”. Галоўны рэдактар “БГЧ” В. Кушнер узяў інтэрв’ю ў дырэктара мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой” В. Губарэнікі (“Ці вытрымае Брэсцкая крэпасць-герой новыя выпрабаванні?”).

Тут жа публікуюцца артыкулы А. Караткевіча “Вайна прайшла праз сэрца кожнага беларуса”, С. Новікава “Першы ўказ фюрэра...” як падстава для пытанняў і адказаў, Ю. Грыбоўскага “Баявы шлях беларусаў-вайсковойцаў брытанскай арміі ў час другой сусветнай вайны (1939—1945 гг.)”, А. Цяцёрніка “Беларусы — кавалеры Памятнага крыжа Монтэ-Касіна”. Прадстаўлены таксама раздзелы “Людзі гістарычнай навукі”, “Методыка, вопыт”, “Рэцэнзіі”.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)
— Галовы маглі скруціць, бесталачы, пакалечыцца, морда сіняя і ў аднаго, і ў другога.

Не пакалечыўся. Галава цэлая. Кажуць людзі, разумная — столькі напісала! Але пад старасць моцна баляць ногі. Ці не ад таго скачка? Не, відаць, ад таго, што ў вайну ў Запалар’і, пад Мурманскам, праваліўся пад лёд. Але глыбей запомнілася першая паездка ў Гомель. Часам сню скачок. Але ўжо з іншых цягнікоў, сучасных, кур’ёрскіх. І чамусьці кожны раз у чужой краіне, асабліва калі ногі баляць у сне.

Велічынні

Неўзабаве я зноў апынуўся ў Гомелі. Бацька праявіў дабырню — узнагародзіў за выдатную вучобу. Бацька мой — чалавек незвычайны. Меў два класы царкоўна-напрыходскай школы, але цікаваць да ўсяго выяўляў асабліва. Я пісаў ужо, як у старасці, пенсіянерам, прыязджаючы да мяне, вядомага пісьменніка, паводзіў сябе: выходзіў з дому раніцою і не вяртаўся да вечара.

— Дзе быў, бацька?
— Ат, пакульгаў трохі, — і называў такія вуліцы, на якія, некаторыя з іх, я за паўстагоддзя жыцця ў сталіцы не дабраўся.

Студэнтка-дачка мая Тацяна купіла дзеду білеты ў тэатр, у кіно. “Паўлінка” яму не спадабалася: “Над мужыком смяюцца”. Ацэнка оперы, не помню якой, ашаламіла нават мяне: “Харашо, сын, як у царкве”. А пасля таг упадабаў цырк, што тыдні тры штовечар хадзіў туды і кожны раз захапляўся. Такі ён быў, мой Пятро Мінавіч. У старасці. А ў маладосці, можа, яшчэ больш цікаўны.

У палацы Паскевіча ён быў ужо не адзін раз. І натуральна, што выканаўшы свае нядоўгія леснікоўскія справы, адразу ж павёў мяне туды — у тагачасны адзіны Гомельскі музей “Дворец князя Паскевіча” — так на шылдзе значылася. Незабыўны агляд унікальнага будынка і найбагацейшай калекцыі карцін, мэблі, персідскіх дываноў, зброі, крышталёвых ваз... Тады паказвалі яшчэ ўсё ў натуральным выглядзе, — усё, што пакінуў князь Паскевіч, уцякаючы ад рэвалюцыі. (Калі я наведваўся ў музей гадоў праз пяць, паступіўшы ў тэхнікум, і палавіны таго не было, што я пабачыў у першы раз). А пасля вайны ў Гомельскім краязнаўчым музеі ад Паскевіча не засталася, бадай, нічога.

Расказвала Валянціна Андрэеўна, чытаў у кніжках, як жылі цары, князі, памешчыкі, капіталісты, але ўявіў іх жыццё толькі пабачыўшы палац і яго начынку. Пераканаўся: не дарэмна іх выгналі, князёў гэтых. Але не гэта пачуццё было галоўнае — захапленне. Захапленне прыгажосцю — якія дзівосы стваралі людзі! У сталым узросце пабачыў шмат музеяў у Ленінградзе, Маскве, Кіеве, Бялградзе, Варшаве, Хельсінкі, Нью-Йорку, Вашынгтоне, Берліне, Дрэздэне... Захаплялі палацы — Крамлёўскія асабліва, карціны, “Алмазны фонд” і іншыя дзівосы. І ўсё ж, успамінаючы пад старасць усё, што пабачыў, мушу прызнацца, што такога ашаламляльнага захаплення, як пры наведванні першага музея — гомельскага, будучы вучнем другога класа, я не перажыў нідзе і ніколі.

Уражанні так перапаўнялі маю галоўку, што не здолеў пра музей расказаць ні матцы, ні Паўлу (падсочніка, здаецца, ужо не было), ні аднакласнікам сваім, калі прыйшоў у школу. Можа, трохі вінаваты быў і бацька: перамяшаў мае ўражанні ад прыгажосці зусім іншым, — што павярнула думкі ў другое рэчышча, замутнілае.

Мала бацьку было музея. Прачыталі каля ўвахода ў парк афішу: у цырку паказваюць самага вялікага і самага малаго чалавекаў: нарысаваны яны былі — ён што гонка са сна перад нашым акном і яна — што кусцік парэчкі пад той сахай.

Мяне пасля музея ўсё іншае мала цікавіла. А бацька... не мог ён не паглядзець такое дзіва!

Пайшлі. Паказвалі, як я пасля зразумеў, у фак, бо лавак не было — усё стаялі.

Людзей сабралася нямнога, бадай, усе вясковыя — па апараты, гараджане ці паглядзелі ўжо відовішча, ці яно мала цікавіла іх: бачылі і не такое!

Чакалі доўга, мабыць, хацелі, каб людзей сабралася больш.

Пасля паходу па палацы ў мяне нылі ногі, і я сеў на падлогу, за мной двое дзядзькоў селі — таксама нахадзіліся.

І вось яны выйшлі, экспанаты, як, магчыма, казалі б сёння. Першая выйшла лаяна — маленечкая, па грудзі мне, не, не дзядзька — з маршчыстым тварыкам, з маленькімі ручкамі — як лапкі ў жабкі. Яе выгляд спалохаў мяне, і я падскочыў, выцягнуўся, што салдаці. Яна ўсміхнулася, здалося, мне аднаму, і гэта яшчэ больш спалохала. За ёй з-за той жа мацёрчатай занавескі, рассунуўшы яе, выйшаў

ён. І я ажно ахнуў: які велікан! Нідзе не бачыў такога! Рост яго радасна захапіў, і мне хацелася засмяцца. Але калі мужчына стаў побач з маленькай — бадай, па калена яму — жанчынкай, мне стала ледзьве не да слёз шкада яе. Во няшчасная, дык няшчасная.

А потым выйшла тоўстая цётка і пачала гаварыць. Гаварыла доўга і незразумела пра хваробы нейкія.

Выходзіць, не толькі яна, малая, але і ён, вышэйшы за ўсіх людзей, таксама хворы? Тады і яго мне стала шкада... Таксама няшчасны.

Цётка скончыла гаварыць і спытала, ці ёсць у каго пытанні.

Пытанняў было нямнога, і мне здалося, што ўсе яны былі незразумныя, бо абразлівыя для гэтых гартных людзей, якіх паказваюць, як звяроў. Спыталі, напрыклад, колькі з’ядае велікан хлеба і бульбы. Ён сам адказаў з усмешкай, і голас яго быў як ва ўсіх людзей, нават, можа, тонкі для такой велічыні. Жаль да іх рос. А потым апанаваў страх. Да таго я часам марыў вырасці высокім і прыгожым, як гутнянец Максім Яндоўскі, які заходзіў да нас са стрэльбай, з паляўнічымі здабыткамі. А там я падумаў: “А калі і я не вырасту, як яна, гэтая жанчына, ці вырасту, як гэты велікан, і мяне будуць вадзіць і паказваць людзям, як іх?” Не дай божа!

Большай жудасці я не перажываў за ўсё жыццё. Схаваўся за спіны людзей, каб не глядзець на іх, малую і вялізнага. Ад страху ці ад жалю да іх я ўпотаі плакаў. Са страхам ехалі назад, бацьку я адказаў неўпапад, ён нават здзіўся:

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

І ўсё доўгае жыццё не мог вытлумачыць, чаму мяне так уразілі яны. Уразіла, што паказвалі іх? Божа! Злітуйся над няшчаснымі!

— Што гэта з табой?

— Я пра музей думаю.

Але думаў я не пра характэр палаца, не. Я думаў пра гэтых людзей. І пасля колькі начэй сніў іх, ліліпутачку і велікана, і прачынаўся ў халодным поце.

Не помню. Я, як па сённяшнім часе, мог б лічыцца пераросткам, бо пайшоў у школу не ў шэсць гадоў, а ў дзевяць. Нічога. Узрост не запынуў майго разумовага развіцця. Наадварот.

Якраз у пяты клас прыйшла новая вучанца. Крамшчыцай з раёна прysłалі нейкую Глашу. У Краўцоўцы не знайшлося мужчыны ці жанчыны, хто мог бы прадаць запалкі і соль? Толькі гэтыя тавары ды, мабыць, карасін, хамуты і лейцы прадаваліся без картчак.

Глаша прывезла малодшую сястру — Дашу, аднагодку нашу. Сама Глаша адзета была па-гарадскому. І сястру сваю гэтак жа ўбрала — ва ўсё крамае: сукенка, кофточка, белыя панчошкі, чаравічкі!.. Люба паглядзець! Не тое што мурзатыя краўцоўкі: у малодшых класах бяднейшыя прыходзілі ў лапціках, у кузьельных спаднічках.

Вельмі можа быць, што Дашына ўбранне і зачаравала мяне, юнага эстэта.

Яе пасадзілі перада мной, і ад яе прыемна пахла, не хлевам, як ад іншых, — мылам, а можа, і адэкалонам; ад паху такога кружылася галава.

А яшчэ чым Даша вызначалася — не саромелася сябраваць з хлопцамі. Натуральна, перш-наперш яна пасябрала з тым, хто пацягнуўся да яе, — са мной; я даваў ёй спісваць хатнія заданні. Што ёй перашкаджала зрабіць іх дома? Гультаяватая, пэўна, была, пра ўборы ўжо думала, у краме каля сястры круцілася.

Верасень — час уборкі бульбы. Марудная і цяжкая праца. А бацька мой быў бязлітасны: якая школа, калі трэба бульбу выбіраць! Не любіў я гэтае працы! У тую восень — асабліва. Пропуск аднаго дня наганяў сумоту і ледзьве не страх: як там школа (Даша!) без мяне? А пропуск двух-трох дзён? Трагедыя. Часам дазваляў бацьку, што магу адстаць ад іншых вучняў. Але ён быў няўмольны, ды і ведаў, што не адзін я прапуская ўрокі, і поспехі мае школьныя ведаў — дагано!

І раптам — о, жах! — пакінуць Краўцоўку, пакінуць... маю Дашу! Такой душэўнай пакуты я яшчэ не перажываў. Усе хатнія беды, бацькавы пакаранні, скачок з поезда, сустрэча з вайком, калі ішоў у школу, ашуканства сяброў (ды мала чаго ў жыцці было!) — усё гэта пакідала рубцы ў дзіцячым сэрцы. А тут такі смутак. І нікому не скажаць, не паскардзіцца, тайны боль — самы моцны і трывалы. Ехалі ў тую Пыхань — і мне выць хацелася пад пажоўклывымі дубамі. Нават бацька ўгледзеў мой смутак.

— Дурны ты! Там табе вяселья будзе. Людзі кругом. Рэчка. А да школы не далей, чым з Клепяні да Краўцоўкі. І не адзін будзеш хадзіць — з пыханцамі, каралінцамі. З вайком не пацалуешся, як там.

Усё праўда. Але лягчэй мне не рабілася. Крыўдна было, што бацька ганіў Краўцоўку і хваліў Пыхань, каля якой у мяне аднойчы адабралі хлеб, атрыманы па картчак.

Ці не ў першую ж нядзелю, калі не трэба ісці ў школу, я пабег у Краўцоўку. Не блізка ж свет. Калі ўлічыць, што ішоў я не па торных дарогах, а сваімі ляснымі сцежкамі, то туды і назад добрыя два дзсяткі кіламетраў набралася. Але што мне тыя кіламетры! Пабачыць бы Дашу! Хоць здала зірнуць на яе. Безумоўна, зайсці ў хату, дзе жыла яна з сястрой, такой і думкі не было. Як зайсці туды? Што скажу? Дык дзе ж я ўбачу яе? Адна надзея была: а вось пашануе, я іду па вуліцы — і яна насустрач. Тут ужо і пагаварыць можна.

“Ну, як ты жыеш? Што ў школе?”

“А што там у тваёй Церусе? Вялікая ў вас школа?”

“У Церусе я вучуся. А живу ў Пыхані”.

“Вялікая ў вас школа? А настаўнікі якія?”

“Якія! Такія ж”.

Я сачыў розныя варыянты размовы, але круціліся яны ў абмежаванай тэме. А што яшчэ мы можам сказаць? Аднак даваў я такі прастор марам сваім, што выдуманая сустрэча здавалася сапраўднай, і я з хады пераходзіў на бег, мне здавалася: спазноса на хвіліну — і не сустрэну Дашу. Уяўлялася, што яна чакае мяне. Нецярпліва чакае. Як жа мне можна спазніцца? Што вецер нёс мяне, як той ліст дубовы, які вылятае з лесу ў поле.

У Краўцоўцы даўгая вуліца называлася Дабранскай, на ёй стаялі школа, царква, магазін. І другая вуліца, карацейшая, ішла перпендыкулярна Дабранскай, у бок лесу, і называлася яна чамусьці Аднабочка, хоць хаты на ёй стаялі з двух бакоў. І была паміж вуліцамі не тое што варажасць, а нейкая рэўнасць, быццам людзі адной і другой лічылі сябе лепшымі. Аднолькавыя машоўнікі і бацькі, і дзеці! Але некаж так склалася, што і бацька мой і я шчыльна сябралі з аднабочкаўцамі. Сябра ў мяне там быў Аніська Кулікоў, шчыры хлопец, але да вучобы нядбайны, гультай, я памагаў яму выконваць хатнія заданні, і бацькі яго любілі мяне, асабліва маці, а маці ў яго была цікавая — малдаванка, бацька з вайны прывёз, пражыла яна сярод тутэйшых амаль пятнаццаць гадоў, а гаварыла

Гуры́й БАРЫШАЎ

з моцным акцэнтам, але гаспадыня была адменная, умела шмат чаго такога, пра што нашы і не чулі; лячыць, напрыклад, умела і людзей, і жывёлу, і ад яе вучыліся, яе паважалі.

Хачелася пабачыцца з Аніскам. Але што мне той Аніска! Ён не дасць мне ўбачыць Дашу. І я абыходзіў Аднабочку, дарога за гарадамі яе вяла ў другі канец сяла — у Сямёнаўскі. А Даша жыла на рагу Аднабочкі і Дабранскай. І ў спадзяванні сустрэць яе я мусіў прайсці паўвёскі. Заглядваў у вокны яе хаты. Пуста. Сустрэкаў розных людзей, дарослых і малых, а Даша не з'яўлялася. Спяць яны з сястрой ці што? Крама не выхадная. Ці паехалі ў свае Гардуны?

І рушыў я назад у Пыхань, як кажуць, прабоў пацалаваўшы. Чуць даплёўся: не ёй жа нічога амаль увесь асенні дзень. Жалуды па дарозе грыз.

Аднак няўдача першай нядзелі не спыніла мяне. Зманіўшы бацькам, што ў школе гурток географуаў, я зноў пайшоў збіваць карэнні лясной дарогі. Не з пускатымі рукамі. У кішэні ў мяне ляжала пісьмо Дашы. Тызень сачыняў я, пішычы і хаваючы ў сушыльцы — у ёй сушылі шышкі, каб з іх вылузаліся зерні, з якіх вырастаў маладыя сасонкі.

Безумоўна, ад пачуцця сваіх да яе напісаць не адважыўся. Напісаў толькі, што велмы сумую... па школе. Мож, здагадаецца, па кім сумую, не па сценах і не па партах, парэзаных і запэцканых чарнілам. І яшчэ адно з празрыстым намёкам напісаў. Рамантык жа быў, кніг нямала прачытаў. Прапанаваў ёй перапісвацца. Але як перадаць ёй такое пісьмо — гэтага за тызень не прыдумаў. Спадзяваўся зноў на авось... Сустрэну, пагавару і скажу:

— Во табе пісьмо.

І тады яна ўсё зразумее. Але як перапісвацца? Ці здолею дадумацца? Напісаць трэба. Але і за тызень не змог прыдумаць "нашу пошту". Класі пісьмы ў дупло старога дрэва? Правераны сродак — з кніг. І верны, бо проты. За гарадамі на былым балоце вырастае альховы гай, і ёсць там альха з дуплом, і невысока — для яе лезці не трэба, у тым дупле нават птушкі не гняздзіліся. Але пра альху гэтую можна і не паспее сказаць, людзі ж вакол. Трэба напісаць! Узью ў дарогу аловак і кнігу. Усё прадумаю — і напішу. І не напісаў, бо ўсунуўся, што шчасце ўсімнешча, і я сустрэну Дашу. А як яшчэ перадаць пісьмо? Варыянты, пры ўсёй фантазіі, з'яўляліся нямнога. Падсунуць пад фортку? А хто падбярэ? Папрасіць Аніска? Прачытае. І не адзін — усяму класу пакажа — балбатун і дурань. Падсунуць пад дзверы крамы? Падбярэ сястра яе і, чаго добрага, дзеся жарту, пачне адказваць сама, векавуха гэтая. Ды ўрэшце як падсунуць? Не пыханская крама, куды бацька зрэдку пасылаў мяне — накладныя, талоны ўзяць, ніколі прадукты, пра іх сурова наказваў і ён, і маці: "Крый божа, не чапай цукру, цукерак, жамак, з'ясі — не хопіць на талоны, і бацьку за нястачу ў турму пасадзяць". Так і не напісаў "малы Дуброўскі", куды пісьмо класі. І "авосі" не адбылося — зноў не сустрэў сваю каханую, хоць прайшоў міма яе вокнаў ажно тры разы.

І ў трэцюю нядзелю стаптаў свае адзіныя боты дарэмна.

А ў чацвёрты выхадны, калі крокі па мерзлай зямлі адбіваліся рэхам і лёгкую фуфаячку прадзюмаваў халодны вецер, сустрэла мяне Валянціна Андрэеўна, настаўніца мая першая і незабыўная.

Павіталіся. Я зняў картуз, так вучуў мяне некалі бацька; настаўніца гэтага не патрабавала.

— Надзень картуз, і так пасінеў. Чаму ты ходзіш тут?

— А я прайшоў да Аніска Кулікова, а ён, сказаў, пайшоў сюды, на сяло.

— Яна ледзь прыкметна пасміхнулася.

— З кім жа ён тут сябруе? Не помню.

— А я забыўся, — сцімаў, што сказаў глупства: за месяц забыўся, хто з кім сябруе! Ха!

— Сумуеш ты там?

— Сумую, — адчуваючы, што чырванее, адказаў я.

— А што, у Пыхані няма дзяцей?

— Меншыя ўсе. А з каралінцамі я не ладжу.

— Ты ж умеў з усімі ладзіць.

— Умеў.

— Па школе сумуеш?

— Па школе, — і бухнуў, як вопытны падхалім. — І па вас.

Валянціна Андрэеўна засмяялася:

— А ты робішся галантным кавалерам. Я цябе трэці раз бачу тут. Як шукаеш кагось...

І мяне раптам што вярнула ашпарыла. "Ведае! Усе ведае наша разумная настаўніца. Здагадаецца, каго я шукаю. Сочыць з вакна".

На развітанне настаўніца сказала мне, дзіўна, але я зразумеў, пра што яна:

— Знойдзеш ты, Іван, сваё шчасце. Не спяшайся, — і ўздыхнула: у яе было дзіця, дзяўчынка, але не было мужа.

На тым скончыліся мае паходы ў Краўцоўку. І як вярчэрні агеньчык на лясной паляны (бацька строга наказваў, каб у лесе не пакідалі агню на ноч), патухла маё дзіцячае каханне. А шчасце я знайшоў — у той жа Церусе. На ўсё маё доўгае жыццё. Але пра гэта я напісаў у апавесці "Слаўся, Марыя!"

14 чэрвеня на 74-ым годзе жыцця пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр вядомы беларускі тэатразнаўца і мастацтвазнаўца, педагог, даследчык, драматург і светлы чалавек Гуры́й Іларыёнавіч Бары́шава.

Нарадзіўся Гуры́й Іларыёнавіч 30 красавіка 1928 года ў Ташкенце. Скончыў Ташкенцкі дзяржаўны інстытут тэатральнага мастацтва. 1944—1946 і пачатак 1950-х гадоў адзначаны ў біяграфіі Гуры́я Барышава як акцёрскія — гэта праца спачатку на сцэне Драматичнага тэатра імя М. Горькага ў Ташкенце, а потым у Дзяржаўным рускім драмтэатры ў Мінску.

У 1955 годзе Гуры́й Барышаваў паспяхова закончыў аспірантуру пры Інстытуце літаратуры і мастацтва АН БССР. Абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме "Тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва Беларусі (1917—1941 гг.)". З 1955 па 1961 гады ён працаваў у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору

АН БССР. Цяга Гуры́я Барышава падзяліцца сваімі ведамі прывяла яго да педагагічнай дзейнасці. У 1961 годзе ён пайшоў на выкладчыцкую працу ў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, арганізаваў і загадваў кафедрай гісторыі мастацтва, мовы і літаратуры (да 1967) г., дзе пачаў паступова фарміраваць кагорту сваіх вучняў.

У 1967—1973 гады Гуры́й Барышаваў стварыў рэдакцыю мастацтва і вёў працаёмкую навукова-рэдактарскую работу ў Беларускай Энцыклапедыі, вынікам якой сталі шматлікія публікацыі па пытаннях тэатразнаўства і мастацтвазнаўства ў 12-томнай Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

З 1976 года Гуры́й Барышаваў выкладаў у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры на кафедры беларускай і сусветнай мастацкай культуры (дацэнт, загадчык кафедры, прафесар). У 1989 годзе ён абараніў доктар-

скую дысертацыю "Тэатральная культура Беларусі XVIII ст.", а ў 1990 годзе атрымаў званне прафесара. Дзейнасць Гуры́я Барышава адзначалася Граматамі ВС БССР, АН ССРСР, Міністэрства адукацыі БССР і інш.

Першыя дакументы і публікацыі пра пачынальнікаў беларускага тэатра, першыя доследы ў галіне тэатральна-дэкарацыйнага мастацтва, доследы ў галіне батлейкі, цырка, балета, драмы — гэта важкі і першаадкрывальніцкі ўклад доктара мастацтвазнаўства, прафесара Беларускага дзяржаўнага універсітэта культуры, акадэміка Беларускай акадэміі адукацыі Гуры́я Барышава ў беларускае мастацтвазнаўства. Ён аўтар звыш 350 прац. Заснавальнік навукі аб беларускай сцэнаграфіі, распрацоўшчык канцэпцыі політэатры і полілінгвістычнай шматслайнай тэатральнай культуры Беларусі XVIII ст. Яго праца "Тэатральная культура Беларусі XVIII ст." у 1994 г. была адзначана

прэміяй Кандрата Крапівы. У 1998 годзе да 70-годдзя Гуры́я Барышава быў выданы бібліяграфічны паказальнік навуковых прац вучонага.

У 2000 годзе выйшла апошняя навуковая праца Гуры́я Барышава "Батлейка" пра самы папулярны на Беларусі XVI—XX стст. народны тэатр...

Шматгадовая служба Гуры́я Іларыёнавіча ва Універсітэце культуры — гэта пакаленні студэнтаў і навукоўцаў, вучняў і сяброў. Гэта праца яго аспірантаў на кафедры, гэта яго кнігазбор у бібліятэцы універсітэта.

Развітанне з Гуры́ем Іларыёнавічам Барышавым адбылося 15 чэрвеня ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры.

Калектыў Беларускага дзяржаўнага універсітэта культуры смуткуе і выказвае шчырыя спачуванні сям'і нябожчыка, калегам і сябрам з выпадку спасцігшага ўсіх гора.

Рэктарат

СПАДЧЫНА

На мяжы тысячагоддзяў

ПАЧАТАК НОВАЙ ПАЭМЫ

Амаль прайшоўшы праз усё стагоддзе, Нідзе сабе ніколі не скажу: Жыць, братка, годзе, хвалявацца годзе, Ужо да болю наталіў душу. Хто не таптаў зямлі, ступаў на ёй, Не здытаў раптам загавець душой. Ніхто за гэта не пасме гудзіць, Каб нейк і далей узвысіцца, узыйці, Ступіць на шлях, як маладыя людзі, Тысячагоддзя новага ў жыцці. Які разгон, якая ў небе далеч Унепрагляднай мізаіцыі імле! Падзеі, даты за спіною сталі — А што далей, пытаюць, што далей?.. У часе мутным і шалёнаплым Ніхто не ў стане мець прарочы дар. А што ж казаць таму, хто пры лучыне Калісь гартаў свой першы лемантар? У лятунак казачных, гарачых Лунаў тады, не думаў і не сніў, Што неўзабаве наые ўбачу Сваю зямлю з надхмарнай вышыні

Гартае лісце ў пералесках восень, Што ў вырай хоча ўслед за журавамі,

Аляксей РУСЕЦКІ

Затым зіма ускруціцца снягамі, Пасля лістовай зашуміць вясна. Усё вядома, а што будзе з намі? Святло ці холад, ці у вочы бура, Якую ўзніме зноў якісьці дурань? А гэта ўжо для нас не навіна

Развітанне

Мусібыць, і я загасцяваўся. Усё хутчэй няўмольны час. Хай сасніцца любая зямля ўся На святанні мне апошні раз

3 "ЗАПІСАЎ"

Этапы вясны: леснічанка чаромха, мстачковец бэз, гараджанка акацыя, элітны язмін.

Усёю кронаю Дняпра цвіло Княства Літоўскае. Дняпро — дрэва яго жыцця, якое абапиралася ў Чорнае мора.

Цяпер журналісты ў шмат каго пытаюцца: "Што асабліва ўразіла вас у жыцці?" Я б адказаў: "Дзве вайны, якія мяне не мінулі". Пяцігадовым я застаўся без бацькі і маці. Калі гляджу цяпер на таго белаглавага хлопчыка — мне хочацца плакаць.

Вецер восені пазрываў лістоту з клёна, толькі некалькі лістоў захавалася на вер-

хавіне, — так у памяці засталіся некалькі лістоў. Вецер восені павыдзімаў словы, прозвішчы людзей, падзеі, цэлыя кагорты гадоў.

Валасы белыя, бровы белыя. Я падобны да фотанегатыва.

Усё ўрачыста, толькі з розным знакам і настроем. Што бывае ўпершыню і што ў апошні раз.

Час — рака. Я толькі выкупаўся ў ёй і мяне няма. А яна ўсё цячэ.

Прайсціся б зноў лугамі, гаімі, бо дзе ты быў — гэта робіцца табою. Чаму тое, дзе праходзілі мае ногі, дзе чуліся песні, — гэта стала табою. Зноў бы тое перажыць і скласці адразу ў адно цэлае, як сам.

Акадэмік Амосаў гаварыў: "Не трэба баяцца апошняга моманту жыцця. Прырода мудра паклапацілася пра нас: пачуцці адключаюцца раней смерці. Паміраць не страшна". Смерць пачынаецца з абыякавасці да свайго народа.

Публікацыя І. БУРДЗЯЛЁВАЙ

АДГАЛОСКІ

Прыехала са з'езда пісьменнікаў, зайшла да пэста Юрыя Фатнева. Ён падварнуў нагу і сядзеў дома.

— Раскажы!

Расказала... Ён амаль закахана глядзеў і слухаў, затым з усмешкай працягнуў газету "Народная воля", № 95.

— Не чытала?

— Не. — Чытаю артыкул "Табуном жыць лягчэй..." Віктара Карамазова.

"Тызень таму я быў у Гомелі на выдатным свяце паззі, якое сваім землякам падарыў адзін пэст — Міхась Башлакоў. І ён, і арганізацыйны камітэт запрасілі кіраўнікоў СП, Іпатаву таксама. Ніхто не прыехаў."

Сапраўды, выдатнае свята адбылося на Гомельшчыне. Толькі не Міхась Башлакоў падарыў яго землякам, а наадварот — землякі зрабілі свята Міхася Башлакова ў сабе.

І больш за ўсіх завіхалася калія нас, творцаў, звычайнай жанчына, бібліятэкар Ніна Васільеўна Серыкава. Яна была і сцэнарыстам, і рэжысёрам, і акцёрам гэтага свята. Яна шукала спонсараў, збірала грошы на кнігу. Яна знаходзіла час і праводзіла пасяджэнні літаратурнага аб'яднання "Пралеска". Ніна Васільеўна — старыня гэтага літаб'яднання. Ёй, як заўсёды, дапамагалі ўсе: і начальства раённае, і калегі, і сябры, і проста знаёмыя.

Задойга перад святам Ніна сустрэлася з пісьменніцай Вольгай Іпатавай, калі тая завітала ў Гомель па запрашэнні таварыства Кірыла Тураўскага. Раілася з ёю, як і што зрабіць лепей. Атрымала ад яе падтрымку і словам, і справай: была запрошана ў якасці гасці на XIII з'езд пісьменнікаў.

Яшчэ Вольга Міхайлаўна сказала нам, што ў Гомель яна прыедзе абавязкова, але ж пасля з'езда. Праўда, забылася папярэдзіць Віктара Карамазова. А той не здагадаўся ёй патэлефа-

Мы самі сябе раз'ядноўваем

наваць. Затое пазваніў Башлакоў. Прыехаў з ім на свята і быў гасцем далёка не інертным.

А я (празрыстая душа!) рада старца! Нават у галаву не прыйшло: "А чаму ж сам Карамазоў як у рот вады набраў?"

Праўду пісаў некалі мне Міхась Стральцоў: ці не таму, што твае 15, табе ўсё яшчэ торкаюць пад бок. Супыніся!

А як супыніцца — не напісаў...

Прайшоў-такі Міхась Башлакоў у раду з маёй лёгкай рукі. Ды вось ён сам як быццам і не рады. Самотны нейкі сядзіць, збянтэжаны. Цяпер ясна, чаму.

Бо, калі "ён ніколі не шукаў у чужой галаве вошы", то і назіраць за тым, як гэта робяць за яго, — брыдка.

І ўсё ж мы з Серыкавай шчаслівыя вярталіся дадому са з'езда. Бо рады былі за Вольгу. І за тое (прызнаюся!), што на ўвесь свет прагучала добрае слова пра свята гомельскае, і пра нашага земляка Міхася Башлакова.

Вольгу Іпатаву я ведаю з Каралішчавіч (1967 г.). З таго семінара, на якім яна адмовілася ад Ганаровай граматы ЦК ВЛКСМ, таму што лічыла: вершы яе не лепшыя за вершы Алеся Рязанова, якая абмінула ўзнагарода і які тады быў не ў пашане ва ўладах. Ніхто з нас, лаўрэтаў, не адважыўся тады зрабіць крок і стаць побач. Не хапіла адвагі.

Помню (і не я адна!), што ў апошні дзень семінара, на банкете, я прапанавала тост (наўмольнае дзяўчо!) за нашу Вольгу, за яе мужнасць... І не разумела, чаму гэтыя дзядзькі, так ласкава і спагадліва глядзеўшыя, раптам усе разам утапіліся ў сваіх талерках. Выручыў (як заўсёды) А. Вярцінскі. Падтрымаў тост з пап-

раўкаю: "За здароўе Вольгі, Ніны і ўсіх семінарыстаў"...

Але ж вернемся да артыкула. "Нас раз'ядналі. Хто? І ўлада, і цяжкія жыцця, і штосьці яшчэ, можа, нават няўлоўнае..."

Ну што ж гэта за насланне такое на нашых вялікіх пісьменнікаў! Даражэнькія мае геніі! Мы самі сябе раз'ядналі. Сваімі звыкамі. Няўжо на кожную душу шылду вешаць трэба: "Не плюй — прыйдзеца напіцца". Вось яно — няўлоўнае...

"Ці патрэбны нам такі саюз?" Можна, каму і непатрэбны.

А мне ён — калыска. Я тут гаварыць, спяваць і пісаць вучылася. А мне — буслянка. Я адсюль лятаць вучылася...

І вось зноў я тут. Божа! Гадоў праз 20, не меней...

Так і хочацца сказаць словамі Міхася Стральцова: "Што ні кажы, дом у нас адзін, той, што з калыскі. Туды б, урэшце, і прывалачыся вярта ў недзе наканаваную нам апошнюю часіну, на той парог, на які бог усаджоў: няхай бы і прымаў ужо адтуль".

Нават, калі і не пачулі "прыбітыя нягодамі беларусы".

"Але будзем жыць. І будзем пісаць". Вось тут я з Карамазавым згодна. Нарэшце!

Давайце, Віктар Філімонавіч, прысядзем і паслухаем яшчэ разок сябра нашага па духу — Міхася Стральцова: "Кінь сумаваць, даражэнька! Свет недасканалы, людзі злашлівыя — ну дык і што з таго! Было б дзіўна, каб было іначай. Зачахлі б мы ўсе са сваёй дабрачыннасцю".

Ніна ШКЛЯРАВА

г. Гомель

Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі выказвае спачуванне старшаму навуковаму супрацоўніку Аляксандру Гаўрылавічу МІХАЛЕНЮ з прычыны напатакшага яго гора — смерці брата.

“Маладзечна, Маладзечна!..”

Нацыянальны фестываль беларускай паэзіі і песні мае няпростую гісторыю. Пасля ўдалага, гучнага старту (1993 г.) ён перажыў і шматбачальны працяг-узлёт (1994 г.), і часовую “эміграцыю” ў Мінск (1995 г.), і вяртанне на сваю “гістарычную Радзіму” (1996 г.), і цяжкую барацьбу за існаванне, якая ўвянчалася святам “Маладзечна-98”. Той, 5-ы юбілейны фестываль мог стаць апошнім ва ўласнай гісторыі.

Сёлетняе адраджэнне свята далася ў пакутах і не было б магчыма без удзелу Прэзідэнта краіны А. Лукашэнкі. Шмат намаганняў дзеля правядзення 6-га Нацыянальнага фестывалю беларускай паэзіі і песні прыклаў яго нязменны мастацкі кіраўнік, народны артыст Беларусі прафесар М. Фінберг. Чаго варта толькі “падняць” тры буйныя фестывальныя праграмы! У іх прагучалі 172 новыя аранжыроўкі, зробленыя трыма выдатнымі музыкантамі Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Андрэем Шпянёвым, Уладзімірам Ткачэнкам і Аляксандрам Каліноўскім.

Нягледзячы на розныя акалічнасці, звязаныя з арганізацыйнымі праблемамі, бадай, усе ўдзельнікі з энтузіязмам успрынялі сам факт адраджэння фестывалю і падтрымалі яго галоўную ідэю: услаўленне беларускай музыкі, паэзіі і мовы. Дый у агульнай атмасферы горада адчувалася, што з гэтым абсалютна згодна і сама публіка. Яе значную частку складалі не толькі маладзечанцы, але і жыхары бліжэйшых вёсак, гарадоў, у прыватнасці, Ашмянна, Смаргоні, Валожына... Людзі пакідалі хатнія, дачныя справы і ехалі па добрыя песні, вершы, па цікавыя сустрэчы. А іх было нямала. На імправізаваных пляцоўках у парку Перамогі, у читальнай зале цэнтральнай бібліятэкі імя М. Багдановіча адбыліся паэтычныя чытанні з ўдзелам Волгі Іпатавай, Навума Гальпяровіча, Алеся Пісьмянкова, Леаніда Дранько-Майсюка, Міколы Шабовіча. У апошні дзень свята зала музычнага вучылішча прымала на сваёй сцэне чынініка вядомага фестывалю “Музы Нясвіжа”: актэрт драўляных духавых інструментаў Дзяржаўнага

канцэртнага аркестра Беларусі, ансамбль трыбачоў “Інтрада”, ансамбль камернай музыкі “Ігуменскія крыніцы” з Чэрвеня.

Што да песень, дык на фестывалі яны гучалі не толькі ў выкананні вядомых эстрадных артыстаў і Дзяржаўнага канцэртнага аркестра пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга, але і ў інтэрпрэтацыях Акадэмічнага народнага хору імя Г. Цітовіча, Акадэмічнага народнага аркестра імя І. Жыновіча, Акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы. У сваіх праграмах гэтыя знамяні калектывы разам з кіраўнікамі народнымі артыстамі Беларусі Міхасем Дрынеўскім, Міхалам Казінцом, Людмілай Яфімавай звярнуліся да гісторыі, дапамаглі адчуць вытокі беларускай песеннай культуры, паказаць яе шматграннасць і багацце. Сэнсавую накіраванасць іх выступленняў акрэслівалі назвы: “Звонкія галасы Беларусі”, “Люблю наш край”, “Песні Беларусі”. Гэтыя праграмы падаваліся грунтоўнымі цэласнымі прэлюдыямі да шматгалосных вячэрніх фуг, з якімі я б асмелілася параўнаць вялікія эстраднае канцэрты.

Задала тон фестывалю і сталася яго лагічным абрамленнем песня-гімн Ігара Паліводы на словы Леаніда Пранчака “Маладзечна”. Яе жывую эмоцыю падтрымліваў “жывы гук” — галоўны прынцып як мінулага, так і сёлетняга фестывалю. Безумоўна, у гэтым прынцыпе ёсць свае выдаткі, але вартасці пераважаюць, бо менавіта патрабаванне жывога гуча “адсекла” ўдзел у свяце некаторых бездапаможных “фанерных” спевакоў, прымусіла і юных, і сталых артыстаў працаваць у роўных умовах, з аднолькавай самааддачай.

Праўда, падчас першага гала-канцэрта “О, Беларусь, мая шпільшына” высветлілася, што сілы ўдзельнікаў зусім не роўныя. Напрыклад, Якаў Навуменка ды Мікалай Скорыкаў на фестывалі былі самымі “загружанымі” спевакамі: выходзілі на сцэну намнога часцей за іншых і, трэба прызнаць, выглядалі найбольш дастойна. Магчыма, прычына ў вялікім досведзе працы з аркестрам, магчыма, у нечым іншым... У канцэрце-адкрыцці, у асноўным, пераважала песенная класіка, творы Ю. Семянякі, У. Алоўнікава, І. Лучанка, І. Паліводы... Да класікі я аднесла б і рэпертуар аўтарскай вечарыны кампазітара Уладзіміра Будніка, якая называлася “Янка Купала — песню зямля ўскалыхала” паводле аднайменнай песні на словы У. Някляева. Гэты канцэрт стаўся россыпам прыгожых, таленавітых мелодый, сярод якіх “Пах чабаровы”, “Белая лілея”, “Свято тваіх вачэй”, “Клёны-ясені” і многія іншыя, пісананыя на тэксты знакамітых беларускіх паэтаў І. Скурко, А. Грачанікава, Н. Гілевіча, К. Кірзенкі, Г. Бураўкіна... Яны прагучалі ў новых аранжыроўках, новых інтэрпрэтацыях, часам, далёкіх (не ў лепшы бок) ад першакрыніцы. І тым не менш, нацыянальны дух гэтых мелодый, здаецца, напоўненых водарам Радзімы, натхнёны пясчотай і ласкай зямлі, дазваляе назваць іх аўтара самым беларускім з беларускіх кампазітараў.

У адпаведнасці з распаўсюджаным вызначэннем, імя Уладзіміра Будніка, безумоўна, належыць да самых зорных на небасхіле беларускай песеннай культуры. Тыя, хто жадаў, каб яна папоўнілася яркімі і цікавымі адкрыццямі, ускладалі надзею і на апошні гала-канцэрт фестывалю “Купалаўскія зоры — з новымі імёнамі ў XXI стагоддзе”. Канцэрт быў цікавы і паводле формы, і паводле зместу. У ім бралі ўдзел і зоркі, і маладыя выканаўцы. Для пачаткоўцаў выступленне фактычна было конкурсам, толькі не традыцыйным, з размеркаваннем месцаў, а барацьбой за адзін

галоўны прыз — прыз глядацкіх сімпатый. Праўда, з-за складанасці падліку галасоў у якасці журы выступілі не глядачы, а журналісты, акрэдытаваныя на фестывалі. Дзеля справядлівасці трэба адзначыць, мяркуючы па апладысмантах, меркаванні журы і публікі, у асноўным, супадалі.

Не ўсе канкурсанты выступалі роўна. Сее-тое, канешне, можна спісаць на хваляванне, невялікую практыку супрацоўніцтва з аркестрам, але, праслухаўшы 20 выканаўцаў, журы аднадушна вызначыла толькі двух лідэраў. Спявачка з Міёраў Марына Філіпава даволі ўражліва (і вакальна, і эмацыянальна) выканала трагічную баладу І. Паліводы на народныя словы “А ў полі бяроза”. І ўсё ж большасць галасоў журы сабраў Дзмітрый Качароўскі з Ваўкавыска (ён з нядаўняга часу — саліст Дзяржаўнага канцэртнага аркестра). Удала падабраная песня (“Лодка белая” Ю. Багаткевіча — У. Някляева), пранікнёнае выкананне вырасілы яго конкурсы лёс. Ключы ад аўтамабіля пера-

можца атрымаў адразу ж і на вачах у захопленай публікі нават праехаў некалькі метраў уздоўж сцэны разам са старшынёй Маладзечанскага гарвыканкама М. Чурсіным, які сеў за руль.

Пасля такога хваляючага імгнення ўрачыстым апафеозам свята загучала “Маладзечна” — у выкананні ўсіх прысутных. Яркія агні феерверка, што азарылі начное неба горада, па настроі і эмацыянальным напале дзівосна супалі не толькі з гэтай песняй, але і з той, што завяршала фестывальную праграму. Яна паставіла не кропку, а шматкроп’е. Бо ў ключавых радках: “Мы яшчэ сустрэнемся” — гучалі ўпэўненасць, і надзея, і пытанне, але само паветра гасціннага Маладзечна ўжо было прасякнута пераканаўчым адказам: абавязкова сустрэнемся!

Тацяна ЯКУШАВА

На здымках: адкрыццё фестывалю “Маладзечна-2001”; паэт Леанід Дранько-Майсюк і кампазітар Леанід Захлеўны.

Фота Г. ЖЫНКОВА.

НАРОДНЫ

Мікола ШАБОВІЧ

“Цётка, вы касіце...”

Глядзіш: ужо на ўзмежку
Суседка косіць сена.
...Старая усміхнецца.
Слязінкі не прыкмеціш.
Віктар ШНІП

Нядаўна быў я ў вёсцы
І, як паэт вядомы,
Хадзіў сабе па росах,
Забыўшыся на стому.

Ішоў я так няспешна,
Ледзь падымаў калена.

Ляная ідылія

Я знаю, ў лес ты не хадок,
Чаму ж са мной прысеў?
Раіса БАРАВІКОВА

Такі цудоўны халадок,
І вабіць засень дрэў...
Я знаю, ў лес ты не хадок.
Чаму ж са мной прысеў?

Няўжо таксама, як і я,
Чагосьці захацеў?

Гляджу: а ўжо на ўзмежку
Суседка косіць сена.

— Памог бы, — кажа, — Віця...
(З мяне ж — касец не лепшы).
— Не, цётка, вы касіце,
Я ж прачытаю вершы...

Старая усміхнецца.
Слязінкі не прыкмеціш.
Ды вырвецца з-пад сэрца:
— Эх, дзеці мае, дзеці...

Адсядзь хоць трохі:
між дуб’я
Вунь хтосьці прашасцеў.

Яшчэ падумае, што мы
Займаемся не тым,
Хоць і далёка да зімы,
Пад дубам залатым...

І ты пайшоў пад клён ці вяз,
Мне ж хочацца пазваць:
“Ай, хто ўжо там пазнае нас?!”
Ідзі, ізноў прысядзь!”

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД “ЛІМА”

Запрашаем

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі 25 чэрвеня 2001 г. а 9-ай гадзіне пачнецца выстава-абарона дыпломных работ 7 выпуску кафедры народных рамёстваў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры.

На выставе-абароне будуць прадстаўлены габелены, ткацтва, тэкстыльная мазаіка, разьмалеўка тканін, саломалляценне, ганчарная і дэкаратыўная кераміка, мастацкае дрэва.

Студэнцкія дыпломныя работы выкананы пад кіраўніцтвам такіх вядомых майст-

роў выкладчыкаў кафедры народных рамёстваў БДУ культуры, як Тамара Васюк, Ада Салохіна, Нэла Валынец, Лідзія Малахава, Ала Непачаловіч, Людміла Дамьянкова.

На наступны дзень, 26 чэрвеня выстава яшчэ будзе працаваць для тых, хто не паспее трапіць на яе 25. Кафедра народных рамёстваў і яе загадчык прафесар Рыгор Шаура шчыра запрашаюць наведаць выставу, падтрымаць і адкрыць, магчыма, нешта новае для сабе ў мастацтве маладых.

Прэс-цэнтр
БДУ культуры

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Цягнуць рукі ўгору, то-нуць? Не, ідуць на дно, галасуюць “за”.

Кантужаны ў баях палкоўнік на аперацыйным сталі загаварыў. “Вы што, вашу маць, — закрычаў ён на асістэнтаў, — не можаце як след

павярнуцца, каб дапамагчы хірургам?!” — “Ачуняў канчаткова”, — усміхнуліся ўрачы.

Сутнасць прыдзірак: колькасць і велічыня дзірак. Высновы: у беларускіх сыраха — недастаткова.

Гімны гарадоў, адміністрацыйных раёнаў, фірм, папрацтва-працоўных калоній, проста грамадзян, якія ўста-не заплаціць за тэкст і музыку. Можна нават кожнаму свой герб і сцяг — выходзь, мой народ, на прасцяг!

Сучасная чувіха, высокая, стройная, адны доўгія ногі без галавы — цуд селекцыі.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
“Літаратура і мастацтва”

Выходзіць
з 1932 года

Галоўны рэдактар

Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ’ЁЎ,

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ГІЛЬ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫЯ:

220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 284-8525,

284-7985

АДДЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 284-7985

літаратурнага

жыцця — 284-8462

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-8204

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно

і тэлебачання — 284-8153

выяўленчага мастацтва,

аховы помнікаў — 284-8462

навін — 284-8462

мастацкага

афармлення — 284-8204

фота-

карэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Тел./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба

спасылацца на “ЛІМ”.

Рукапісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка камп’ютэрнага цэнтра тыднёвіка “ЛІМ”

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

“Выдавецтва

“Беларускі Дом друку”

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2806

Нумар падпісаны ў друк

21.6.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 3503

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12